

Wat valt er te vieren? Bevrijdingsdag door de jaren heen

Het Bevrijdingsvuur in het fakkellogo op Bevrijdingsfestival Leeuwarden 2014¹

---

¹ Eigen afbeelding.

Inhoudsopgave

Inleiding	2
1. De achtergrond van het probleem	
De spanningsvelden rondom Bevrijdingsdag	6
De rol van Bevrijdingsdag in de nationale herinneringscultuur	10
Bevrijdingsdag in internationale context	15
De ontwikkeling van Bevrijdingsdag van 1945 tot 1987	17
2. De invulling van Bevrijdingsdag door het Nationaal Comité door de jaren heen.	
Inleiding	24
De verschillende wijzen waarop het Nationaal Comité 4 en 5 mei de bevolking wil bereiken	25
De invulling van Bevrijdingsdag van 1988 tot en met 1995: De grondwet als basis	32
De invulling van Bevrijdingsdag van 1996 tot en met 2000: ‘Vrijheid vraagt onderhoud’	47
De invulling van Bevrijdingsdag van 2001 tot en met 2005: ‘Vrijheid en verantwoordelijkheid’	56
De invulling van Bevrijdingsdag van 2006 tot en met 2010: ‘Vrijheid maak je met elkaar’	65
De invulling van Bevrijdingsdag van 2011 tot 2014: ‘Vrijheid wereldwijd; wat is daar voor nodig?’	76
Conclusie	86
Bijlage 1: Sprekers op de verkenningsbijeenkomsten	92
Bijlage 2: Lijst van Ambassadeurs van de Vrijheid	93
Bijlage 3: Lied van de Vrijheid ‘In Vrijheid’ Thé Lau	94
Archivalia	98
Bronnen	99
Literatuur	100

Inleiding

“Als oudste van ons gezin heb ik de verhalen van mijn oma nog meegemaakt die me, na aanleiding van de Dodenherdenking, vertelde hoe ze een bomaanslag in een café in Arnhem overleefde omdat ze zich verstopt had onder een biljarttafel. Mijn oma onder die biljarttafel: dan gaat het leven. Mijn jongere broertjes moesten het echter doen met de verhalen van Ali B en Van Velzen die vanaf een groot podium iets riepen over in vrijheid leven en hoe belangrijk dat is. Met dat verhaal gaan we het denk ik niet redden.”²

De bovenstaande uitspraak is afkomstig van Anoenk Nuyens. Zij was één van de sprekers tijdens één van de vier openbare verkenningsbijeenkomsten die het Nationaal Comité 4 en 5 mei, de verantwoordelijke organisatie voor het organiseren van de Nationale Viering van de Bevrijding, op 11, 12, 18 en 20 maart 2014 voor het eerst heeft gehouden in Utrecht. Deze uitspraak laat zien dat de invulling van de Bevrijdingsdag in huidige vorm de betekenis van Bevrijdingsdag niet voldoende overbrengt. De toespraken van de verschillende sprekers op de verkenningsbijeenkomsten tonen aan dat de geschiedenis van de bevrijding en de betekenis van vrijheid volgens hen duidelijk moeten worden uitgedragen om van betekenis te zijn. Bevrijdingsdag moet volgens de sprekers een sterke en concrete inhoudelijke invulling hebben die zowel laat zien waarom vrijheid van belang is, onder andere door middel van voorbeelden van onvrijheid in het verleden en heden, als aandacht schenkt aan de manieren waarop vrijheid geborgd kan worden op nationaal en internationaal niveau. Voorlichting, verbeelding en discussie lijken hiervoor als beste manier te worden beschouwd.³ Zowel de genoemde visie van Nuyens als de organisatie van de verkenningsbijeenkomsten duiden op een wezenlijk probleem met betrekking tot Bevrijdingsdag; De inhoudelijke boodschap komt niet uit de verf. Er is dus sprake van een probleem betreffende het bereik van Bevrijdingsdag. Niet alleen met betrekking tot de inhoud maar ook wat betreft participatie. Terwijl juist de participatie van brede lagen van de bevolking en door het hele land tot de doelstellingen van het comité behoort.⁴

---

² Nationaal Comité 4 en 5 mei, Bijdrage Anoenk Nuyens *Verbinding door verbeelding*. http://www.4en5mei.nl/documenten/Verkenningsbijeenkomsten/bijdrage_anoek_nuyens_verkenningsbijeenkomst_18_maart_2014.pdf. (9 Mei 2014) 2.

³ Zie bijlage 1 voor voetnoten betreffende de verschillende sprekers.

⁴ “Het Nationaal Comité 4 en 5 mei streeft naar participatie van brede lagen van de bevolking in herdenking en viering bevrijding, omdat deze begrippen pas betekenis krijgen wanneer daar niet alleen bij de Nationale Herdenking op de Dam en bij de Nationale Viering van de Bevrijding in Carré, maar overal in het land en door verschillende generaties aandacht aan besteed wordt.” Nationaal Comité 4 en 5 mei, *Jaarverslag 1992* (Amsterdam 1993) 1.

Deze dag steekt dan ook scherp af tegenover de Nationale Dodenherdenking: dat is een serieuze plechtigheid van rouw, bezinning en stilte. Twee minuten lang wordt door heel het land letterlijk en figuurlijk stilgestaan. Het is een gewichtig moment dat als het ware een breuk vormt met de beslommering van het dagelijks leven. Het is tevens een moment waarop door middel van een gemeenschappelijke handeling nationale eenheid wordt uitgedrukt, al is het door de stilte waarin deze eenheid zijn oorsprong vindt onduidelijk wat deze uitdrukking inhoudt. Wat vast staat is dat men de twee minuten stilte in grote getale respecteert en in ere houdt. Het deel van de Nederlanders dat stilstaat bij 5 mei, dat wil zeggen hier op 5 mei aan denkt, is met 85% lager dan op Dodenherdenking waar dit voor 92% van de mensen geldt. Het percentage voor Bevrijdingsdag is hoog en lijkt erop te wijzen dat deze dag een succes is. Deze conclusie is echter voorbarig, vooral met het oog op participatie. Van de mensen die stilstaan bij de Dodenherdenking neemt 93% twee minuten in acht.⁵ Dit laat zien dat de twee minuten stilte een bijzonder hoog bereik heeft. Op Bevrijdingsdag ontbreekt een dergelijk kernpunt waarin zowel nationale eenheid en saamhorigheid tot stand wordt gebracht als waarin de kern, de boodschap van deze dag, tot uiting komt. Hierdoor is het voor Bevrijdingsdag lastiger te duiden wat het bereik is en vooral hoe men deelneemt aan deze viering. 53% van de bevolking volgde in 2014 de dag via de media, 25% bezocht een activiteit in de gemeente en 12% bezocht een Bevrijdingsfestival.⁶ Maar wordt iemand die op 5 mei de vlag uithangt, tv kijkt of een festival bezoekt daadwerkelijk betrokken bij de inhoud van Bevrijdingsdag?⁷ Dat is in de Vrijheidsonderzoeken niet goed te meten. Waarschijnlijk is dit niet het geval.

In dit onderzoek zal worden ingegaan op de vraag waarom het het Nationaal Comité 4 en 5 mei tot op het heden niet gelukt is om van Bevrijdingsdag een breed gedragen feestdag te maken. Hierbij zal worden gekeken naar de wijze waarop het Nationaal Comité 4 en 5 mei sinds de oprichting in 1987 Bevrijdingsdag heeft vormgegeven. Zowel met betrekking tot de inhoudelijke invulling als de organisatie van activiteiten rond Bevrijdingsdag. Er is nog weinig onderzoek gedaan naar de vorm- en betekenisgeving van Bevrijdingsdag door het Nationaal Comité 4 en 5 mei op zich. Pas in de jaren negentig is er vanuit academische hoek, bijvoorbeeld door Julika Vermolen, over de geschiedenis van 4 en 5 mei geschreven. Vermolen plaatste beide dagen hierbij in context van de omgang in Nederland met de

---

⁵ Bureau Veldkamp. Nationaal Vrijheidsonderzoek 4 en 5 mei 2014. *Beleving, houding en draagvlak ten aanzien van 4 en 5 mei* (Amsterdam 2014) 32.

⁶ Ibidem. 43.

⁷ Uit het jaarverslag van 2011 blijkt dat de vlag uithangen in het vrijheidsonderzoek werd gerekend/gemeten als een vorm van deelname aan de viering van de bevrijding. Nationaal Comité 4 en 5 mei, *Jaarverslag 2011* (Amsterdam 2012) 14.

herinnering aan de Tweede Wereldoorlog.⁸ Pas in 2008 kwam er weer een ‘opleving’ in de interesse voor dit onderwerp. Opmerkelijk genoeg niet van gevestigde historici maar van afstuderende studenten. Zo heeft Ilse Raaijmakers in 2008 een uitgebreide studie gedaan naar de ontwikkeling van 4 en 5 mei van 1945 tot 1975.⁹ In het daaropvolgende jaar heeft Maud van de Reijt de Parool-scriptieprijs gewonnen met haar onderzoek naar de rol van Duitsers bij de nationale en lokale Dodenherdenking.¹⁰ In datzelfde jaar heeft ook Melissa de Valk de betekenis van 4 en 5 mei voor verschillende generaties onderzocht als onderdeel van de nationale Nederlandse herinneringcultuur in het kader van de ‘memory boom’ en de spanning tussen ‘public history’ en geschiedschrijving.¹¹ Hoewel Raaijmakers de ontwikkeling van Bevrijdingsdag tot 1975 heeft onderzocht bestaat er nog een groot gat tussen 1975 en heden. Zelfs de recentere publicatie ‘Breekbare dagen, 4 en 5 mei door de jaren heen’ uit 2012, over de geschiedenis van 4 en 5 mei, die door het Nationaal Comité 4 en 5 mei is uitgegeven, vult deze gaten niet.¹² Het genoemde gat van 75 tot heden is interessant omdat de organisatie van beide dagen op de schop is gegaan toen de regering in 1987 het Nationaal Comité 4 en 5 mei heeft opgericht dat sindsdien de regie heeft over beide dagen en deze aanzienlijk heeft hervormd.

Voor dit onderzoek is hoofdzakelijk gebruik gemaakt van beleidsstukken van het Nationaal Comité 4 en 5 mei zoals meerjarenbeleidplannen en jaarverslagen. Hiervoor is gekozen omdat in deze documenten zowel de visie van het comité als zijn beweegredenen wordt toegelicht. Pas in 1993 heeft het comité voor het eerst een jaarverslag gepubliceerd over het jaar 1992. Dit zorgt ervoor dat er over het beleid gedurende de jaren 1988 tot 1991 weinig bronmateriaal beschikbaar is. Omdat het comité pas vanaf 1991 is begonnen met het hanteren van expliciete jaarthema’s is dit echter geen probleem. Naast beleidsstukken zijn ook de televisiespotjes die het comité in samenwerking met de Rijksvoorlichtingsdienst onder de noemer Rijksoverheid, tot 2008 bekend als Postbus51, heeft laten maken geanalyseerd.¹³ Dit dient als doel om te zien of de inhoudelijke boodschap die het comité gedurende de jaren voor ogen had tot uitdrukking is gekomen in de reclames die de Nederlandse bevolking over 4 en 5

---

⁸ Julika Vermolen. ‘De vierde en de vijfde mei: Herinnering aan en herdenking van de Tweede Wereldoorlog’, in: G. Aalders [et al.] *Oorlogsdocumentatie ’40-’45. Zesde jaarboek van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie* (Zutphen 1995) 87-122.

⁹ Ilse Raaijmakers. *4 en 5 mei. Het herdenken van de Tweede Wereldoorlog in Nederland 1945-75* (Amsterdam 2008).

¹⁰ Maud van de Reijt. *Zestig jaar herrie om twee minuten stilte: hoe wij steeds meer doden gingen herdenken* (Amsterdam, 2010).

¹¹ Melissa de Valk. *Nationale dodenherdenking en bevrijdingsdag. Verleden, heden en toekomst* (Utrecht, 2009).

¹² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen. 4 en 5 mei door de jaren heen* (Amsterdam 2012).

¹³ Rijksoverheid. ‘Geschiedenis Postbus 51’,

<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/overheidscommunicatie/geschiedenis-postbus-51> (26 juni 2014).

mei inlichtten. Hoewel deze reclames hoofdzakelijk dienen om de data 4 en 5 mei te promoten, en hiermee ook activiteiten die niet door het Nationaal Comité 4 en 5 mei maar door onafhankelijke organisaties op lokaal niveau worden georganiseerd, zijn de reclames door hun landelijke bereik een goede manier om te zien of het comité hierin naast de data ook de inhoudelijke invulling heeft overgebracht.

Deze scriptie is als volgt opgebouwd: Eerst zal er aandacht worden besteed aan de context waarin Bevrijdingsdag moet worden gezien. Zo zal er onder andere gekeken worden naar de verschillende spanningsvelden omtrent Bevrijdingsdag. Deze leggen de vele keuzes die spelen bij de inhoudelijke invulling van Bevrijdingsdag bloot. Ook zal gekeken worden naar de plaats van Bevrijdingsdag in de Nederlandse herinneringscultuur. Door dit te doen kan de functie die Bevrijdingsdag vervult, evenals de wijze waarop deze dag in de loop der jaren is veranderd, worden begrepen. Vervolgens zal de Nederlandse Bevrijdingsdag kort worden vergeleken met de Deense Bevrijdingsdag om te kijken of de oorzaak van het probleem hierdoor zichtbaar kan worden gemaakt. Verder zal als historische context de ontwikkeling van 5 mei tot en met de oprichting van het Nationaal Comité worden geschetst. Dit is noodzakelijk om zowel de oorsprong van de problemen omtrent Bevrijdingsdag te begrijpen als om de functie die het Nationaal Comité 4 en 5 mei vervult te duiden. Hierop volgend zal de invulling van de viering van de Bevrijding door het Nationaal Comité 4 en 5 mei door de jaren heen worden geanalyseerd met betrekking tot de vorm en inhoud. Hierbij staat de vraag op welke wijze het comité Bevrijdingsdag heeft ingevuld en op welke wijze het geprobeerd heeft de Nederlandse bevolking hierbij te betrekken centraal. Er zal hierbij specifiek worden gekeken naar de inhoudelijke, thematische invulling van Bevrijdingsdag en de organisatie van activiteiten ter gelegenheid van de viering van de bevrijding. Door hier naar te kijken zal duidelijk worden gemaakt hoe het komt dat Bevrijdingsdag niet de nationale feestdag is die het beoogt te zijn. Aan de hand hiervan zullen enkele aanbevelingen worden gedaan die in voorbereiding van de volgende beleidsperiode 2016-2020 mogelijk van nut kunnen zijn voor het Nationaal Comité.

1. De achtergrond van het probleem

De spanningsvelden rondom Bevrijdingsdag

Het Nationaal Comité bevindt zich in een aantal spanningsvelden. Deze spanning hangt samen met de angst, die al sinds het einde van Tweede Wereldoorlog aanwezig is, dat omdat we steeds verder weg raken van de gebeurtenissen die de aanleiding vormen voor 4 en 5 mei en er steeds minder mensen zijn die de oorlog zelf nog hebben meegemaakt, het belang en de betekenis die aan dagen wordt gehecht zal afnemen. Deze angst bestaat al sinds het einde van de oorlog en blijft op de achtergrond stand houden ongeacht het aanblijvende belang dat er vanuit de maatschappij aan Bevrijdingsdag wordt gehecht.¹⁴ Daarnaast laat de blijvende herinnering aan de Eerste Wereldoorlog, waarbij de eerste generatie al is verdwenen, in landen als Engeland zien dat een levende eerste generatie hiervoor geen voorwaarde hoeft te zijn.

De eerste spanning waar het comité mee te maken heeft is het gevolg van de wettelijke taken van het Nationaal Comité zoals het organiseren van de Nationale Dodenherdenking, de Nationale Viering Bevrijding, het afstemmen van lokale activiteiten en sinds 2000 (officieel 2001) zin- en richting geven aan beide dagen. Deze spanning komt voort uit het feit dat het comité aandacht wil genereren voor bepaalde onderwerpen en een bepaalde boodschap wil uitdragen terwijl hier vanuit de maatschappij niet noodzakelijk behoefte aan is. Het comité is hierbij deels in zijn handelen beperkt door de overheid omdat deze de door het comité voorgedragen nieuwe leden goedkeurt, diens beleid beïnvloedt en het comité van financiële ondersteuning voorziet.¹⁵

Qua inhoud bevindt het comité in een nog complexer spanningsveld tussen enerzijds de verschillende meningen over de viering van de Bevrijding die binnen de maatschappij en in het publieke debat circuleren en anderzijds de eigen visie van het comité. Er bestaan vele, vaak tegenstrijdige, visies over de invulling van de Bevrijdingsdag en het is hierdoor praktisch onmogelijk om iedereen tevreden te stellen omdat er toch keuzes gemaakt

---

¹⁴ Frank van Vree. 'De dynamiek van herinnering. Nederland in een internationale context', in: Frank van Vree en Rob van der Laarse. *De dynamiek van de herinnering: Nederland en de Tweede Wereldoorlog in een internationale context* (Amsterdam 2009) 18.

Uit het Vrijheidsonderzoek 2014 blijkt dat 77% van de bevolking de viering en 85% de herdenking belangrijk of heel belangrijk vindt.

Bureau Veldkamp. Nationaal Vrijheidsonderzoek 2014. 23, 34.

¹⁵ Koninklijk Besluit. Instelling nationaal comité 4 en 5 mei, nationale herdenking en viering bevrijding. (Den Haag 1987).

Koninklijk Besluit. Wijziging instellingsbesluit Nationaal Comité 4 en 5 mei (Den Haag 2001).

moeten worden over de invulling. Ook Maud van de Reijt schrijft in haar onderzoek over de “spagaat” tussen de wens om zowel een actuele boodschap uit te dragen voor de jeugd en tegelijkertijd de belangen van de eerste generatie te behartigen.¹⁶ Een inhoudelijke invulling van Bevrijdingsdag die aansluit bij de visie van de ene generatie is niet per se verenigbaar met die van de ander. Een belangrijke vraag is dus wie en wat het Nationaal Comité precies vertegenwoordigt.

Een ander spanningsveld is de relatie tussen 4 en 5 mei. Hoewel de koppeling tussen beide dagen en het contrast tussen de stemming van rouw en bezinning bij de Dodenherdenking en de feeststemming van Bevrijdingsdag er in theorie symbolisch voor moet zorgen dat beide dagen zich van elkaar onderscheiden en elkaar aanvullen is dit in de praktijk veel minder duidelijk. De Bevrijdingsdag zou als feestdag tegenwicht moeten bieden aan de negatieve collectieve herinnering aan het oorlogsverleden en nieuwe hoop en vertrouwen voor de toekomst moeten genereren. Het is dan ook een principiële probleem dat 5 mei minder leeft dan de Dodenherdenking omdat aandacht voor het heden en de toekomst belangrijker is om het adagium ‘dat nooit meer’ te verwezenlijken dan de blik op het verleden. Het feit dat de Bevrijdingsdag zowel gebonden is aan het verleden als ten dienste wordt gesteld voor de toekomst is dan ook van grote invloed op de mogelijke inhoudelijke invulling hiervan. Bevrijdingsdag is onlosmakelijk verbonden aan de Dodenherdenking en de Tweede Wereldoorlog en zou zonder deze koppeling niet werken. Om die reden staat men immers op 5 mei stil bij de bevrijding. De dag is tegelijkertijd de dag bij uitstek om specifieke actuele vrijheidskwesties aan te kaarten. Hierbij moet echter zowel koppeling met de bevrijding als historische gebeurtenis als de koppeling met de dodenherdenking niet achterwege gelaten worden.

Centraal in het begrijpen van het probleem betreffende het gebrek aan bereik van Bevrijdingsdag is het beantwoorden van de vraag wanneer de viering van de bevrijding volgens het comité geslaagd is. Bij 4 mei is het antwoord duidelijk: de herdenking is geslaagd als er zoveel mogelijk mensen deelnemen aan de twee minuten stilte. Het comité is in deze taak met vlag en wimpel in geslaagd. Het succes van het bereik kan in dit opzicht in kwantitatieve zin worden gemeten. Bij 5 mei ligt het lastiger. In de eerste plaats door het gebrek aan een jaarlijkse vrije dag voor een deel van de bevolking waarvoor dit niet in hun CAO-afspraken is vastgelegd. Zij hebben eens in de vijf jaar vrij. Wat ervoor zorgt dat veel mensen gedurende de dag geen deel kunnen nemen aan activiteiten of de viering kunnen

---

¹⁶ Van de Reijt. *Zestig jaar herrie*. 77-78.

volgen via de media. Data van de bezoekersaantallen van de festivals laten zien dat in lustrumjaren, waarop een groot deel van de bevolking vrij is, de bezoekersaantallen toenemen.¹⁷ Dit toont aan dat een werkdag op 5 mei een mogelijk bezoek aan de festivals en hiermee een mogelijke inhoudelijke betrokkenheid bij de viering van Bevrijdingsdag in de weg staat. Het staat buiten kijf dat de Bevrijdingsfestivals qua bezoekersaantallen en groot succes zijn. De festivals hebben een breed en trouw publiek.¹⁸ Sommige festivals zitten zelfs aan hun limiet qua bezoekersaantallen.¹⁹ Bezoekers van de Bevrijdingsfestivals zijn zich uiteraard bewust van het feit dat deze festivals in het teken van Bevrijdingsdag georganiseerd worden. In hun achterhoofd zal de bevrijding dus meespelen bij het festivalbezoek. Maar dit staat niet gelijk aan betrokkenheid bij de inhoudelijke invulling van deze festivals. Het feit dat de Bevrijdingsfestivals onderscheiden kunnen worden van andere festivals betekent niet dat deze hierdoor automatisch geslaagd zijn.²⁰ De vraag blijft of deze vorm van deelname ook kwalitatief voldoende is om inhoudelijke betrokkenheid te garanderen. Het comité is zich hiervan bewust en heeft al in 2008 de vraag opgeworpen of het überhaupt mogelijk is om met zoveel bezoekers de inhoud goed over te brengen.²¹ Rob Visser, adviseur voor het Ministerie van VWS bij het Comité tot 2003²², noemde de festivals dan ook:

“een inhoudelijke verwatering van de inspanning. Van de honderd mensen komen er negentig uitsluitend voor het feest en de muziek. Dat is niet het primaire doel van het geld dat je in 4 en 5 mei stopt.”²³

Deze opmerking is niet uit de lucht gegrepen. In de beginjaren van het comité bleek al dat veel bezoekers vooral afkwamen op de sfeer en muziek.²⁴ Het comité blijft na 25 jaar worstelen met de programmering en de balans tussen muziek en inhoud. Wat zeker is, is dat

---

¹⁷ In 1995 waren er ongeveer 819.000 festivalbezoekers terwijl in het jaar ervoor 489.000 bezoekers waren, In 1996 waren het 600.000. Er is over het loop der jaren een stijgende lijn te zien in het aantal bezoekers met uitschieters op de lustrumjaren.

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1998* (Amsterdam 1999) Paginanummer ontbreekt.

¹⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Vrijheid maak je met elkaar. Herdenken en vieren 2006-2010. Beleidsplan 2006-2010* (Amsterdam 2005) 20.

¹⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Stilstaan bij vrijheid. Herdenken, vieren en herinneren. Beleidsplan 2011-2015* (Amsterdam 2010) 24.

²⁰ “Bijna 60% van de ondervraagden ziet een duidelijk verschil met andere muziekfestivals.” Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1994* (Amsterdam 1995) 9.

²¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2008* (Amsterdam 2009) Bijlage, 4.

²² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Het beste conserveren voor later* (Amsterdam 2003) 3.

²³ Idem. 12.

²⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992*. 17.

het comité zelf inziet dat het noodzakelijk is de festivals inhoudelijk te versterken. Het stelt in het beleidsplan van 2011-2015 zelfs:

”Zonder een inhoudelijke versterking van de Bevrijdingsfestivals ontvalt de toekomstige basis voor dit evenement, niet alleen binnen het Nationaal Comité, maar ook bij andere betrokkenen zoals provincies, gemeenten en sponsors.”²⁵

De vraag wat een goede balans zou moeten zijn is in alle jaren echter onbeantwoord gebleven. De inhoudelijke invulling van de festivals is over het algemeen in verhouding kleiner dan de muzikale invulling. De festivals zijn steeds voornamelijk een muziekfestival en niet een inhoudelijk festival geweest.

Naast de vraag wanneer volgens het comité de Bevrijdingsdag geslaagd is, is vooral de vraag op welke wijze het comité dit doel wil bereiken van belang. Dient er ingezet te worden op bereik in kwantitatieve zin of in kwalitatieve zin? Gaat het hierbij om een zo groot mogelijk bereik in aantallen ook als dit afbreuk doet aan de inhoud, of is het doel het zo goed mogelijk overbrengen van de waarde en het belang van vrijheid, ongeacht de belangstelling die hiervoor is onder de bevolking? Dit dilemma hangt samen met de vraag welke functie het Comité beoogt voor Bevrijdingsdag. Moet op deze dag de vrijheid gevierd worden of moet op deze dag bewustwording en een actieve houding onder Nederlanders worden bewerkstelligd? Is een feest voldoende of staat de inhoud centraal?

Het feit dat het Nationaal Comité heeft besloten tot de verkenningsbijeenkomsten duidt erop dat het er onvoldoende in is geslaagd aan te sluiten bij de Nederlandse bevolking en dit gegeven onderkent. Dit blijkt ook uit een interview met comitélid Jacques Wallage over het idee achter de verkenningsbijeenkomsten van een jaar eerder:

“Het Nationaal Comité moet in het openbare debat een actieve rol spelen – richting geven aan de zingeving van herdenken en vieren is één van onze kerntaken. Binnen het comité bestaat veel kennis en ervaring, maar we kunnen het absoluut niet alleen en starten een zoektocht naar wat leeft in de samenleving. Daar staan we open in: we geven geen antwoorden maar stellen vragen en onderzoeken of er een gemeenschappelijk fundament gevonden kan worden voor herdenken en vieren in de komende vijf jaar. Welke manier van herdenken past bij de huidige samenleving?”²⁶

---

²⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Beleidsplan 2011-2015*. 24.

²⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine najaar 2013* (Amsterdam 2013) 36.

Het comité organiseerde deze verkenningsbijeenkomsten dus om ideeën op de doen voor hun beleid.²⁷ Aan de hand van de verkenningsbijeenkomsten wil het comité “een nieuw gemeenschappelijk nationaal verhaal over de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog” vormgeven.²⁸ Het comité is dus op zoek naar een nieuw en ander verhaal om op die wijze de Nederlandse bevolking beter te bereiken. Dit veronderstelt de verwachting vanuit het comité dat indien de inhoud van Bevrijdingsdag aansluit bij de bevolking, deze dag door meer mensen gevierd zal worden. Het lijkt erop dat het comité daarom besloten heeft om zich vooral te richten op de inhoudelijke invulling van Bevrijdingsdag. De vraag is of dit in het licht van de ontwikkeling van Bevrijdingsdag sinds de oprichting van het comité de beste keuze is.

De rol van Bevrijdingsdag in de nationale herinneringscultuur

Bevrijdingsdag is in Nederland officieel erkend als een *nationale* feestdag. Het mede hierom van belang dat deze dag wordt gezien vanuit het kader van de nationale Nederlandse herinneringscultuur. Opmerkelijk is dat Nederland voor de Tweede Wereldoorlog ten opzichte van andere Europese landen geen breed gedragen herdenkingscultuur had ontwikkeld. Nederland is hierdoor een uitzonderlijk geval en heeft hierdoor geen herdenkingscultuur opgebouwd die als voorbeeld kon dienen voor de omgang met de Tweede Wereldoorlog. Waar in de meeste andere landen de Tweede Wereldoorlog in context en als voortvloeisel van de Eerste Wereldoorlog werd en wordt gezien, werd het in Nederland veel sterker als een breuk ervaren. Dit valt onder andere te verklaren door het gebrek aan een sterke nationale herinnering aan de Eerste Wereldoorlog door de neutrale positie die Nederland toen innam.²⁹ Desalniettemin komt de wijze waarop Nederland in de nasleep van de Tweede Wereldoorlog is omgegaan met de herinnering hieraan in grote mate overeen met landen als België en Frankrijk. De oorlog werd na de bevrijding in al deze landen in een nationalistisch narratief vormgegeven waarin de onschuldige natie was geschonden door de

---

²⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine voorjaar 2014* (Amsterdam 2014) 1.

²⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2013* (Amsterdam 2014) 9.

²⁹ Jos Perry. *Wij herdenken, dus wij bestaan* (Nijmegen 1999) 78.

Madelon Keizer en Marije Plomp. *Een open zenuw: hoe wij ons de Tweede Wereldoorlog herinneren* (Amsterdam, 2010) 24.

Duitse bezetter waar de bevolking zich verenigd dapper tegen had verzet en had overwonnen.³⁰

Nederland als natie moet dan ook worden beschouwt als sociaal construct. Dit construct wordt onder andere vormgegeven door wat Eric Hobsbawm ‘invented traditions’ heeft genoemd. Het is van belang te begrijpen dat nationalistische discoursen niet alleen onderdeel uitmaken van de constructie van groepsidentiteiten maar ook van de individuele identiteitsconstructie en individuele processen van identificatie. Onder andere door het delen van dit discours, een bepaalde historische erfenis, als onderdeel van de persoonlijke identiteit maakt men onderdeel uit van een zogenaamde ‘imagined community’. Het vormt hiermee een basis voor gevoelens van verbondenheid en eenheid tussen personen die elkaar niet hoeven te kennen.³¹ Bepaalde herinneringen worden gebruikt om nationale waarden uit te dragen en zo de nationale identiteit te bevestigen. Feestdagen vormen in veel landen een moment waarop dit gebeurt. Het verleden wordt gebruikt om de identiteit van een groep, in dit geval een landsbevolking, te definiëren en eigenschappen hiervan te koppelen en toe te schrijven aan historische gebeurtenissen om het op die manier te voorzien van een gevoel van continuïteit en legitimiteit.³² Volgens antropoloog Emile Durkheim bevorderen collectieve rituelen, dus collectieve gedragingen, de sociale cohesie. Ze dragen dus bij aan identificatie met anderen en het vormen van groepsidentiteiten. Daarnaast zijn rituelen volgens Durkheim een vorm van reflectie op de maatschappij. Rituelen kunnen begrepen worden als een manier om de sociale orde te bevestigen omdat hierbij normen wordt vastgesteld.³³

Bevrijdingsdag wordt in Nederland al sinds de bevrijding zelf, ver voordat deze pas in 1990 benoemd werd tot nationale feestdag, gebruikt om betekenis te geven aan Nederland als natiestaat. De Bevrijdingsdag werd vlak na de oorlog in het teken gezet van de Nederlandse vrijheidszin, een kenmerk dat werd toegeschreven aan de Nederlandse volksaard.³⁴

---

³⁰ Pieter Lagrou. ‘The Nationalization of Victimhood: Selective Violence and National Grief in Western Europe, 1940-1960’, in: Richard Bessel en Dirk Schumann (ed.) *Life After Death: Approaches to a Cultural and Social History of Europe during the 1940s and 1950s* (Cambridge 2003) 243-258.

Annet Mooij. ‘The Aftermath of World War II’, in: Jolande Withuis en Annet Mooij *The Politics of War Trauma: the Aftermath of World War II in Eleven European Countries* (Amsterdam 2010) 271-277.

Frank van Vree en Rob van der Laarse. ‘Ter inleiding’, in: Frank van Vree en Rob van der Laarse (eds.) *De dynamiek van de herinnering: Nederland en de Tweede Wereldoorlog in een internationale context* (Amsterdam 2009) 9.

³¹ Benedict Anderson. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (London 1999) 5-7.

³² Eric Hobsbawm. *The Invention of Tradition* (Cambridge gij). 1-14.

³³ Perry. *Wij herdenken*. 17-18.

³⁴ van Vree. ‘De dynamiek van herinnering’. 17-41.

Ido de Haan. ‘Paths of Normalization after the Persecution of the Jews: The Netherlands, France, and West Germany’, in: Richard Bessel & Dirk Schumann (eds.) *Life After Death: Approaches to a Cultural and Social History of Europe during the 1940s and 1950s* (Cambridge 2003) 70.

Rob van Ginkel schrijft dat 5 mei vanaf begin af aan als tegenhanger van 4 mei wordt gebruikt en dat juist deze dag gebruikt wordt om lessen te trekken uit de geschiedenis.³⁵ In dit opzicht vervullen beide meidagen een reflecterende functie en houden ze de Nederlandse maatschappij een spiegel voor. Zoals historicus Jos Perry treffend beschrijft:

“De terugblik is zelden of nooit alleen-maar-terugblik. Herdenken is ook het bepalen of opnieuw bepalen van hoe wij in de wereld staan, wat we belangrijk vinden en wat we verafschuwen; welke erfenissen, welke waarden wij willen *continueren*.”³⁶

Hoewel de meeste natiestaten in reactie op de schending van hun soevereiniteit teruggrepen op hun nationalistische discours zorgde de schaal van de Tweede Wereldoorlog tegelijkertijd voor een groot bewustzijn dat geweld tussen natiestaten in de toekomst voorkomen moest worden. Deze boodschap werd dan ook breed gedragen in Nederland en de rest van Europa. In zekere zin heeft dit in sommige landen geleid tot verandering en afname van nationalisme en een groeiende behoefte tot internationale samenwerking.³⁷ Mede deze ontwikkeling ligt ten grondslag aan de internationale invulling die de Bevrijdingsdag tegenwoordig kenmerkt. Deze is ook te begrijpen in het licht van het ontstaan van transnationale herinneringsculturen. De hernieuwde aandacht voor de Tweede Wereldoorlog naar aanleiding van de ‘memory boom’ heeft het beeld van de Tweede Wereldoorlog veranderd. De val van de muur heeft bijgedragen aan hernieuwde aandacht voor de herinneringsculturen van Oost- en West-Europa en de geschiedenis van en de geschiedschrijving over de Tweede Wereldoorlog in internationaal vergelijkend perspectief. Herinneringsculturen bleken sterk met elkaar verweven. Ook heeft de memory boom geleid tot toegenomen aandacht voor de Nederlandse herinneringscultuur. Deze belangstelling dient ook deels toegeschreven te worden aan de toegenomen aandacht voor de Nederlandse nationale identiteit en de daaruit voortgekomen aandacht voor de Nederlandse geschiedenis op nationale en lokale schaal. Deze ontwikkeling hangt tegenstrijdig genoeg samen met processen van globalisering en Europese samenwerking. De verharding van het publieke debat betreffende immigratie en de multiculturele samenleving in het afgelopen decennium zijn hierbij ook van invloed. Mede door de aanslag op de Twin Towers is dit debat

---

³⁵ Rob van Ginkel. ‘4 en 5 mei’, in: Madelon Keizer en Marije Plomp *Een open zenuw: hoe wij ons de Tweede Wereldoorlog herinneringen* (Amsterdam, 2010) 28-29.

³⁶ Perry. *Wij herdenken*. 111-112.

³⁷ Lagrou. “The Nationalization of Victimhood”. 252.

aangewakkerd omdat dit aandacht genereerde voor moslimextremisme en het Westen zich hier eensgezind tegen afzette.³⁸

Mede door de theoretische inzichten die uit de memory boom zijn voortgekomen duidelijk geworden dat de herinnering aan en de omgang met de Tweede Wereldoorlog deel uitmaakt van een dynamisch proces en hierdoor in de loop der tijd verandert. Het toont verder aan dat zowel de oorlog als de bevrijding nooit een eenduidige betekenis heeft gekend. Het erkennen van dit gegeven is noodzakelijk om ‘het probleem’ van Bevrijdingsdag dat in dit onderzoek wordt behandeld enigszins te relativiseren. Daarnaast wordt vanuit memory studies onderschreven dat de ‘collective remembrance’, het proces van het ontstaan en veranderen van cultureel overdraagbare herinneringen, in gang wordt gezet en gehouden door het gebrek aan consensus.³⁹

De overdracht van onderdelen van de nationale herinneringscultuur kan op verschillende manieren gebeuren. Bij Bevrijdingsdag is voornamelijk de vraag op welke wijze mensen zich met de betekenis van deze feestdag vereenzelvigen van belang. Voor mensen die de oorlog en de bevrijding zelf hebben meegemaakt is deze feestdag hoogstwaarschijnlijk verbonden met persoonlijke, individuele herinneringen en hierdoor met iemands identiteit. Naast deze persoonlijke herinneringen delen deze personen ook wat Aleida Assmann ‘social memory’ noemt: Herinneringen die binnen de cultuur worden vormgegeven en overgedragen en in die zin een sociaal construct zijn. Hiervan is zowel bij mensen die de bevrijding persoonlijk hebben meegemaakt als bij mensen voor wie dat niet het geval is sprake. ‘Social memory’ verandert in de loop der tijd en tussen generaties. Dit gebeurt onder andere door het gegeven dat verschillende leeftijdsgroepen verschillende gemeenschappelijke ervaringen en opvattingen delen.

De bevrijding als ‘collective memory’ bevindt zich op dit moment in een fase waarin de herinnering hieraan in de nabije toekomst niet meer als individuele herinnering zal bestaan.⁴⁰ De herinnering aan de Tweede Wereldoorlog en de bevrijding zullen hierdoor echter niet verdwijnen. Dit komt omdat deze zowel in ‘social memory’ als ‘cultural memory’ en ‘political memory’ wordt overgedragen en dus wordt gemedieerd. Doordat deze ‘herinneringen’ zijn vastgelegd in cultuuruitingen kunnen ze mensenlevens en generaties overstijgen en invloed blijven uitoefenen op social memory. Political memory kenmerkt zich door een algemeen en vooral normatief narratief dat losstaat van persoonlijke herinneringen.

---

³⁸ Madelon Keizer. ‘Inleiding’, in: Madelon Keizer en Marije Plomp *Een open zenuw: hoe wij ons de Tweede Wereldoorlog herinneringen* (Amsterdam, 2010) 12-24.

³⁹ Ann Rigney. “Transforming Memory and the European Project” *New Literary History* (2012), 43 (4), 620.

Een dergelijke ‘herinnering’ is geïnstitutionaliseerd en dus ‘top-down’. Ook heeft het een duidelijke overkoepelende betekenis. Daarnaast wordt een dergelijke ‘herinnering’ in stand gehouden door symbolen, monumenten en regelmatig terugkerende rituelen.⁴¹ Jeremy Boissevain beschrijft externe en interne factoren die de totstandkoming en organisatie van een viering beïnvloeden. Externe factoren zijn hierbij actoren die buiten de vierende gemeenschap staan, maar ook de sociale omgeving van de gemeenschap die in de loop der tijd kan veranderen. In Boissevain’s beschrijving van een feest dat ‘bottom up’ ontstaat wordt de overheid als een externe factor beschouwt. In het geval van het Nationaal Comité gaat dit niet op omdat ieder lid van het Comité onderdeel uitmaakt van de nationale Nederlandse gemeenschap. Het is daarom niet nuttig om in een binaire tegenstelling tussen interne en externe factoren met betrekking tot het tot stand brengen van een traditie omtrent de viering van de bevrijding te denken om het gebrek aan betrokkenheid bij de bevolking bij deze dag te verklaren.⁴²

Wel kan gesteld worden dat de organisatie van Bevrijdingsdag een politieke aangelegenheid is. De ‘herinnering’ van de Bevrijding en ook de Bevrijdingsdag is voor een wezenlijk deel een political memory, zoals in de rest van dit onderzoek zichtbaar zal zijn. De ‘herinnering’ van de Bevrijdingsdag is echter niet uitsluitend het resultaat van political memory. De political memory van de Bevrijding is gebaseerd op en wordt ondersteund door de ‘cultural memory’ hiervan. Zoals eerder uitgelegd werd er zowel in het verleden als in het heden waarde gehecht aan de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog en de bevrijding. Men blijft van mening dat de herinnering hieraan belangrijk genoeg is om vast te leggen en om actief in stand te houden. De aandacht voor de Tweede Wereldoorlog in Nederland leeft tot op heden voort. Het vormt nog altijd de inspiratiebron voor literatuur, films en televisieseries. Te denken is aan de films *Zwartboek* (2006), *Oorlogswinter* (2008), ‘13 in de Oorlog’(2009), *Suskind* (2012), de serie ‘Na de Bevrijding’(2013-2014) en de telefilm ‘Verzet’(2013). Zoals eerder gesteld is cultural memory niet eenduidig van aard en is deze tevens zeer veranderlijk. Door verschillende herinneringen samen te brengen op een bepaalde plek, een bepaald moment of in een bepaald verhaal kan een sterkere herinnering tot stand worden gebracht. Deze kan van meer kracht worden voorzien door de herinnering regelmatig te herhalen en verspreiden. De jaarlijkse dodenherdenking en viering van de bevrijding zijn hier een goed voorbeeld van. In beide gevallen komen vele verschillende geschiedenissen, herinneringen en

---

⁴¹ Aleida Assmann. ‘Re-framing memory. Between individual and collective forms of constructing the past’, in: Karin Tilmans, Frank van Vree en Jay Winter (eds.) *Performing the Past. Memory, History and Identity in the Modern Age* (Amsterdam 2010) 40-44.

⁴² Jeremy Boissevain. *Feestelijke vernieuwing in Nederland?* (Amsterdam 1991) 6.

verhalen samen en krijgen hierdoor een beladen betekenis. Beide momenten kunnen worden begrepen als een 'lieux de memoire', een plaats van herinnering waaraan bepaalde collectieve herinneringen worden gekoppeld.^{43 44}

De bevrijding zelf is een lange tijd weinig en weinig kritisch onderworpen aan historisch onderzoek. De bevrijding werd als onderwerp een lange tijd als ondergeschikt ervaren aan de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog. Het feit dat de bevrijding vooral gezien werd als iets goeds heeft ertoe geleid dat het hierdoor een lange tijd met weinig kritische blik is bekeken. Pas in de jaren negentig, maar vooral in de afgelopen jaren heeft de nasleep van de oorlog en de normalisatie na de oorlog die de bevrijding plaatsvond aandacht gekregen. Voorbeelden hiervan zijn onder andere het werk van Chris van der Heijden, Frank van Vree, Ido de Haan en Madelon Keizer en Marije Plomp.⁴⁵ Onder invloed van de memory boom gaat de aandacht voor de bevrijding ook gepaard met aandacht voor de herinnering aan de bevrijding. Dit onderzoek past hierbinnen.

Bevrijdingsdag in internationale context

Naast het plaatsen van Bevrijdingsdag in context van de nationale Nederlandse herinneringscultuur is het waardevol om deze dag ook te bekijken in een internationale, Europese context. Opvallend is dat in de veel Europese landen de viering van de bevrijding en het herdenken van de slachtoffers op dezelfde dag plaatsvindt.⁴⁶ Nederland is wat dat betreft wederom een uitzondering. Uit onderzoek is echter gebleken dat de Nederlandse traditie van het opsplitsen van de herdenking en viering van de bevrijding, anders dan voorheen werd aangenomen, niet uniek is.⁴⁷ Naast Nederland is Denemarken het enige land in Europa waar de Dodenherdenking en Bevrijdingsdag gescheiden zijn. Deze worden daar ook op 4 en 5 mei gevierd.⁴⁸ Om die reden zal de Deense viering vergeleken worden met die van Nederland. Misschien kan hieruit verder duidelijk worden gemaakt waar het aan ligt dat de Nederlandse Bevrijdingsdag weinig leeft onder de bevolking.

---

⁴³ Ann Rigney. 'Plenitude, scarcity and the circulation of cultural memory', *Journal of European Studies* (2005) 35 (1). 18-21.

⁴⁵ Chris van der Heijden. *Dat nooit meer. De nasleep van de Tweede Wereldoorlog in Nederland* (Amsterdam, 2011).

Van Vree en van der Laarse. *De dynamiek van de herinnering*.

Keizer en Plomp. Een open zenuw.

De Haan. 'Paths of Normalization'.

⁴⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Na de oorlog. Herdenken en vieren in Europa*. (Amsterdam 2014). 7.

⁴⁷ Dit wordt onder andere gesteld in Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Beleidsplan 2006-2010*. 4.

⁴⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Na de Oorlog*. 7.

De Deense bevrijding, ‘Befrielse’ genoemd, vindt ook plaats op 5 mei, de dag nadat op 4 mei om half negen ’s avonds op radio BBC bekend werd gemaakt dat het land was bevrijd. Tijdens deze avond is de traditie ontstaan om kaarsen in hun venster te plaatsen. Ook vindt er op de avond van 4 mei in de plaats Mindelunden, waar veel slachtoffers zijn begraven, een militaire parade, een herdenkingsceremonie en kransleggingen plaats waarbij ook het volkslied wordt gespeeld. Deze plechtigheid is in Denemarken niet door de staat maar particulier georganiseerd. In de lustrumjaren is er wel inmenging door de overheid al komt uit het onderzoek niet naar voren op welke manier. Het staatshoofd geeft alleen bij een lustrum acte de presence. Wel zijn er ieder jaar volksvertegenwoordigers aanwezig zoals de premier, de minister van onderwijs en sommige parlementsleden. Zoals later duidelijk zal worden in dit onderzoek vertoont de focus vanuit de overheid bij lustrumvieringen een grote overeenkomst met de geschiedenis van 5 mei in Nederland. Tijdens de herdenking in Denemarken worden zowel Deense burgers als de bevrijders worden herdacht. Ook zijn er voordrachten van jongeren en wordt er een koppeling gemaakt met de actualiteit. De Deense herdenking vertoont dus veel overeenkomsten met de Nationale Dodenherdenking in Nederland. In Denemarken is het net als in Nederland een nationale feestdag, maar geen vrije dag. Toch staat deze viering meer dan in Nederland in het teken van de Bevrijding als historische gebeurtenis en wordt tevens eer betoond aan de bevrijders, wat in Nederland bij de Nationale Viering niet het geval is, maar wel bij de viering in Wageningen. Waar in Denemarken de aandacht voor het herdenken en vieren afneemt, is dat in Nederland niet het geval.⁴⁹ Het is mogelijk dat dit verschil te maken heeft met het feit dat in Nederland veel verschillende herdenkingen zijn samengevoegd waardoor deze van grotere betekenis is terwijl Denemarken meerdere herdenkingsdagen kent. Het voorbeeld van Denemarken biedt dus geen duidelijke aanknopingspunten om de vraag over het bereik van Bevrijdingsdag te beantwoorden.

Op 5 juni viert Denemarken ‘Grundlovsdag’, de dag van de grondwet, ter ere van strijders voor Denemarken.⁵⁰ Zoals later in dit onderzoek zal blijken vertoont de Nederlandse Bevrijdingsdag in het verleden ook verwijzingen naar de grondwet. In Nederland werd van 1991 tot 1995 de Nederlandse grondwet centraal gesteld bij de viering van de Bevrijding.⁵¹ In latere jaren kwam de grondwet vaak terug als voorbeeld van manieren waarop vrijheid in Nederland wordt geborgd. Toch is deze koppeling in de inhoudelijke

---

⁴⁹ Ibidem. 14.

Bureau Veldkamp. Nationaal Vrijheidsonderzoek 2014. 23, 35.

⁵⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Na de Oorlog*. 14-15.

⁵¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Handboek '91 voor lokale activiteiten 4 en 5 mei* (Amsterdam 1991) 17.

invulling van de Bevrijdingsdag, zoals in dit onderzoek zichtbaar zal worden gemaakt, heel impliciet. Dat meer nadruk hierop tot de mogelijkheden behoort is ook op één van de verkenningsbijeenkomsten bepleit door historicus James Kennedy. Hij wees erop dat Nederland geen overkoepeld verhaal heeft waarin de betekenis van 5 mei wordt verankerd in de Nederlandse nationale geschiedenis. Volgens hem zou deze dag geplaatst kunnen worden in de bredere culturele traditie van tolerantie en vrijheid die Nederland land kent. Bevrijdingsdag zou op die manier sterker historisch verankerd dan enkel aan de bezetting die in de geschiedenis van Nederland van relatief korte duur was.⁵²

De ontwikkeling van Bevrijdingsdag van 1945 tot 1987

De problemen die de Bevrijdingsdag kent zijn niets nieuws. Zoals Ilse Raaijmakers in haar scriptie heeft laten zien bestaan deze problemen eigenlijk al vanaf het begin. Het is in al die jaren noch de bevolking noch de regering gelukt een breed gedragen viering van de grond te krijgen. Het probleem was dat er zowel de bevolking als de regering niet wist wat het met deze dag aanmoest. In het jaar na de oorlog werd de datum van nationale viering van de bevrijding door de overheid vastgesteld. Bevrijdingsdag werd hiermee dus door de overheid toegeëigend. De door de regering gekozen datum, die betrekking heeft op de Duitse capitulatie die in Wageningen officieel werd bekrachtigd, is voor de nationale viering van de bevrijding een voor de hand liggende en legitieme keuze geweest. Ook organiseerde de overheid dat jaar een toneelspel in het Olympisch stadion in Amsterdam genaamd 'het spel der bevrijding'. De regering heeft de organisatie van de viering in de daaropvolgende jaren niet op zich heeft genomen en zo geen vorm heeft gegeven aan een nationale viering die in de loop der tijd had kunnen uitgroeien tot traditie. Het is echter lastig te zeggen of er wel veel particuliere initiatieven waren ontstaan als de regering niet voor een datum had gekozen. Dit heeft te maken met een bijkomend probleem. Namelijk het feit dat de Bevrijdingsdag geen vrije dag was. Dit is mogelijk een van de hoofdredenen waarom er vanuit de bevolking zelf weinig op poten is gezet. Van 1949 tot 1953 was de middag van 5 mei betaald vrij was vanaf 13.00. In deze periode werd de bevrijding echter weinig gevierd. Eén van de redenen hiervoor is dat Koninginnedag sinds 1949 op 30 april plaatsvond. De regering was zelfs van plan om Koninginnedag de hele dag vrij te maken in plaats van 30 april en 5 mei half. Dit zou dan ten

---

⁵² Nationaal Comité 4 en 5 mei. Bijdrage James Kennedy.
http://www.4en5mei.nl/documenten/Verkenningsbijeenkomsten/bijdrage_james_kennedy_verkenningsbijeenkomst_20_maart_2014.pdf. (9 mei 2014).

koste gaan van 5 mei. Dit leidde tot grote ophef.⁵³ In 1954 werden er door verschillende organisaties daarom maatregelen getroffen om de viering van de bevrijding te bevorderen.⁵⁴ Ook publiceerden negen tijdschriften in samenwerking een eigen blad ‘nationale snipperdag’.⁵⁵ De reden hiervoor wordt in dit boekwerk als volgt omschreven:

“Wat ons tot deze ongewone daad heeft gebracht, is de behoefte uitdrukking te geven aan het bij vele Nederlandse kunstenaars opgekomen verzet tegen de disqualificatie van de 5de Mei, onze nationale feestdag, tot ‘nationale snipperdag’ en aan het gevoel van onbehagen dat ons bekruipt bij een terugblik van 5 Mei 1954 naar 5 mei 1945. In de klem der bezettingsjaren hebben wij bij alle verschillen van gezindheid elkaar menigmaal in éézelfde geest gevonden. Het is die geest die ons vandaag weer bijeenbrengt. Van oordeel, dat één dag in het jaar de productie mag stilstaan voor de bezinning op de hoge waarde van de mens en van het volksbestaan en dat geen dag beter in dienst hiervan gesteld kan worden dan die waarop ons volk de zwaarste vernedering van de mens en de vernietiging der natie te boven kwam, willen wij tot behoud, herstel en vernieuwing van de viering van onze bevrijding opwekken.”⁵⁶

Dit laat duidelijk zien dat er vanuit de bevolking wel degelijk belang werd gehecht aan het vieren van de Bevrijdingsdag maar dat zij hier door het gebrek aan een vrije dag geen mogelijkheid toe zagen. De bevolking zag het dan ook als verantwoordelijkheid van de regering om dit mogelijk te maken. Door de kritiek is het samenvoegen van beide dagen uiteindelijk niet doorgegaan. Een vrije dag heeft het protest echter niet opgeleverd. Wel zorgde het voor een herleving van de aandacht voor Bevrijdingsdag en een toegenomen inzet om 1955 groots uit te pakken. Dit laat zien dat discussie de aandacht voor de Bevrijdingsdag wel degelijk kan vergroten.⁵⁷

De regering trok dit maal voor het eerst de organisatie echt naar zich toe door de oprichting van het Nationaal Comité Viering Bevrijdingsdag 1955. Dit besluit was genomen op initiatief van verschillende organisaties waaronder de Nationale Federatieve Raad van het Voormalig Verzet (NFR) en twee andere organisaties. In het lustrumjaar van 1955 was iedereen vrij. De viering van 1955 was voor het eerst een groot succes met veel media-

---

⁵³ Raaijmakers. 4 en 5 mei. 28-37.

⁵⁴ Vermolen. ‘De vierde en de vijfde mei’. 97-98.

⁵⁵ Raaijmakers. 4 en 5 mei. 38-39.

⁵⁶ Bert Bakker [et al.]. *Nationale Snipperdag*. (Den Haag, 1945). 2.

⁵⁷ Raaijmakers. 4 en 5 mei. 41-48.

aandacht op radio en televisie.⁵⁸ De toekomst van de viering bleef onzeker omdat Drees bij zijn oude standpunt bleef omdat hij geloofde dat het succes deels te danken was aan het feit dat het een lustrumjaar was en dat de viering niet elk jaar zo'n succes zou kunnen zijn. Economische belangen wogen in het kader van de wederopbouw dus zwaarder dan het belang de bevrijding te vieren. Een vrije dag werd hiervoor in ieder geval niet als voorwaarde voor gezien ook niet wanneer de bevolking hierachter stond.⁵⁹

De inval van de Sovjet-Unie in Hongarije in 1956 werd echter aangegrepen om het belang van Bevrijdingsdag en de betekenis hiervan nogmaals te benadrukken. Dit toonde immers de hedendaagse relevantie van deze gebeurtenissen van de Tweede Wereldoorlog aan en liet zien dat de viering van de bevrijding niet enkel op het verleden maar ook op de toekomst gericht moest zijn. Zo werd de boodschap van soevereiniteit, democratie en mensenrechten betrokken bij de betekenis van Bevrijdingsdag.⁶⁰ Vanaf 1957 kregen rijksscholen op 5 mei vrij. Vanuit particuliere initiatieven werd ook geprobeerd de viering van de bevrijding te stimuleren. Zo werden er in 1957 en 1961 ideeënboekjes gepubliceerd door de samenwerkende culturele organisaties Nederlands Cultureel Contact, de Nederlandse Jeugdgemeenschap, het Nationaal Overleg voor gewestelijke Cultuur en het Prins Bernardfonds. De betrokkenheid vanuit de bevolking voor de viering van de bevrijding qua deelname aan de viering bleef echter laag. In 1959 vierde maar 17% van de bevolking de bevrijding. In datzelfde jaar besloot Minister President Jan de Quay om de bevrijding alleen in lustrumjaren te vieren.⁶¹

Voor het lustrumjaar 1960 werd weer een comité, het Nationaal Comité Viering 5 mei 1960 opgericht. De betekenis van Bevrijdingsdag geactualiseerd, geïnternationaliseerd en toekomstgericht gemaakt. Ook werd door het comité geprobeerd meer inhoudelijke diepgang en meer feestelijkheid in de viering te brengen. Binnen de regering ontstond er onder invloed van politieke ontwikkelingen elders in de wereld dus langzaam het besef dat inmenging met de inhoudelijke invulling van deze dag wenselijk was. 1960 was 'wereldvluchtelingenjaar'. Dit werd door Nationaal Comité 5 mei 1960 aangegrepen om een Nationale Bevrijdingsmanifestatie te organiseren. Deze bestond uit een kaartverkoopactie. Dit laat zien dat bij de organisatie van de viering van de bevrijding aansluiting gezocht werd met de

---

⁵⁸ Idem.

⁵⁹ Ibidem. 74- 76.

⁶⁰ Ibidem. 77- 81.

⁶¹ Ibidem. 87, 95.

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen*. 182.

actualiteit⁶² Zoals later in dit onderzoek zichtbaar zal worden is in dit jaar de kiem gelegd voor veel inhoudelijke aspecten van de Bevrijdingsfestivals.

Voor het lustrum in 1965 werd er nog sterker ingezet op feest. De slogan was zelfs 'maak er een feest van'. Overdag was er een herdenking in de Pieterskerk in Leiden en 's avonds was er feest. Ook dit keer werd hiervan op televisie verslag gedaan om op die manier zoveel mogelijk mensen te bereiken. In 1965 was er weer aandacht voor actuele wereldproblematiek en mensenrechten. Zo werd er een folder onder de titel 'Maak er een feest van, ook voor anderen' uitgegeven door Novib, Nederlands Comité Unicef, NJG en Unesco Centrum Nederland. Er is vanaf 1960 dus een ontwikkeling zichtbaar waarin op Bevrijdingsdag meer aandacht wordt besteed aan actuele kwesties en mensenrechtenschendingen en wordt samengewerkt met niet-gouvernementele organisaties (ngo's). Er wordt dus niet alleen van mensen verwacht dat ze de bevrijding vieren maar ook dat ze zich inzetten voor vrijheid elders in de wereld. Dat jaar vond er op Bevrijdingsdag ook protest plaats tegen de heersende woningnood. Dit laat zien dat op de dag zowel nationale als internationale problemen werden aangekaart.⁶³

In 1970 vormde mensenrechten voor het eerst de basis van de viering toen het thema 'Vrijheid - ook voor de ander' werd gebruikt. De aandacht voor mensenrechten was dat jaar zelfs een richtlijn van het Nationaal Comité Viering 25 jaar Bevrijding. Er werd dat jaar een discussie en bezinningsnacht in Hilversum georganiseerd waarop over de staat van de vrijheid op dat moment en in de toekomst werd gediscussieerd. Ook werd er dat jaar door Stichting Nationale Tentoonstelling 5 mei 1970 de tentoonstelling 'mooie vrijheid' opgericht. Verder vonden er dat jaar meer alternatieve vieringen van de bevrijding plaats. Zo bouwde Amnesty International een concentratiekamp na in Den Haag om politieke gevangenen onder de aandacht te brengen. In Amsterdam werkte Amnesty samen met de Raad van Kerken en Komitee Vredesweek, de vertegenwoordiger van veertig actiegroepen, mee aan een vredesmarkt waarop aandacht aan onvrijheid in de wereld werd geschonken. Opvallend is dat deze viering door plaatselijke organisatoren werd toegestaan en werd opgenomen in het officiële programma. Dit laat zien dat particuliere initiatieven werden omarmt als deze pasten binnen de betekenis die aan Bevrijdingsdag werd toegekend. Ook elders in het land vonden vredesmarkten en alternatieve vieringen plaats. Ook werd 5 mei aangegrepen voor landelijke kraakacties. De alternatieve 'vieringen' in de vorm van protestacties tonen aan dat Bevrijdingsdag door een deel van de Nederlandse bevolking gezien werd als een moment

---

⁶² Ibidem. 87-94.

⁶³ Ibidem. 123-131.

waarop actuele maatschappelijke problemen konden worden aangekaart. Bevrijdingsdag kan al vanaf de jaren zestig gezien worden als dag van reflectie op de Nederlandse samenleving en de staat van vrijheid wereldwijd. Dit internationale aspect is zeer opmerkelijk en is dus al vroeg in de ontwikkeling van de Bevrijdingsdag ontstaan.⁶⁴

In 1973 fuseerden De Commissie Nationale Herdenking en het Comité Nationale Herdenking Militaire Gevallen die al sinds 1961 samenwerkten tot het Comité Nationale Herdenking.⁶⁵ In 1975 werd er voor het eerst sinds jaren geen nationaal comité opgericht voor de organisatie van het lustrum maar was de organisatie van de viering in handen van drie organisaties: de Stichting 1940-'45, de Stichting Pelita en de Stichting Joods Maatschappelijk Werk. Gezamenlijk organiseerden zij een bijeenkomst in de RAI waarbij de verschillende slachtoffergroepen centraal stonden.⁶⁶ In 1978 werd door het Comité Nationale Herdenking opdracht gegeven uit te zoeken hoe hun taken konden worden uitgebreid, onder andere om de jeugd meer betrekken bij de herdenking. Ook werd de betekenis van de herdenking uitgebreid met de strijd om vrijheid en tegen fascisme en onderdrukking.⁶⁷ Voor het lustrumjaar 1980 werd door de ministerraad Comité Nationale Viering Bevrijding 1980 opgericht. Er werd besloten dat de bevrijding eens in vijf jaar op landelijk niveau werd georganiseerd en daartussenin ieder jaar in een andere provincie een andere gebeurtenis. Zo werd dus zowel op landelijke als op provinciale schaal de bevrijding gevierd al was het niet op jaarbasis. Deze provinciale vieringen zou plaatsvinden in de ochtend. Bevrijdingsdag bleef echter een snipperdag. Dit zorgde voor onduidelijkheid. In 1982 werd daarom nogmaals bevestigd dat Bevrijdingsdag geen officiële nationale feestdag was ondanks het feit dat deze wel jaarlijks gevierd werd.⁶⁸

Er heerste destijds de angst dat de generatiekloof tussen de eerste en tweede generatie ervoor zou zorgen dat de herdenking en viering onder de jonge generatie niet voortgezet zou worden. Om die reden werd er in de jaren tachtig ingegrepen door Minister Elco Brinkman van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, tegenwoordig het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS). De bedoeling was om met de bestaande comités en organisaties een gemeenschappelijke visie te vormen en uit te dragen naar de jeugd.⁶⁹ Na het lustrumjaar 1985 heeft Minister President Lubbers de onafhankelijke werkgroep 'Nationale Herdenking en Viering' opgericht. Dit gebeurde nadat gesprekken met de

---

⁶⁴ Ibidem. 131-188.

⁶⁵ Vermolen. 'De vierde en de vijfde mei'. 105.

⁶⁶ Raaijmakers. 4 en 5 mei. 138-

⁶⁷ Vermolen. 'De vierde en de vijfde mei'. 106.

⁶⁸ Ibidem. 107.

⁶⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen*. 185.

betrokken comités niet de gewenste uitkomst had.⁷⁰ Op 2 december 1986 werd een werkgroep officieel ingesteld door Lubbers en de minister van VWS. Deze werkgroep bestond uit drie personen uit Comité Nationale Herdenking en andere betrokken organisaties bij herdenken en vieren. Deze werkgroep bevatte geen leiders van betrokken organisaties, wel mensen die nauw betrokken waren met het onderwerp.⁷¹ De werkgroep kreeg de opdracht om nieuwe manieren te vinden om de herdenking en viering te borgen voor de toekomst.⁷²

Uit een door het Nationaal Comité 4 en 5 mei gepubliceerd interview met Rob Visser, adviseur voor het Ministerie van VWS in deze werkgroep en later bij het Nationaal Comité 4 en 5 mei, blijkt hoe deze werkgroep te werk ging:

“De commissie zei: ‘Stel dat we allemaal dood zijn, hoe zouden wij dan willen dat het er voor zou staan met de herdenking en de viering van de bevrijding?’”⁷³

Uit het interview blijkt dat de leden van de werkgroep zich niet konden voorstellen dat in de toekomst de mensen die de oorlog niet meer hadden meegemaakt hier twee dagen aan zouden besteden. Vanuit dit oogpunt werd dus het advies uitgebracht om na vijf jaar te evalueren of beide dagen samengevoegd zouden moeten worden. Dit was gemotiveerd vanuit de gedachte dat de samenvoeging van beide dagen een oplossing zou bieden voor het afnemend draagvlak omdat er op die manier minder van de mensen gevraagd zou worden.⁷⁴ Het idee was dat herdenken, bezinnen en vieren moest worden gecombineerd. De dodenherdenking kon worden verplaatst naar en worden samengevoegd met het ochtendprogramma dat op 5 mei plaatsvond. Het adviesrapport van de werkgroep lekte uit in de pers en leidde tot grote verontwaardiging en ophef en zelfs tot discussies in de Tweede Kamer. Er werd daarom voortijdig afgezien van dit punt van advies.⁷⁵ De werkgroep wilde Bevrijdingsdag omdopen tot Nationale Vrijheidsdag en een vrije dag op 5 mei. De regering was het niet eens met deze naamsverandering en deze ging dan ook niet door. Ook liet het de kwestie van verlof over aan de CAO.⁷⁶ Tot slot pleitte de werkgroep voor het oprichten van een nieuw nationaal comité. Het bestaande Comité Nationale Herdenking werd door Lubbers gevraagd hoe het tegenover de oprichting van een nieuw comité stond. Dit comité was positief, maar wist echter niet

---

⁷⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Het beste conserveren*. 6.

⁷¹ Ibidem. 8.

⁷² Vermolen. ‘De vierde en de vijfde mei’. 110.

⁷³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Het beste conserveren*. 7.

⁷⁴ Ibidem. 7-8.

⁷⁵ Vermolen. ‘De vierde en de vijfde mei’. 110-111.

⁷⁶ Van de Reijt. *Zestig minuten herrie*. 71.

welke betekenis er aan Bevrijdingsdag gegeven moet worden. Op 27 november 1987 werd per koninklijk besluit het nieuwe comité opgericht onder de naam Nationaal Comité 4 en 5 mei. In dit comité zaten leden van de Tweede Kamer, het Comité Nationale Herdenking en het Comité Nationale Viering Bevrijding. De directeur van het Joods-Historisch Museum Judith Belinfante werd tot voorzitter benoemd. Het Comité Nationale Herdenking hief zich per 1 december 1987 op. Het nieuwe comité begon op 1 januari 1988. De taken van het Nationaal Comité luiden officieel:

- “a. de organisatie van de jaarlijkse nationale dodenherdenking op 4 mei;
- b. de organisatie van de jaarlijkse nationale viering van de bevrijding op 5 mei;
- c. het voeren van een jeugdvoorlichtingsbeleid over de tweede wereldoorlog in relatie tot het heden;
- d. Het toedelen van gelden ten behoeve van landelijke manifestaties uit de middelen die de regering hiervoor beschikbaar zal stellen;
- e. het – voor zover nodig – bevorderen van de afstemming van landelijke en plaatselijke manifestaties.”⁷⁷

De ontwikkeling van Bevrijdingsdag van 1945 tot 1987 laat zien dat er ondanks vele obstakels langzaam een traditie ontstaat met betrekking tot de inhoudelijke invulling en organisatie van de viering van de bevrijding. De regering in toenemende mate de organisatie en betekenisgeving van Bevrijdingsdag naar zich toe heeft getrokken. Dit heeft ervoor gezorgd dat de Bevrijdingsdag een steeds duidelijkere invulling heeft gekregen en daarnaast meer gevierd werd. De organisatie van 4 en 5 mei is door de oprichting van het Comité geïnstitutionaliseerd en gecentraliseerd. Er is vanaf 1988 één Comité dat door de jaren heen de leiding voert over de nationale herdenking en viering en tevens de organisatie van lokale activiteiten beïnvloedt. De ontwikkeling van Bevrijdingsdag laat tevens zien dat de dag gebruikt werd om bepaalde waarden over te dragen op de bevolking. Opvallend hierbij is de aandacht voor hedendaagse vrijheidskwesties in het buitenland die al vanaf de jaren zestig expliciet onderdeel uitmaakte van de viering. Ook de reflexieve functie van de dag op de Nederlandse maatschappij werd al in de jaren zestig zichtbaar. De inzet op het bereiken van de jeugd nam gedurende de jaren toe. Het grootste obstakel voor een brede viering van de bevrijding, een jaarlijkse vrije dag, bleef echter voortbestaan.

---

⁷⁷ Koninklijk Besluit. instelling nationaal comité 4 en 5 mei.

2. De boodschap van de Bevrijding

De invulling van Bevrijdingsdag door het Nationaal Comité door de jaren heen.

Inleiding

Het onderzoek naar de vraag waar het aan ligt dat de Bevrijdingsdag qua bereik en inhoud niet geslaagd is zal in dit deel worden behandeld aan de hand van de organisatie van en betekenisgeving aan Bevrijdingsdag door het Nationaal Comité. Dit wordt onder andere gedaan aan de hand van de meerjarethema's, jaarthema's en -slogans die het Nationaal Comité heeft gehanteerd. Hierbij is gekeken naar de vraag hoe de keuzes voor deze thema's en slogans tot stand zijn gekomen, hoe deze keuzes door het comité zijn gelegitimeerd en hoe deze thema's zijn ingevuld. De analyse van de invulling van 5 mei hangt nauw samen met de beleidsontwikkeling van het Nationaal Comité. Daarom is in dit deel een onderverdeling aangehouden die grofweg gebaseerd is de verschillende beleidsperioden. De invulling van Bevrijdingsdag is mede geanalyseerd aan de hand van de activiteiten die het comité zelf, of in samenwerking met andere partijen heeft georganiseerd. Het Nationaal Comité heeft gedurende de jaren samengewerkt met verschillende partijen zoals gemeenten, organisaties en bedrijven. De vormgeving van de viering van de bevrijding is dus niet volledig bedacht door het comité, maar is wel in overeenstemming met het comité tot stand gekomen of hierdoor ondersteund. In dit onderzoek is, vanwege het gebrek aan beschikbaar bronmateriaal hierover, niet dieper ingegaan op de vraag welke partij wat heeft bedacht. Er is verondersteld dat alles wat in samenwerking met het comité tot stand is gebracht overeenkomt met de visie van het Comité.

Vanwege de beperkte onderzoeksperiode was het onmogelijk om ieder element van de viering van de bevrijding in gelijke mate aan een diepgaande analyse te onderwerpen. Om die reden is er op basis van de informatie in het gekozen bronnenmateriaal besloten welke onderdelen in meerdere of mindere mate aandacht is besteed. Deze keuzes zijn hoofdzakelijk gebaseerd op de afweging van welke onderdelen een relatief gedetailleerd beeld geschetst kan worden van de ontwikkelingen door de jaren heen. Om die reden is besloten om af te gaan op de zaken die het comité mogelijk heeft gemaakt en/of het vermelden waard vond. Dit heeft tot gevolg dat de informatie in zekere zin een beperkt en subjectief beeld geeft van de invulling van de Bevrijdingsdag. In dit onderzoek is hiermee rekening gehouden door kritisch te kijken naar de invulling van de Bevrijding. Om te kijken of de inhoudelijke visie van het comité met betrekking tot Bevrijdingsdag die in de jaarverslagen weergegeven worden ook duidelijk over

zijn gebracht naar de bevolking is gekeken naar de televisiereclames die sinds de oprichting van het comité vrijwel jaarlijks te zien waren. De reclamespotjes vormen door het bereik hiervan een invloedrijke uiting van de betekenis van 4 en 5 mei. Bij de analyse van deze reclames is met name gelet op de tekst van de reclames maar ook aandacht besteed aan de wijze waarop deze is vormgegeven in beeld.

De verschillende wijzen waarop het Nationaal Comité 4 en 5 mei de bevolking wil bereiken

Net als in de periode voor de oprichting van het Nationaal Comité 4 en 5 mei bestaat er tot op het heden nog steeds een wezenlijk obstakel voor de totstandkoming van een breed gedragen viering van de bevrijding. Het gebrek aan een jaarlijkse vrije dag. Hoewel Bevrijdingsdag in het najaar van 1990 officieel werd uitgeroepen tot een jaarlijkse nationale feestdag betekende dit niet dat hierdoor iedereen voortaan een vrije dag zou krijgen op 5 mei.⁷⁸ Wel is het zo dat door de veranderende status van Bevrijdingsdag door dit besluit meer mensen vrij hebben gekregen. Het Nationaal Comité heeft sinds de oprichting geprobeerd verandering te brengen in de situatie. In het jaarverslag van 1992 stelde het Comité hierover het volgende:

“Het wordt als problematisch ervaren dat de 5e mei nu weliswaar een nationale feestdag is, maar dat het aan de sociale partners is overgelaten of deze dag ook daadwerkelijk een vrije dag is. Pas wanneer dit laatste het geval is, kan er sprake zijn van participatie van brede lagen van de bevolking.”⁷⁹

Dit laat zien dat het comité de vrije dag als voorwaarde zag voor een brede deelname aan de viering. Ook omdat het gebrek hieraan de indruk geeft dat deze dag als onbelangrijk wordt beschouwd en hiermee afbreuk doet aan de boodschap en inhoud die het comité aan deze dag mee wil geven. Ook in de jaren 1998 en 2000 beklagde het comité zich hierover. Niet alleen omdat het deze dag van belang achtte maar ook omdat er in de pers regelmatig over geklaagd werd. De premier pleitte daarom voor “een duidelijke status” van deze dag en spoorde werkgevers en werknemers aan de situatie op te lossen. Hiervan is echter niets

---

⁷⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Handboek '91*. 1.

⁷⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992 Nationaal Comité 4 en 5 mei* (Amsterdam 1993) 1.

terechtgekomen.⁸⁰ Uit het jaarverslag van 2000 blijkt echter dat het comité vast is blijven houden aan zijn standpunt en hiervoor zou blijven strijden.⁸¹ In het meerjarenbeleidsplan 2006-2010 wordt ook verwezen naar de aanhoudende onduidelijkheid over de status van Bevrijdingsdag en een gebrek aan ingrijpen door de overheid.⁸²

Het Nationaal Comité is in de praktijk echter machteloos om de situatie te veranderen omdat de beslissing niet aan hen of de regering is maar afhankelijk is van de cao-afspraken.⁸³ Het probleem dat een groot deel van de Nederlandse bevolking niet jaarlijks betrokken kan worden bij de viering bevrijding blijft dus bestaan. Deze groep kan de viering van de bevrijding dus niet persoonlijk ervaren. Hoewel de reportages hiervan op televisie tegenwoordig teruggekeken kunnen worden is het aannemelijk dat maar weinig mensen hiervoor de moeite nemen. Daarnaast is het onduidelijk of de boodschap van Bevrijdingsdag op televisie überhaupt goed overkomt. Deze vraag zal in dit onderzoek niet beantwoord worden. Het Slotconcert in de avond, dat in theorie door veel meer mensen kan worden bekeken, sluit niet per se aan bij de smaak van het grote publiek. Ook hierbij is het nog maar de vraag of de inhoud van de dag voldoende duidelijk wordt gemaakt. Vast staat dat het Nationaal Comité sinds zijn oprichting nog niet gelukt om wellicht het grootste obstakel omtrent het creëren van een breed gedragen viering van de bevrijding weg te nemen. Ook al kan dit het comité geenszins aangerekend worden.

De vraag rest op welke wijze het comité, zover het in zijn macht ligt, door de jaren heen geprobeerd heeft het deel van de bevolking te bereiken dat wel vrij is. Het Nationaal Comité heeft door de jaren heen, conform zijn wettelijke taak, vormgegeven aan de viering van de Bevrijdingsdag. Eén van de doelen van het comité was om de participatie bij de viering te vergroten.⁸⁴ Eén van de manieren om mensen te betrekken bij de viering van de bevrijding is door middel van het organiseren van provinciale Bevrijdingsfestivals. Het comité was in het begin opgedeeld in drie werkgroepen: één voor 4 mei, één voor 5 mei en één voor jeugdvoorlichting. Opvallend hierbij is dat de Bevrijdingsfestivals niet vallen onder de werkgroep 5 mei vielen maar onder de werkgroep jeugdvoorlichting.⁸⁵ Wel geeft het aan dat de festivals vooral werden gezien als een manier om de boodschap van Bevrijdingsdag

---

⁸⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1998*. Paginanummer ontbreekt.

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2000 Vrijheid geef je door* (Amsterdam 2001) 11.

⁸¹ Idem. 4.

⁸² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Beleidsplan 2006-2010*. 18.

⁸³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Het beste conserveren*. 15.

⁸⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992*. 1.

⁸⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *“Soms moet je een keuze maken, anders wordt er voor je gekozen” Jaarverslag 1993 van het Nationaal Comité 4 en 5 mei* (Amsterdam 1994) 2.

aan de jeugd over te brengen en hen hierbij te betrekken.⁸⁶ De jeugd was immers één van de groepen waar het comité zich specifiek op richtte. Scholen zijn op 5 mei vrij dus de jeugd kan op deze dag gemakkelijker bereikt worden dan de meeste volwassenen.

Eén manier waarop het comité geprobeerd heeft de jeugd naar de Bevrijdingsfestivals te trekken is door vanaf het najaar van 1989 in te zetten op de organisatie van een Bevrijdingsfestival in iedere provinciale hoofdstad.⁸⁷ In 1991 heeft het comité een coördinator aangesteld om de festivals te overzien.⁸⁸ Het doel van het comité was om in 1995 alle provinciën een bevrijdingsfestival hebben.⁸⁹ Deze doelstelling werd al in 1994 behaald.⁹⁰ Het streven naar festivals in iedere provincie laat zien dat het comité streefde om door het hele land mensen, vooral de jeugd, te bereiken. Hierbij streefde het comité naar zowel kennisoverdracht als participatie van de jeugd.⁹¹ De doelgroep die het comité hiermee beoogde was de leeftijdscategorie 15-25 jaar.⁹² Om zo veel mogelijk mensen te bereiken moesten de festivals gratis toegankelijk zijn.⁹³

Een andere manier om de jeugd aan te sporen deze festivals te bezoeken was door het kiezen van één of meerdere hoofdacts die gedurende de dag op verschillende festivals te zien zijn (zie bijlage 2 voor een lijst van de verschillende Ambassadeurs van de Vrijheid). De keuze voor deze artiesten is grotendeels gebaseerd op hun populariteit en dus hun mogelijkheid om een jeugdig publiek aan te trekken. De Ambassadeurs van de Vrijheid worden op Bevrijdingsdag met ondersteuning van het Ministerie van Defensie in helikopters van de Koninklijke Landmacht naar enkele verschillende festivallocaties gebracht.⁹⁴ Deze traditie is ontstaan in 1991 toen singer-songwriter Hessel van der Kooij door het Comité werd gekozen als hoofdact. Dit was waarschijnlijk gebaseerd op het feit dat hij er in slaagde een groot publiek te trekken naar zijn optredens in Ahoy. Hij kende een commandant van de Koninklijke Luchtmacht, die wel een helikopter wou inzetten om hem van festival naar festival te brengen. Eén van de beweegredenen om dit te doen was om defensie een positiever imago te geven. Op die manier is de traditie van samenwerking tussen Ambassadeur van de Vrijheid en de luchtmacht ontstaan. Dat jaar heeft Hessel van der Kooij op acht

---

⁸⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992*. 15.

⁸⁷ Stichting Bevrijdingsfestival Overijssel. *Bevrijdingsfestival Overijssel 2010: Vrijheid Wereldwijd 20 jaar jubileum editie* (Zwolle 2010). Paginanummer ontbreekt.

⁸⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen*. 190.

⁸⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Handboek '91*. 91.

⁹⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1994* (Amsterdam 1995) 8.

⁹¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Handboek '91*. 91.

⁹² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Beleidsplan 2006-2010*. 20.

⁹³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen*. 209.

⁹⁴ Idem.

Bevrijdingsfestivals opgetreden. Door het succes van deze actie werd besloten dit in de toekomst voort te zetten.⁹⁵ Pas in 2003 werd door het Comité in de jaarverslagen naar de belangrijkste artiesten verwezen als “Ambassadeurs van de Vrijheid”. Daarvoor werd naar hen verwezen als ‘hoofdacts’.⁹⁶ Dit heeft waarschijnlijk te maken met het feit dat in de loop der jaren sprake is geweest van een toenemende koppeling van de artiesten aan een inhoudelijke boodschap over vrijheid. Later in dit onderzoek zal deze koppeling verder worden belicht. Zoals dan zichtbaar zal worden is van begin af aan getracht de verschillende hoofdacts te koppelen aan de boodschap van vrijheid.

De Bevrijdingsfestivals zijn niet bedacht door het Nationaal Comité zelf maar ontstaan uit particuliere initiatieven. In Wageningen, Haarlem en Amsterdam werden al in een paar jaar eerder festivals georganiseerd.⁹⁷ De keuze om deze vorm van de viering van de bevrijding over te nemen laat zien dat het comité open stond voor ideeën van buitenaf. Ook laat het zien dat het comité op zoek was naar een manier om de jeugd te bereiken. Deze vorm van de viering van de Bevrijding sprak het Comité aan om de volgende redenen:

“Bevrijdingsfestivals kunnen met hun sfeer, culturele en inhoudelijke programma, doelstellingen en aantrekkingskracht de viering van de Bevrijdingsdag, met name voor jonge mensen, nieuw leven inblazen, Dat is belangrijk, want de betrokkenheid van jongeren bij de viering van de bevrijding kan zeker vergroot worden.”⁹⁸

De festivals diende in de visie van het comité dus voornamelijk als lokmiddel om de jeugd in aanraking te brengen met inhoud van de dag en te betrekken bij de viering. Het Nationaal Comité en de verschillende festivalorganisaties hanteren voor de programmering van de Bevrijdingsfestivals een zogenaamde ‘Sandwichformule’ waarin inhoudelijke en muzikale programmaonderdelen elkaar afwisselen en samen een geheel vormen.⁹⁹ Het wordt echter uit geen van de jaarverslagen of meerjarenbeleidsplannen duidelijk welke verhouding tussen muziek en inhoudelijk programma het comité heeft beoogd.

Opmerkelijk is het feit dat de individuele festivals niet worden georganiseerd door het Nationaal Comité 4 en 5 mei zelf, maar door onafhankelijke lokale stichtingen.¹⁰⁰ Het comité

---

⁹⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine najaar 2012* (Amsterdam 2012) 42.

⁹⁶ Bijvoorbeeld in Nationaal Comité 4 en 5 mei. *50 jaar vrijheid. Jaarverslag 1995* (Amsterdam, 1996) 17.

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2003* (Amsterdam 2004) 18.

⁹⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen*. 208.

⁹⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Handboek '91*. 91.

⁹⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen*. 208.

¹⁰⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Handboek '91*. 96.

is dus betrokken bij de organisatie maar heeft hierover niet de controle. Het vervult hierin enkel een ondersteunende rol. Zo houdt het zich van begin af aan bezig met de financiële ondersteuning voor het opzetten van deze festivals met als doel dat deze vervolgens financieel zelfstandig kunnen worden functioneren. Dit heeft het comité onder andere gedaan door het verstrekken van een startsubsidie die over een periode van een aantal jaar wordt afgebouwd zodat de festivals financieel onafhankelijk zijn. Daarnaast zorgt het comité voor het verwerven van extra fondsen voor de festivals omdat de festivals veel geld kosten en de individuele organisaties niet altijd een voldoende sterke financiële basis hadden.¹⁰¹ De keuze voor dit systeem is hoogstwaarschijnlijk tot stand gekomen door het gebrek aan beschikbare financiële middelen van het rijk om dertien festivals te bekostigen. Ook zou deze taak waarschijnlijk een te groot beslag hebben gelegd op het comité.

Uit het jaarverslag 2010 blijkt dat het comité voor de festivals regelmatige steun heeft ontvangen van het V-fonds en dat zonder deze steun de festivals zich nooit hadden kunnen ontwikkelen tot wat ze nu zijn.¹⁰² Toch waren deze samenwerkingsvormen en bijdragen onvoldoende en bleef de financiële positie van de festivals onzeker. Het comité heeft daarom in 1999 stappen gezet om het stelselmatige financiële probleem op te lossen. Dat jaar heeft het comité een werkgroep opgericht om de organisatorische en financiële randvoorwaarden voor de Bevrijdingsfestivals vast te stellen en te bewerkstelligen middels een dekkingsplan dat in de volgende meerjarenbeleidsperiode zou kunnen worden geïmplementeerd.¹⁰³

De rol die het comité inneemt ten opzichte van de Bevrijdingsfestivals is naast ondersteunend ook coördinerend als afstemmend. Dit is duidelijk zichtbaar in het jaarverslag van 1992 waarin het volgende wordt gesteld:

“Negen (en in de toekomst dertien) bevrijdingsfestivals kunnen elkaar zonder coördinatie en afstemming hinderen in hun ontwikkeling. Op meerdere manieren wordt coördinatie en afstemming tussen de festivals nagestreefd.”¹⁰⁴

Deze behoefte aan afstemming was niet alleen gemotiveerd vanuit het comité zelf maar werd door de onafhankelijke festivalorganisaties zelf voorgesteld.¹⁰⁵ De afstemming vond onder

---

¹⁰¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992*. 15.

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1993*. 2.

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1998*. Paginanummer ontbreekt.

¹⁰² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2010* (Amsterdam 2011) Bijlage, 2.

¹⁰³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1999* (Amsterdam 2000). Paginanummer ontbreekt.

¹⁰⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992*. 16.

¹⁰⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992*. 18.

andere plaats met betrekking tot de landelijke publiciteit voor de festivals maar ook de thematische invulling die het comité verzorgde. Het is onduidelijk op welke wijze de festivals elkaar zouden kunnen hinderen. Van onderlinge concurrentie lijkt weinig sprake te zijn omdat ieder festival een andere landsdeel bedient. Wel zouden de festivals elkaar mogelijk kunnen hinderen door onderling tegenstrijdige boodschappen uit te dragen. Het is waarschijnlijk om deze reden dat het comité de verschillende festivals voornamelijk wou voorzien van een overkoepelende nationale boodschap en imago en om dit te bereiken de onderlinge samenwerking wou bevorderen. Ook organiseerde het comité zes keer per jaar een landelijk coördinatorenoverleg waarbij de organisatoren van de verschillende festivals met elkaar en de coördinator van het comité om de tafel gingen. Om een goede communicatie tussen de coördinatoren en het comité te bevorderen is sinds 1992 een regelmatige nieuwsbrief ingesteld.¹⁰⁶ Het comité hield zich hiermee aan zijn wettelijke taak van het afstemmen van verschillende lokale manifestaties.

Door de jaren heen heeft comité geprobeerd de afstemming qua aankleding van de festivals te vergroten. Zo werd door het comité in 1995 materialen beschikbaar gesteld aan de festivals om uniforme onderdelen toe te voegen aan ieder festival. Zo werden opblaasbare getallen 1 beschikbaar gesteld, in het teken van het gelijkheidsbeginsel uit de grondwet en de slogan ‘Allemaal anders, maar toch 1’ die dat jaar centraal stond. Ook stelde het comité ieder festival een fototentoonstelling ter beschikking. Hierbij werd ook het fakkellogo, dat sinds 1995 bestaat, gebruikt.¹⁰⁷ In 2000 stelde het comité vlaggen en banners beschikbaar met het fakkellogo. Het comité drukte qua aankleding dus steeds sterker zijn stempel op de festivals en vergrootte zo de afstemming.¹⁰⁸ De Bevrijdingsfestivals bleven echter verre van uniform zowel qua grootte als qua sfeer, vooral omdat deze hoofdzakelijk door onafhankelijke organisaties werd georganiseerd.¹⁰⁹ In 2007 is de ‘aankleding’ en inhoudelijke invulling van de festivals door het comité deels geüniformiseerd door voor ieder festival led-schermen beschikbaar te stellen waarop dezelfde content werd vertoond.¹¹⁰ Ook is de afstemming qua aankleding en invulling dat jaar versterkt door middel van tentoonstellingsmateriaal en festivaljournals en kon er door steun van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties debatten worden georganiseerd op ieder festival. Door middel van de festivaljournals op deze schermen werd het tevens mogelijk om de verschillende festivals

---

¹⁰⁶ Ibidem. 17.

¹⁰⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1995*. 18.

¹⁰⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2000*. 15.

¹⁰⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2001*. 12.

¹¹⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2007* (Amsterdam 2008) 17-18.

met elkaar te verbinden.¹¹¹ Op die manier konden de provinciale Bevrijdingsfestivals met hun regionale schaal gekoppeld worden aan de nationale schaal van de viering van de bevrijding. In 2011 werd voor het eerst ook in Den Haag een Bevrijdingsfestival georganiseerd waardoor er tegenwoordig in totaal veertien Bevrijdingsfestivals zijn.¹¹² Pas in 2012 was er voor het eerst sprake van uniforme festivalwebsites en -aankleding.¹¹³ Dit toont aan dat de festivals langzaam maar zeker steeds beter op elkaar zijn afgestemd.

Zoals hieruit blijkt heeft het comité vanaf begin af aan een symbiotische relatie met de festivalorganisaties waarbij wederzijdse belangen worden behartigd. De organisaties hebben baat bij extra financiële steun en het comité bij inhoudelijke inbreng. Het comité kan dingen mogelijk maken en hierdoor inspraak verwerven over de organisatie en inhoudelijke invulling. In de loop der jaren is de afstemming tussen de festivals qua aankleding en qua inhoud geleidelijk aan verbeterd. Dit zal later in dit onderzoek nog verder zichtbaar worden gemaakt bij de analyse van de inhoudelijke invulling van de viering van de bevrijding, waarin ook de invulling van de Bevrijdingsfestivals zijn meegenomen. De reden dat dit hier nog niet wordt besproken is dat de invulling van de viering van bevrijding door de jaren heen het best begrepen kan worden in context van de verschillende inhoudelijke thema's die het comité in de loop der jaren heeft gekozen.

Naast de aandacht voor de festivals, die het in het kader van zijn officiële taak met betrekking tot jeugdvoorlichting werd opgepakt, had het comité de taak om jaarlijks de nationale viering van de bevrijding te organiseren. Het comité heeft ervoor gekozen zich hierbij niet alleen te richten op het organiseren van een bijeenkomst maar ook om specifiek aandacht te besteden aan de inhoudelijke invulling van de viering van de bevrijding. Op deze manier kon deze dag immers van relevante en actuele betekenis worden voorzien. Iets wat het comité als zijn taak zag en ook door de regering hiervan verwacht werd ondanks het feit dat dit niet concreet als voorwaarde in het instellingsbesluit was opgenomen. Vanaf de volgende paragraaf zal worden gekeken naar de wijze waarop het comité deze inhoud heeft vormgegeven. Hierbij zal ook gekeken worden naar de afwegingen die hierbij een rol hebben gespeeld. De vraag die hierbij gesteld wordt is in hoeverre deze inhoudelijke invulling, zowel qua themakeuze als de wijze waarop deze onderdeel zijn gemaakt van de viering, de oorzaak is van de onduidelijkheid van de boodschap van Bevrijdingsdag en het gebrek aan deelname hierbij.

---

¹¹¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2011*. 9, 19.

¹¹² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Beleidsplan 2011-2015*. 24.

¹¹³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2012*. (Amsterdam 2013). 12.

De invulling van Bevrijdingsdag van 1988 tot en met 1995: De grondwet als basis

Het comité was zich al vanaf de beginjaren bewust van het verschil in status van beide meidagen en het feit dat er met betrekking tot Bevrijdingsdag geen traditie was ontstaan.¹¹⁴ Het was dus aan het comité om deze traditie tot stand te brengen. In 1990 werd de Bevrijdingsdag door de regering dan wel eindelijk officieel tot nationale feestdag uitgeroepen, maar dit was niet voldoende. Hoewel hiermee de status van deze dag werd vergroot en er een begin was gemaakt voor het creëren van een traditie rondom de viering van de bevrijding, ontstond deze geenszins spontaan. In 1991 werd in 85% van de gemeenten jaarlijks een herdenkingsplechtigheid gehouden terwijl maar in 10% jaarlijks de bevrijding wordt gevierd door middel van activiteiten.¹¹⁵ Dit geeft aan dat er vanuit gemeenten weinig tot stand werd gebracht. Het comité zette in op een viering die door het hele land gevierd werd.¹¹⁶ Hierbij richtte het zich op zowel nationale, provinciale als lokale activiteiten:

“De viering vindt plaats op drie niveaus; nationaal met een op TV uitgezonden bijeenkomst, provinciaal door het opzetten van de Bevrijdingsfestivals voor vooral jongeren, lokaal door in de honderden gemeenten van Nederland speciale activiteiten op te ontwikkelen op en rond die dag.”¹¹⁷

Om de viering op lokale schaal te bevorderen heeft het comité in 1991 een handboek uitgegeven met daarin tips voor lokale organisaties van activiteiten omtrent 4 en 5 mei. Dit handboek werpt licht op de aanpak en de doelstelling van het comité. Het probeerde lokale activiteiten te ondersteunen door ideeën aan te dragen die lokale organisaties zelf konden uitvoeren of aanpassen. Ook reikte het comité “hulpmiddelen” aan die lokale organisaties konden gebruiken om het thema vrijheid en het jaarthema op een inhoudelijke en interessante manier vorm te geven aan de hand van nuttige publicaties, tentoonstellingen en voorstellingen.¹¹⁸ Aansluitend laat het comité met deze publicatie zien dat het een ondersteunende functie vervulde en open stond voor suggesties van buitenaf. In het handboek is zichtbaar op welke wijze het comité de activiteiten op beide dagen graag ingericht zag: inhoudelijk met verwijzingen naar hedendaagse en/of historische kwesties. In het handboek

---

¹¹⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Handboek '91*. 5.

¹¹⁵ Ibidem. 12.

¹¹⁶ Ibidem. 3.

¹¹⁷ Ibidem. 5.

¹¹⁸ Ibidem. 30-91.

verwijst het comité onder andere naar het nut van het gebruik van lokale geschiedenis op 4 en 5 mei inhoudelijk vorm te geven:

“Lokale geschiedenis is niets anders dan gewone geschiedenis. Het enige verschil is dat lokale geschiedenis nóg gewoner is, en daardoor veel directer en indringender. Wat met gewone geschiedenis onbereikbaar blijft haal je met lokale geschiedenis zo dichtbij dat het bijna gaat leven.”¹¹⁹

Lokale geschiedenis werd door het comité dus ingezet om de betekenis van 4 en 5 mei invoelbaar te maken en op die manier lokale, ‘eigen’ geschiedenis te verbinden aan de landelijke herdenking en viering. Hierbij werd dus onder andere geprobeerd ‘individual memory’ en ‘cultural memory’ over te brengen naar ‘social memory’. Opmerkelijk aan het handboek is dat het comité ook specifiek aandacht besteedde aan het bereiken van “etnische groeperingen” door deze bij het herdenken en vieren te willen betrekken.¹²⁰ Het comité trachtte er dus in het begin al naar een zo inclusief mogelijke 4 en 5 mei. Het is dus niet zo dat het comité zich blind heeft gestaard op één specifieke doelgroep, zoals mensen met een Nederlandse etnische achtergrond.

Op nationale schaal organiseerde het comité tussen 1988 en 1995 het Nationale Programma Viering Bevrijding in Amsterdam.¹²¹ In 1988 vond deze plaats in het Muziektheater, in 1989 en 1990 in Carré. In 1990 werd deze bijeenkomst verplaatst van de middag naar de avond. De bijeenkomst zelf was besloten en had dus een beperkt bereik. Wel werd het uitgezonden door de NOS. In 1991 was de bijeenkomst in de RAI en in 1992 wederom in Carré. Vanaf 1991 werd ook geprobeerd de jaarthema’s in het programma te verwerken.¹²² In 1993 vond de Nationale Viering van de Bevrijding wegens de verbouwing van Carré eenmalig plaats in het Congresgebouw in Den Haag. Het comité worstelde met de balans tussen inhoud en vermaak.¹²³ Het is echter onduidelijk hoe het deze balans precies voor zich zag. In 1994 vond het concert weer plaats in Carré.¹²⁴ De Nationale Viering Bevrijding in het lustrumjaar 1995 werd afgesloten met een concert aan de Amstel onder de naam ‘Rhythm of Liberation’, die als aanvulling diende op het besloten programma in Carré

---

¹¹⁹ Ibidem. 82.

¹²⁰ Ibidem. 97-99.

¹²¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen*. 190.

¹²² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992*. 7.

¹²³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1993*. 6.

¹²⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. “*Sociale grondrechten leggen een bodem in het bestaan*” *Jaarverslag van het Nationaal Comité 4 en 5 mei 1994* (Amsterdam 1995) 7.

maar in tegenstelling tot deze gelegenheid publiek toegankelijk was. De koningin was hierbij ook aanwezig. De dag werd door de NOS verslagen op televisie.¹²⁵ De afsluiting van het concert onder begeleiding van het nummer ‘We’ll meet again’ van Vera Lynn en bevatte impliciet de belofte van terugkeer.¹²⁶ Deze belofte bleek niet voorbarig omdat de avond goed werd ontvangen en om die reden werd door het comité besloten dit in de toekomst voort te zetten. Zo ontstond dus een nieuw publiek onderdeel van de Nationale Viering Bevrijding.

Het comité van begin af aan een duidelijke inhoudelijke visie gehad voor de invulling van Bevrijdingsdag. Deze werd onder andere gedefinieerd in relatie tot de dodenherdenking:

“Bij de Nationale Herdenking staat de terugblik naar het verleden, het herdenken van wat geweest is, centraal. Bij de Nationale Viering van de Bevrijding gaat het om de relatie tussen het verleden en het heden, om de actueel toekomstige samenleving.”¹²⁷

4 mei is volgens het comité dus gericht op het verleden en 5 mei naar het heden en de toekomst. Uit het meerjarenbeleidsplan voor de periode 1996-2000 blijkt dat beide dagen volgens het Comité een bezinnende invulling behoeven.

“Beide dagen lenen zich voor een bezinning op het verleden en het heden. (...) De vierde mei is echter uitdrukkelijk het moment waarop er ook ruimte moet zijn voor herinneren en verwerken. Vijf mei is behalve een feest, ook *vooral* een bezinning op ons handelen van vandaag en morgen. Het verleden is daarbij veeleer het referentiekader.”¹²⁸

Uit dit citaat blijkt duidelijk dat voor het Comité de inhoudelijke invulling van Bevrijdingsdag zwaarder woog dan het feestelement. Ook laat het Comité hiermee duidelijk zien dat het de dag een reflexieve functie toebedeeld. Daarnaast is goed zichtbaar dat de nadruk hierbij op het heden en de toekomst werd gelegd en dat het verleden hierbij vooral dient om de boodschap te verankeren in context te plaatsen. Het Comité was zich er hierbij van bewust dat de keuze voor de aandacht voor het heden er toe leidt dat de Bevrijdingsdag ieder jaar opnieuw van een

---

¹²⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1995*. 15-16.

¹²⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen*. 210.

¹²⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1993*. 6.

¹²⁸ (eigen cursivering) Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1995*. 5-6.

actuele betekenis moet worden voorzien.¹²⁹ Het comité zette in op het bevorderen van de samenhang, en dus de koppeling, tussen verleden en heden.¹³⁰

Van 1991 tot 1995 zijn de inhoudelijke thema's van Bevrijdingsdag door het Comité in samenwerking met het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie (tegenwoordig het NIOD), het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Nederlands Juristen Comité voor Mensenrechten bepaald.¹³¹ Van 1991 tot 1995 stond de Nederlandse grondwet hierbij centraal. De keuze voor een meerjarencyclus was onder andere gemotiveerd door de wens samenhangende vieringen te organiseren. Het diende dus niet alleen een inhoudelijk doel maar diende ook om de Bevrijdingsdag zelf te versterken door een overkoepelende gemeenschappelijke invulling.¹³² De keuze hiervoor werd hiervoor werd door het comité verantwoord door te stellen dat de grondwet "de basis vormt voor de Nederlandse democratische samenleving en het burgers beschermt tegen andere burgers en de overheid."¹³³ Dit laat zien dat het comité de boodschap van Bevrijdingsdag van begin af aan heeft gekoppeld aan de vrijheid binnen de Nederlandse staat. Het comité heeft voor de Nederlandse Grondwet en niet de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens gekozen omdat de laatste niet universeel erkend wordt en hierdoor in tegenstelling tot de Nederlandse grondwet, niet overal bindend is. De keuze voor de grondrechten als inhoudelijke invulling van de viering van de Bevrijding werd daarnaast als volgt onderbouwd:

"Aan de hand van de grondrechten kunnen we duidelijk maken waarom we vandaag de dag en ook in de toekomst moeten blijven herdenken en vieren. Met het thema grondrechten kunnen we aan de viering van de bevrijding een invulling geven waarbij iedereen in de samenleving betrokken kan worden. Want grondrechten zijn blijvend actueel, iedereen heeft er telkens opnieuw mee te maken."¹³⁴

Het comité maakte in het handboek voor lokale vieringen uit 1991 verwijzingen naar actuele kwesties met betrekking tot de grondrechten zoals de discussie over het homohuwelijk, iets dat destijds nog niet waarschijnlijk werd geacht, in verband met het gelijkheidsbeginsel. Ook

---

¹²⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992*. 1.

¹³⁰ Idem.

¹³¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen*. 198.

¹³² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1994*. 2.

¹³³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992*. 1.

¹³⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Handboek '91*. 17.

het kiesrecht voor buitenlanders werd hierin genoemd. Deze voorbeelden worden aangedragen om de actuele relevantie van de grondrechten aan te tonen.¹³⁵

Daarnaast verbond het comité de grondrechten aan de Tweede Wereldoorlog door te verwijzen naar het feit dat gedurende bezetting deze grondrechten niet werden gerespecteerd. Hiermee dient de Tweede Wereldoorlog dus als een praktijkvoorbeeld dat het belang van de grondrechten aantoont:

“Tijdens de Tweede Wereldoorlog was de Grondwet, de basis voor onze democratische samenleving, buiten werking gesteld. Mensen waren overgeleverd aan de willekeur van de bezetter, Juist in deze periode werd pijnlijk duidelijk, dat de Grondwet bescherming biedt tegen vele vormen van onrecht. Door steeds een van deze grondrechten centraal te stellen bij de hedendaagse herdenking en viering, wordt een relatie gelegd tussen verleden en heden. Wordt duidelijk gemaakt dat vrijheid geen passief recht is, maar onderhoud vraagt. Door betrokkenheid, door gebruik te maken van die rechten, door je stem te laten horen. Kortom, dat vrijheid een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid, zowel van de overheid als de burger.”¹³⁶

De grondrechten worden dus gezien als het onderwerp om het verleden van de Tweede Wereldoorlog met het heden en de toekomst te verbinden. Ook lijkt het comité met deze keuze te willen benadrukken dat vrijheid een persoonlijke en gemeenschappelijke inspanning vergt. Heet lijkt er hierdoor op dat het comité Bevrijdingsdag inzette om de grondrechten en de vrijheid in Nederland uit te dragen en te beschermen. De dag dient dus naast een bezinnende en feestelijke functie ook een politieke en maatschappelijke functie.

Ieder jaar werd één of meerdere artikelen van de grondwet door het comité onder de aandacht gebracht. Deze aandacht beperkte zich niet tot deze artikelen op zich zelf maar maakte het ook mogelijk de borging van deze vrijheden breder te bezien. In 1991 stond artikel 6, de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging centraal. In 1992, artikel 7, vrijheid van meningsuiting. Hierbij werd onder andere het belang van persvrijheid aangehaald. In 1992 werd gewerkt met twee motto's: “Soms moet je je stem verheffen om je recht van spreken niet te verliezen” en “Vrijheid? Op tijd je mond opendoen!”¹³⁷ Dit toont aan dat vrijheid en het waken over de grondrechten als een persoonlijke verantwoordelijkheid werd voorgesteld.

---

¹³⁵ Ibidem. 37-39.

¹³⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1993*. 3.

¹³⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992*. 2.

Ook laat het zien dat deze grondrechten niet als vanzelfsprekend werden gezien maar als iets dat continue onderhouden dient te worden.¹³⁸ In 1993 stond artikel 4, het kiesrecht, en “kiezen in brede zin” centraal. In 1994 kwamen de sociale grondrechten, artikel 19 tot en met 23, aan bod.¹³⁹ Het jaarthema was dat jaar dan ook “Sociale grondrechten leggen een bodem in het bestaan”.¹⁴⁰ In 1995 werd de reeks afgesloten met artikel 1: het gelijkheidsbeginsel en discriminatieverbod.¹⁴¹

Het comité heeft in de periode van 1991-1995 de inhoudelijke invulling van de viering van de bevrijding op verschillende manieren overgebracht. Zo bracht het ieder jaar een brochure uit over het jaarthema, die door deskundigen was geschreven. Zo werd in 1992 samengewerkt met het Nederlands Juristencomité voor de Mensenrechten.¹⁴² Ook was er dat jaar op Bevrijdingsdag een televisieprogramma te zien waarin het jaarthema, de persvrijheid, onder de aandacht werd gebracht.¹⁴³ In 1993 bevatte de brochure naast informatie ook discussiepunten.¹⁴⁴ Informatie overdracht moest volgens het comité dus niet uitsluitend eenrichtingsverkeer zijn maar leiden tot betrokkenheid met deze boodschap. Het comité legde dus geen boodschap op maar droeg wel een boodschap aan. In 1994 werd de brochure “Wat is vrijheid, zonder voedsel of dak boven je hoofd?” over sociale grondrechten uitgebracht waarin de grondrechten in context geplaatst werden van het verleden, de Tweede Wereldoorlog en het heden in maatschappelijk en juridisch opzicht. Ook bevatte de brochure opvattingen van elf Nederlanders over de sociale grondrechten. Daarnaast werd in de brochure de ontwikkeling van de sociale grondrechten beschreven.¹⁴⁵ De NOS zond dat jaar naast een registratie van het concert dat onderdeel was van de Nationale Viering Bevrijding ook een documentaireprogramma uit over sociale grondrechten, het jaarthema van de viering van de bevrijding.¹⁴⁶

De jaarthema's die het comité in de periode van 1991 tot 1995 hanteerden waren op een aantal manieren terug te zien op de verschillende Bevrijdingsfestivals. In 1992 werd de slogan “Soms moet je je stem verheffen om je recht van spreken niet te verliezen” op kunstdoeken geplaatst. Ook waren er op de verschillende festivals verschillende projecten zoals kunstprojecten, vertelpodia, kinderfestivals, verhalenwedstrijden, tentoonstellingen,

---

¹³⁸ Idem.

¹³⁹ Idem.

¹⁴⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1994*.

¹⁴¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992*. 2.

¹⁴² Idem.

¹⁴³ Ibidem. 7.

¹⁴⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1993*. 3.

¹⁴⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1994*. 2-4.

¹⁴⁶ Ibidem. 7.

films, informatiemarkten en gastsprekers.¹⁴⁷ In 1994 werden door voorschillende festivals ook projecten georganiseerd die aansloten bij het thema.¹⁴⁸ Op de festivals waren er dat jaar opblaasbare cijfers 1 waarop doeken over artikel 1 van de grondwet, het gelijkheidsbeginsel, konden worden vastgemaakt. Ook werd er door het comité een fototentoonstelling beschikbaar gesteld met foto's van mensen met verschillende hoofddeksels om zo de verscheidenheid binnen de Nederlandse samenleving te benadrukken en te vieren. Ook het fakkellogo was op alle festivals te zien.¹⁴⁹

Op de festivals werd ook een koppeling gemaakt met de inhoudelijke boodschap van Bevrijdingsdag door de Ambassadeurs van de Vrijheid. Hessel van der Kooij schreef bijvoorbeeld het lied 'Somebody told me' voor Bevrijdingsdag 1991.¹⁵⁰ In 1993 schreef een gelegenheidsformatie met Angela Groothuizen, Fay Lovski, Edgar Burgos, Hassan Ozgök, Herman Erbé en Joseph Custers een lied hebben die op de festivals door verschillende bands werd uitgevoerd.¹⁵¹ In 1994 was het de Jazzpolitie die speciaal het lied 'Bommen en Granaten' had geschreven. De Jazzpolitie heeft middels helikopter acht festivals bezocht. Ook de band Ten Sharp zong dat jaar voor Amnesty International een speciaal nummer genaamd 'Rumours in the City'.¹⁵² Voor de festivals in 1995 schreef de Dijk een speciaal lied genaamd 'Heb je 't hart?'.¹⁵³

De keuze van het comité om sinds 1991 de grondrechten als thema te nemen voor de inhoudelijke invulling van de viering van de bevrijding is ook zichtbaar in de verschillende televisiereclames die zijn uitgezonden. Van 1988 tot 1991 werd een reclame uitgezonden met de voice over die stelt: "Als we niet meer weten wat we herdenken, weten we ook niet meer wat we vieren." Deze boodschap wordt ook in beeld zichtbaar gemaakt. De reclame begint met een bewolkte lucht in zwart-wit. Vervolgens verschijnt er midden in beeld een vierkant waarin gedurende de reclame diverse historische zwart-wit beelden te zien zijn. Dit begint met beelden van een SS-vlag die wordt verscheurd. Vervolgd door een shot van jeeps van de geallieerden die onthaald worden door een juichende menigte. Ook zijn er mensen te zien die vanuit een raam met vlaggetjes en witte doeken zwaaien, mensen die meerijden op een jeep van de bevrijders en mensen die dansen op straat. Deze beelden vertragen en worden gevolgd door beelden van de vernietiging van de oorlog. Een kapotte brug, uitgehongerde kinderen.

---

¹⁴⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992*. 15.

¹⁴⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1994*. 8.

¹⁴⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1995*. 17.

¹⁵⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine najaar 2012*. 42.

¹⁵¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1993*. 7.

¹⁵² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1994*. 8.

¹⁵³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1995*. 16.

Vervolgens zien we hoe een davidsster wordt losgescheurd en zien we weer een juichende menigte. De vlaggen waarmee de mensen zwaaien zijn nu voorzien van kleur. Oranje, rood wit blauw en een gele bos bloemen. De lucht om het midden van het beeld heen krijgt ook kleur. Op dat moment zet de voice over in. Dan verdwijnen de beelden middels een fade out uit beeld en is een blauwe lucht met wolken te zien met de titel “Nationaal comité 4 en 5 mei”.

Screenshots van de reclame:

In deze reclame wordt dus duidelijk een verbinding gelegd tussen de historische gebeurtenissen van de oorlog en de bevrijding en Bevrijdingsdag in het heden. Het laat tevens zien dat de bevrijding zowel positieve als negatieve herinneringen kent. Uit de reclame blijkt duidelijk dat 4 en 5 mei in elkaars verlengde worden geplaatst en met elkaar worden

gecontrasteerd. De vrijheid is kleurrijk, de oorlog grauw. Bevrijding was en is een feest juist omdat de ellende van de oorlog in Nederland is beëindigd. De boodschap van de reclame is dat het noodzakelijk is kennis te hebben van deze geschiedenis om de bevrijding goed te kunnen vieren en deze dag van betekenis te voorzien. Dit wordt niet enkel gesteld maar deze kennis wordt in de reclame zelf ook overgebracht.¹⁵⁴

In 1992 werd een nieuwe reclame gemaakt ter gelegenheid van het uitroepen van 5 mei tot nationale feestdag.¹⁵⁵ Deze reclame was niet terug te vinden. In 1993 werd de tekst van deze aangepast om aan te sluiten bij het jaarthema.¹⁵⁶ Ditzelfde was het geval in 1994. Net als in de reclame uit 1988 werd in zowel de reclame van 1993 als 1994 een koppeling gemaakt tussen verleden en heden. De reclame is handheld geschoten en toont beelden van een drukke Nederlandse stad, waarschijnlijk Amsterdam, vanuit het oogpunt van een persoon die daar rondloopt. In het begin loopt deze persoon langs een muzikant en zijn toeschouwers. De mensenmassa is voornamelijk jong maar er zijn ook ouderen en het straatbeeld is multicultureel. Deze hedendaagse beelden worden telkens afgewisseld met historische beelden van de oorlog. Die af en toe over de hedendaagse beelden heen worden gelegd. Zo is er kort na het begin een groep marcherende soldaten te zien. De voice over vertelt op dat moment: “Bijna vijftig jaar geleden zijn we bevrijd door een vijand die de meesten van ons niet meer als vijand kennen.” De camera richt zich vervolgens op een T-shirt van een meisje met daarop de tekst ‘make love not war’. De voice over zegt: “Toch vieren we met ons allen Bevrijdingsdag” Bij het uitspreken van de woorden ‘Bevrijdingsdag’ door de voice over zien we een tekst met een verbod dat door de Duitse bezetter werd opgelegd. Vervolgens zijn er beelden te zien van Joden die onder begeleiding van soldaten worden afgevoerd. De voice over vraagt: “Maar wat vieren we dan eigenlijk?” Even later worden beelden getoond van een man die door soldaten uit huis wordt gehaald. Deze beelden worden gevolgd door de tekst: “de vrijheid om te gaan en staan waar we willen”. Beelden van een etalage van een televisiewinkel worden afgewisseld met beelden van mensen bij een radio en een geluidsfragment waarin “radio oranje” wordt gezegd. Dit verwijst naar persvrijheid. Ook zijn er beelden van het Binnenhof te zien waarin zichtbaar wordt hoe de Duitse bezetters de politieke macht hebben overgenomen. Deze beelden worden begeleid door de tekst “De vrijheid om te kiezen en beslissen wat we willen”. Duidend op democratie als voorwaarde

---

¹⁵⁴ Postbus 51. (15 augustus 2013) ‘Postbus 51 - Spot (1988) 4 en 5 mei: Dodenherdenking en Bevrijdingsdag.’ <http://www.youtube.com/watch?v=UmQypywmoKs>. (26 juni 2014).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992*. 18.

¹⁵⁵ Idem.

¹⁵⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1993*. 9.

voor vrijheid maar ook op het kiesrecht dat in 1993 het jaarthema was. De wandelaar vanuit wiens perspectief de kijker door de stad loopt komt in het einde van de reclame weer terug bij de muzikant die hij/zij aan het begin ook passeerde. De voice over zegt: “5 mei is dus meer dan de dag van de bevrijding, 5 mei is de dag van de vrijheid.” Tot slot komt er een titel in beeld met de tekst: “nationaal comité 4 en 5 mei”.¹⁵⁷

screenshots van de reclame:

¹⁵⁷ Postbus 51. (17 augustus 2013) 'Postbus 51 - Spot (1993) Vier, vijf mei, vier vrijheid.' <http://www.youtube.com/watch?v=22Iw8TjCPSY>. (26 juni 2014).

De reclame uit 1994 is in dezelfde stijl als die van 1993. Er is voor een groot deel gebruik gemaakt van dezelfde beelden maar er zijn wat aanpassingen gedaan die verklaart kunnen worden door het gebruik van een nieuwe tekst voor de voice over. Vanaf het shot van de televisiewinkel zijn er echter aanpassingen gedaan. Er wordt niet geschakeld naar beelden van mensen bij een radio maar naar beelden van mensen die boeken verbranden. Waarschijnlijk zijn dit beelden van de boekverbrandingen in mei 1933 Nazi-Duitsland. Na beelden van de straat zijn er mensen te zien de potten en pannen uitlikken.

De voice over is als volgt:

“Waarom vieren we vijf mei? Omdat we op die dag werden bevrijd door een vijand die onze vrijheid met voeten trad. Waarom vieren we vijf mei nog meer? Omdat we op die dag onze rechten herwonnen. *Rechten zoals het recht op een zorgzame en zorgvuldige overheid. Het recht op zekerheid en veiligheid. Het recht op in vrede wonen in een leefbaar land. Het recht op een menswaardig bestaan* voor iedereen. Daarom is vijf mei meer dan Bevrijdingsdag, daarom is vijf mij de dag van de vrijheid.”

De schuin gedrukte zinnen verwijzen naar de sociale grondrechten. De beelden van de marcherende soldaten wordt nu gekoppeld aan de tekst “Omdat we op die dag werden bevrijd door een vijand die onze vrijheid met voeten trad.” De beelden van het bezette Binnenhof gaat samen met de tekst “Rechten zoals het recht op een zorgzame en zorgvuldige overheid.” De beelden van uitgehongerde mensen worden begeleid door de tekst “Het recht op een

menswaardig bestaan voor iedereen.” In deze reclame worden net als in die van het jaar ervoor de gebeurtenissen uit de oorlog in tegenstelling geplaatst tot het heden. In deze reclame worden echter rechten aangewezen als datgene dat de vrijheid in Nederland borgt, in tegenstelling tot de situatie in de oorlog. Het verleden wordt dus ingezet als een voorbeeld van wat er kan gebeuren en gebeurt is als deze rechten geschonden worden. De reclame uit 1993 was veel algemener. In 1994 was aan het einde van de reclame voor het eerst het fakkellogo te zien dat ter gelegenheid van het vijftigjarig lustrum is ontworpen met de tekst: “vier, vijf mei vier vrijheid”¹⁵⁸

In 1995 viel het vijftigjarig lustrum van de bevrijding. Dit zorgde ervoor dat er vanuit de Nederlandse maatschappij, maar ook elders in de wereld, een opleving was in de aandacht voor de Tweede Wereldoorlog. In Nederland zorgde het ook voor een opleving in het organiseren van activiteiten rondom herdenken en vieren. Het Nationaal Comité was na het geslaagde lustrum van 1990 al in 1992 begonnen met de voorbereidingen van het volgende lustrum.¹⁵⁹ In februari 1993 heeft het de plannen hiervoor ingediend bij de regering.¹⁶⁰ De lustrumviering zou in het kader van de vijftig jaar vrijheid niet beperkt worden tot 4 en 5 mei maar vrijwel een heel jaar omslaan. De regering heeft dan ook flink geïnvesteerd in deze lustrumviering, vermoedelijk om de herinnering aan dit onderdeel van de nationale geschiedenis een opkikker te geven.¹⁶¹ Het lustrumjaar ging al op 14 september 1994, de datum dat de gemeente Maastricht als eerste werd bevrijd, van start en duurde tot 15 augustus 1995, de datum van de capitulatie van Japan.¹⁶² In deze periode werden veel activiteiten georganiseerd. Niet alleen door het Nationaal Comité zelf, maar ook door vele andere instanties.¹⁶³ Het comité vroeg Judith Herzberg om een toneelstuk te schrijven die door het hele land zou worden opgevoerd. Ook werd er een herdenkingsraam geplaatst in de Nieuwe Kerk in Amsterdam.¹⁶⁴ Verder reed er een speciale trein rond met daarin een tentoonstelling genaamd ‘Gelijk hoeft niet te zijn wat je zelf bent’ die in samenwerking met het Joods Historisch Museum en de Hollandse Schouwburg was opgesteld. Deze titel is een duidelijke verwijzing naar het gelijkheidsbeginsel uit de grondwet dat dat jaar het thema vormde. Ook

---

¹⁵⁸ Postbus 51. (17 augustus 2013) ‘Postbus 51 - Spot (1994) Vier, vijf mei, vier vrijheid.’ <http://www.youtube.com/watch?v=x1X4NbiGm8E>. (26 juni 2013).

¹⁵⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992*. 19.

¹⁶⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1993*. 2.

¹⁶¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Het beste conserveren*. 14.

¹⁶² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1995*. 7-8.

¹⁶³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen*. 198.

¹⁶⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1995*. 2.

de naam van de trein ‘De trein van 1 voor allen’ is een verwijzing hiernaar.¹⁶⁵ De trein was een jeugdvoorlichtingsproject.¹⁶⁶ Hij werd onthuld door prins Willem Alexander samen met jongeren die hun provincie vertegenwoordigden. De trein reed dertien weken rond door het land en deed elke provincie aan.¹⁶⁷ Er werden dat jaar veel buitenlandse veteranen uitgenodigd.¹⁶⁸ Op de ochtend van 5 mei hield Koningin Beatrix een toespraak die live werd uitgezonden op televisie.¹⁶⁹ De NOS deed ter gelegenheid van het lustrum zelfs de hele dag verslag van de viering van de bevrijding.¹⁷⁰ De toespraak van de koning trok veel aandacht en heeft de inspiratie gevormd voor wat in de daaropvolgende jaren de 5-meilezing zou vormen die een vast onderdeel ging uitmaken van de Nationale Viering Bevrijding. Bij deze lezingen wordt de betekenis van vrijheid geactualiseerd en concreet gemaakt. Het comité heeft vijf jaar later het volgende geschreven over de functie van de 5 mei-lezing binnen het inhoudelijke deel van de viering van de bevrijding vervulde:

“Ieder jaar vraag het comité iemand uit het buitenland die Nederland goed kent op de Nederlandse samenleving een spiegel voor te houden. Zij krijgen het verzoek te reflecteren op de wijze waarop Nederland omgaat met vrijheid, zowel nationaal als internationaal.”¹⁷¹

Ter gelegenheid van het lustrum werd in samenwerking met het Instituut Clingendael op 8 mei 1995 een symposium georganiseerd over vijftig jaar vrijheid waarop veel internationale sprekers hun visie gaven op de Tweede Wereldoorlog, vrede, vrijheid en Europa. Dit symposium werd ook uitgezonden door de NOS en de verschillende bijdragen van de sprekers zijn gepubliceerd. De recente ontwikkelingen in Joegoslavië en Rwanda toonden aan dat oorlog en onvrijheid nog altijd actueel en relevant waren.¹⁷² Het uit de Tweede Wereldoorlog voortgekomen voornemen ‘dat nooit meer’ bleek niet waargemaakt.¹⁷³ Dit verklaart voor een deel de verschuiving die vanaf de beleidsperiode 1996-2000 zichtbaar is in de betekenis die het comité aan vrijheid toekende van de nadruk op het feit dat vrijheid iets is dat wettelijk geborgd is naar vrijheid als persoonlijke verantwoordelijkheid.

---

¹⁶⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen*. 198.

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1995*. 26.

¹⁶⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1994*. 2.

¹⁶⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1995*. 26.

¹⁶⁸ *Ibidem*. 2.

¹⁶⁹ *Ibidem*. 15.

¹⁷⁰ *Idem*.

¹⁷¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2000*. 14-15.

¹⁷² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen*. 186.

¹⁷³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1996* (Amsterdam 1997) 6.

Het comité heeft de regering in 1995 het rapport “Herdenken en vieren na 50 jaar” opgestuurd met daarin aanbevelingen voor het beleid voor de komende periode. Zo wou het comité voor komende lustrumvieringen geen grote herdenking en extra activiteiten meer organiseren maar wel een bijzondere invulling geven aan de vaste onderdelen van de herdenking en viering.¹⁷⁴ Dit was een bewuste keuze en had als reden dat er tijdens lustrumjaren vanuit de maatschappij altijd al extra aandacht was voor herdenken en vieren. Ook wou het comité door jaarlijks een gelijkwaardige en gelijkvormige invulling te geven aan beide dagen een traditie opbouwen. Het comité koos er dus niet voor om eens in de vijf jaar, wanneer de meeste mensen vrij waren extra in te zetten op het bereik van deze groep. De redenen hiervoor worden uit de verschillende beleidsstukken niet helder. De regering nam de aanbeveling die het comité gaf in “Herdenken en vieren na 50 jaar” grotendeels over. Echter was de regering van oordeel dat 4 mei in huidige vorm behouden moest worden maar 5 mei verandering behoefde. De regering pleitte voor een inhoudelijk moment in de ochtend, ieder jaar in een wisselende provincie, ’s middags en ’s avonds de Bevrijdingsfestivals en ‘s avonds de afsluiting in Amsterdam.¹⁷⁵ Zo ontstond de notie om de viering van de bevrijding op te delen in een inhoudelijke deel en feestelijk deel: inhoud op de ochtend, feest op festival en tijdens het avondprogramma. De provinciale rondgang zoals die in 1996 is geïntroduceerd is waarschijnlijk gebaseerd op de eenmalige rondreis langs de provinciën die tussen 1981 en 1987 heeft plaatsgevonden.¹⁷⁶ Deze hervatting sloot deze aan bij de wens van het comité om de viering ook op provinciale en lokale schaal te verankeren. Sinds 1996 kent de Nationale Viering van de Bevrijding de indeling zoals die nu nog steeds bestaat. Allereerst een ochtendprogramma, de zogenaamde Start Nationale Viering van de Bevrijding, die ieder jaar in een andere provincie plaatsvindt. Dit ochtendprogramma functioneert inhoudelijk als een brug tussen 4 en 5 mei. Om 13.00 gaan de verschillende Bevrijdingsfestivals van start. In de avond vindt het 5 mei-concert, ook wel Slotconcert genoemd, plaats in Amsterdam op de Amstel.¹⁷⁷ Voor 1996 was er nooit echt sprake van een traditie wat betreft de viering van de Bevrijding. Het feit dat genoemde indeling al vanaf 1996 bestaat maakt het redelijk om te stellen dat het comité er in dat opzicht in is geslaagd een zekere traditie op te bouwen met betrekking tot de viering van de bevrijding. Dit betekent echter niet per se dat deze traditie ook breed gedragen wordt door de bevolking.

---

¹⁷⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. Beleidsplan 2006-2010. 2.

¹⁷⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1995*. 1.

¹⁷⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen*. 190.

¹⁷⁷ *Ibidem*. 189.

Op inhoudelijk gebied besloot het comité de Bevrijdingsfestivals voortaan te voorzien van een breder, internationaal perspectief.¹⁷⁸ Dit hing samen met de nieuwe beleidsvisie waarin het internationale perspectief meer op de voorgrond werd geplaatst. Dit werd in het beleidsplan als volgt benoemd:

“De bezinning op onze vrijheid houdt niet op bij de landsgrenzen. Vrijheid is een internationale opgave en vereist een bredere doordenking dan alleen de nationale context.”¹⁷⁹

In de publicatie van het symposium dat dat jaar werd gehouden is de toon die in het beleidsplan van de periode 1996-2000 zichtbaar is ook te onderscheiden. In de inleiding staat te lezen: “Herdenken kan zich niet beperken tot de grenzen van de nationale staat”¹⁸⁰ De nationale viering van de bevrijding beperkte zich in het beleid van het comité dus niet tot grenzen van de natie. Het *nationale* van de viering slaat dus voornamelijk op de groep die het comité aan wil spreken en het feit dat deze in Nederland plaatsvindt. De toegenomen aandacht voor het internationaal perspectief moet echter niet zozeer als een verschuiving worden opgevat. Het comité was zich van begin af aan bewust van dit perspectief maar heeft er in de voorafgaande periode voor de duidelijkheid voor gekozen vrijheid nationaal te verankeren door middel van de Nederlandse grondwet. Hiermee kon immers de voorwaarden voor vrijheid concreet gemaakt worden. Ook de 5 mei-lezing had een internationale invalshoek door zowel de keuze van sprekers als de onderwerpen die zij bespraken. De betekenis van de viering werd door het comité naast geïnternationaliseerd ook verder geactualiseerd:

“Bevrijdingsdag, 5 mei, is niet meer zozeer het vieren van de bevrijding van de bezetter, als wel het vieren van het kunnen leven in een democratie, vrij van oorlog en onderdrukking. Het is ook het moment waarop wordt stilgestaan bij anderen in de wereld om ons heen, die het zoveel minderen hebben getroffen.”¹⁸¹

De democratie werd dus expliciet vastgesteld als voorwaarde voor de borging van vrijheid.

---

¹⁷⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1996*. 7.

¹⁷⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1995*. 7.

¹⁸⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei & Instituut Clingendael. *Ideaal en identiteit. Een nieuwe zoektocht na 50 jaar vrijheid* (Den Haag 1995). 8.

¹⁸¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1996*. 5.

De invulling van Bevrijdingsdag van 1996 tot en met 2000: ‘Vrijheid vraagt onderhoud’

Vrijheid was vanaf 1996 een terugkerend onderdeel in zowel de meerjarethema's als de jaarthema's. Uit het jaarverslag van 2002 wordt duidelijk welke criteria het comité hanteerde bij het vaststellen van deze thema's. Uit het verslag komt echter niet naar voren vanaf welk jaar deze criteria zijn gehanteerd. De criteria voor de slogans zijn als volgt. Ze mogen maximaal vijf woorden tellen, moeten het woord vrijheid bevatten, met voorkeur aan het begin van de zin, en er mogen geen onduidelijke woorden in zitten. Daarnaast moet het associaties op kunnen wekken en gebruikt kunnen worden om activiteiten aan te verbinden. Verder moet een jaarthema discussie oproepen en dus geen statement zijn.¹⁸² Van dit laatste is in de praktijk geen sprake geweest omdat de verschillende slogans nooit als vraag zijn geformuleerd. Voor de periode 1996-2000 is besloten het overkoepelende thema ‘Vrijheid vraagt onderhoud’ te hanteren. Ook wou het comité de boodschap overbrengen dat vrijheid nooit vanzelfsprekend is.¹⁸³ De criteria laten zien dat het comité de betekenis van de meerjarethema's en slogans enigszins open moeten zijn. Op die manier zouden mensen aangemoedigd worden om na te denken over de betekenis van vrijheid en hier zo bij betrokken te worden en bij stilstaan.

In het jaar 1996 is gekozen voor een inhoudelijke nadruk op generaties. Het comité zag dit jaar als een “schakelmoment” tussen de oude en nieuwe wijze van het vieren van de bevrijding. Waar de activiteiten eerst gericht waren op oude eerste generatie zou in het vervolg steeds meer aandacht zijn voor de jonge generaties. Ook was er sprake van een schakeling tussen een overwegend nationale naar een internationale focus.¹⁸⁴ In 1996 bleek dat het draagvlak voor de viering van de bevrijding was gestegen. Dit duidt erop dat het comité met zijn aanpak in de eerste zeven jaar succes heeft geboekt.¹⁸⁵ Op 5 mei werd het Tv-programma “VrijMoedig” uitgezonden. Hierin werd de individuele mogelijkheden om vrijheid te beschermen aan de hand van de thema's fysieke onvrijheid, menswaardig bestaan en solidariteit onder de aandacht gebracht en bediscussieerd. Portretten van de drie gasten die in dit programma aan bod kwamen werden daarvoor op 2, 3 en 4 mei uitgezonden bij het

---

¹⁸² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2002* (Amsterdam, 2003) 29.

¹⁸³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1996*. 7.

¹⁸⁴ Idem.

¹⁸⁵ Ibidem. 9.

programma 2Vandaag.¹⁸⁶ Deze inhoud sluit goed aan bij de nieuwe inhoudelijk invulling van de Bevrijdingsdag door het comité. Het concert aan de Amstel droeg dat jaar de titel “OverBruggen”. Dit is een duidelijke verwijzing naar het jaarthema ‘generaties’. Dit thema kwam gedurende het concert tot uiting door verschillende decennia te verbeelden door middel van de muziekkeuze, stukken uit deze decennia en drijvende elementen waarop deze perioden werden uitgebeeld of vertolkt.¹⁸⁷ Een gedicht van Jo Wijnen over de relatie tussen de vrijheid van het individu en de gemeenschap en het feit dat vrijheid niet vanzelfsprekend is werd door dertien postduiven naar de verschillende Bevrijdingsfestivals gebracht vanaf Maastricht, waar de Start Viering Bevrijding plaatsvond. Hiermee werden provinciale festivals symbolisch verbonden met de landelijke viering van de bevrijding. De aankomst van deze duiven vormden ook een inhoudelijk moment op de verschillende festivals waarop dit gedicht werd voorgedragen. Ook vond er dat jaar een fakkeloverdracht plaats. Hierbij werd het bevrijdingsvuur overgedragen aan de burgemeester van de stad die het jaar daarop het gastheerschap zou overnemen. Er was dus niet alleen sprake van een koppeling tussen verschillende locaties waar dat jaar de bevrijding werd gevierd maar ook een koppeling tussen twee verschillende jaren middels een symbolische handeling.¹⁸⁸ Omdat de Bevrijdingsdag op een zondag viel had het Nationaal Comité in samenwerking met de Raad van Kerken liturgiesuggesties opgesteld. Ook werd met de begintijd van het ochtendprogramma rekening gehouden met de tijd van kerkdiensten en begon de viering later. Achteraf werd besloten om in het vervolg het ochtendprogramma later te beginnen zodat meer mensen zouden meekijken via tv.¹⁸⁹

In 1997 was het thema ‘Buren’. De slogan was dat jaar “Vrijheid deel je met je buren”. Dit thema sloot aan bij het Nederlands voorzitterschap bij de Europese Unie. Het Europese element was ook terug te zien bij het 5 mei-concert. Zo trad daar het European Union Youth Orchestra op.¹⁹⁰ De internationalisering van de viering van de bevrijding die het comité deze beleidsperiode had ingezet is hierin goed zichtbaar. Daarnaast toont het aan dat vrijheid opgevat werd als een relationeel begrip. Vrijheid is niet alleen het product van wetgeving maar ook een gevolg van de wijze waarop je met andere omgaat zowel op individueel niveau als internationaal. De Start Viering Bevrijding vond dat jaar plaats in de provincie Overijssel, in Zwolle. Deze werd gekoppeld aan de rest van de lokale en landelijke

---

¹⁸⁶ Ibidem. 13.

¹⁸⁷ Ibidem. 17-18.

¹⁸⁸ Ibidem. 14

¹⁸⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1996*. 12.

¹⁹⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1997* (Amsterdam 1998) Paginanummer ontbreekt.

evenementen door middel van een ‘geluidsgolf’ of ‘vrijheidsgolf’. Deze had de vorm van de letter V, die voor vrijheid stond. Deze geluidsgolf begon als een combinatie van het morse signaal voor de letter V en het Wilhelmus. Hiermee werd vrijheid dus symbolisch gekoppeld aan Nederland als natie. De geluidsgolf werd eerst in Zwolle gespeeld op een antiek morse-seinapparaat’. De ‘V’ reisde van Zwolle naar Wageningen en van daaruit naar Amsterdam en vormde hierdoor een V-vorm. Dit gebeurde in een stoet van ligfietsen, fanfares, trommelaars en wandelaars. De vrijheidsgolf werd ook rondgebracht door de NS. Deze bracht het signaal door middel van trommelaars in treinen over naar de dertien festivals. In dat jaar werd zowel het ochtend- als avondprogramma van de nationale viering uitgezonden op de televisie.¹⁹¹

1998 stond in het teken van ‘Iedereen’. De slogan was dat jaar ‘Vrijheid vraagt ieders stem’. Deze slogan lijkt verbonden met het feit dat er dat jaar op 5 mei verkiezingsdebatten plaatsvonden voor de landelijke verkiezingen die op 6 mei plaatsvonden. Het woord ‘stem’ in de slogan heeft dus een dubbele betekenis en verwijst naast de persoonlijke verantwoordelijkheid voor het onderhouden van vrijheid ook naar de verkiezingen en impliciet naar de democratie. Verder werd de viering verbonden met het thema ‘150 jaar grondwet’ en zo gekoppeld aan een andere nationale viering. Door deze koppeling was er dat jaar sprake van een “grote inbreng van het Ministerie van Binnenlandse zaken op inhoudelijk en organisatorisch vlak.” Het laat ook zien dat de grondwet door het comité nog steeds gezien werd als een belangrijke borg voor vrijheid.

De Start Viering Bevrijding vond toepasselijk plaats in Den Haag. Niet op het Binnenhof maar bij het Vredespaleis. Hiermee werden vrede en vrijheid symbolisch aan elkaar vervonden. De keuze voor deze locatie laat ook zien dat vrede en vrijheid niet enkel in een nationaal maar ook in een internationaal kader geplaatst. Het Vredespaleis was “met veel kleurrijke linten verankerd in de grond, daarmee de wens uitdrukkelijk dat de vrede en vrijheid voor altijd bij ons zullen blijven.” Tijdens de Start Viering Bevrijding was het mogelijk aan een publiekelijk toegankelijk ‘herexamen over grondrechten’ deel te nemen. Dit laat zien gepoogd werd de kennis over de grondwet te toetsen en te vergroten. Ook werden portretten van mensen die zich inzetten voor anderen gepresenteerd in de tuin van het Vredespaleis. Dit zou, zoals later zal blijken, in de jaren daarop worden voortgezet. Er was bij de viering in Den Haag tevens een spel dat door het Ministerie van Binnenlandse Zaken, de Stichting Van de Grond af! en Kunstbende tot stand was gekomen. Hierbij werden bezoekers geconfronteerd met de waarde van de grondrechten. Dat jaar was er geen geluidsgolf die de Start Viering

---

¹⁹¹ Ibidem.

Bevrijding verbond met andere vieringen van de bevrijding maar een ‘stemmengolf’. Hiervoor werd een compositie genaamd ‘Stemmen voor vrijheid’ voor koren gemaakt door Jetse Bremer en Bas Smallenbroek. Hierin zat wederom de morsecode voor de letter V verwerkt. Deze werd bij het Vredespaleis uitgevoerd door een multicultureel koor van driehonderd mensen. Ook werd het op station Utrecht Centraal gezongen door dertien koren, uit iedere provincie één. Zij zongen dit lied samen voordat zij per trein naar de verschillende Bevrijdingsfestivals in hun eigen provincie gingen.

Net als in de voorgaande jaren werd van de viering van de bevrijding door de NOS verslag gedaan. In verband met de verkiezingscampagne zond de NOS een schakelprogramma uit. Door het verkiezingsdebat begon het concert aan de Amstel een uur later dan normaal. Dit concert besteedde onder andere aandacht aan het 50 jarig jubileum van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. De viering van de Bevrijding bestond dat jaar dus uit een koppeling van drie verschillende vieringen! Om de globale schaal van deze mensenrechten te verbeelden traden er bij het concert artiesten uit drie verschillende werelddelen op. Daarnaast was er gekozen voor een korenprogramma. Dit sloot natuurlijk aan bij de stemmengolf en de slogan van het jaar.¹⁹² Na aanleiding van de goede inzet van het comité in 1998 in het kader van 150 jaar grondwet werd het comité onderdeel van het ‘Forum van Democratische Ontwikkeling’. Deze heeft als doel om blijvende aandacht voor de grondwet op te brengen.¹⁹³ Hiervoor wordt Bevrijdingsdag dus aangegrepen.

In 1999 was het thema ‘De Ander’. De slogan was dat jaar ‘Vrijheid maak je met elkaar’. De Start Viering Bevrijding vond plaats in de Drentse hoofdstad Assen. Duizend vlaggen die door mensen uit de hele provincie met vrijheidsboodschappen versierd waren stonden op de Kleine Brink in Assen opgesteld in een bamboeconstructie van kunstenaar Antoon Versteegde. Er was dat jaar ook een scholentour georganiseerd door het Anti-discriminatiebureau Drenthe, Kunst & Cultuur Drenthe en de hiphopgroep Zombie Squad. Dit sloot aan bij het jaarthema. Er waren dat jaar honderd en vijftig trommelaars die de morsecode voor de letter V speelden. Daarnaast droegen scouts honderdtwintig portretten, van tien mensen uit elke gemeente van Drenthe die zich inzetten voor anderen. Verder was er een speciale vrijheidsdans gemaakt door danser Itzik Galili die voor iedere dansstijl geschikt was, waar ook amateurs aan mee konden doen en waaraan ieder een eigen draai aan kon geven. In het begin werd deze opgevoerd door groep van de dansschool Galili. Groepen uit alle provincies voerden deze dans uit op de Bevrijdingsfestivals. Dit werd niet, zoals het jaar

---

¹⁹² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1998*. Paginanummer ontbreekt.

¹⁹³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1999*. Paginanummer ontbreekt.

daarvoor, centraal in het land afgetrapt op Utrecht Centraal. Dit was wel het plan maar werd op het laatste moment afgelast door het Comité:

“Reden is dat deze manifestatie zou plaatsvinden op een drukke doorgangsroute en zich richt op willekeurige voorbijgangers, die ongevraagd met het dansfeest geconfronteerd zullen worden. Ook was het op de locatie in de stationshal van Utrecht niet mogelijk een inhoudelijk kader aan te bieden.”

Het comité achtte het onwenselijk “in verband met de situatie en Kosovo en Servië.” Deze verklaring is vreemd. Duidt dit erop dat het comité bang is om Bevrijdingsdag een te feestelijke invulling te geven in het licht van deze gebeurtenissen? Logischer is de verklaring dat de dansers simpelweg te veel ruimte innemen in de stationshal, meer dan bijvoorbeeld de koren het jaar daarvoor. Waarschijnlijk ging de NS hier om veiligheidsredenen niet mee akkoord. Het gebrek aan een inhoudelijk kader was het jaar daarvoor geen probleem. In 1999 werd het programma van het Slotconcert door het comité op het laatste moment gewijzigd in verband met de actuele oorlog op de Balkan:

“In plaats van een uitbundig slot met stukken uit de musicalwereld, is gekozen voor een meer ingetogen einde met het intro van het requiem van Mozart. Ook het feestelijke vuurwerk, dat een vast onderdeel vormde aan het einde van het concert, is ingewisseld voor een meer inhoudelijk slot, waarbij het motto ‘Vrijheid maak je met elkaar’ in vuurwerk wordt ontstoken.”

De NOS zond op 5 mei het programma “Dag van de Vrijheid” uit met een verslag van het ochtendprogramma in Assen en van de festivals.¹⁹⁴ Zo kon men dit thuis ook ervaren.

In 2000 kreeg het comité een taakuitbreiding: het moest voortaan ook richting geven aan herdenken en vieren.¹⁹⁵ In het jaarverslag van dat jaar geeft het comité duidelijk aan dat het Bevrijdingdag ziet als een dag waarop “de fundamentele waarden van onze samenleving expliciet worden gemaakt.”¹⁹⁶ Deze waarden zijn vrijheid, democratie en mensenrechten.¹⁹⁷ Het jaarthema van 2000 was ‘Idealen’. Hierbij stond de vraag welke idealen er in het nieuwe millennium behouden moeten worden en hoe het ideaal van vrijheid

---

¹⁹⁴ Ibidem.

¹⁹⁵ Koninklijk Besluit. Wijziging instellingsbesluit Nationaal Comité 4 en 5 mei.

¹⁹⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2000*. 11.

¹⁹⁷ Idem.

in de toekomst en voor nieuwe generaties behouden kan worden centraal.¹⁹⁸ De slogan van het jaar was ‘Vrijheid geef je door’.¹⁹⁹ 2000 was tevens een lustrumjaar. Uit het jaarverslag blijkt dat er dat jaar net als in 1995 veel veteranen waren uitgenodigd. Op die manier werd dus ook de eerste generatie nog direct betrokken bij de viering.²⁰⁰ De Start Viering Bevrijding vond plaats in Gelderland maar niet in de provinciale hoofdstad Arnhem maar in Wageningen. Inwoners van de provincie stonden langs de dijk langs de Rijn met plastic jassen vormden hiermee een menselijke slinger.²⁰¹ Ook werd als onderdeel van het programma het theaterstuk ‘Ieder zijn vrijheid’ van Albert Hoex opgevoerd. Het ontsteken van het Bevrijdingsvuur, een traditie binnen de viering in Wageningen, leidde tot het plan om het vuur voortaan ook naar de stad van de Start Viering Bevrijding te brengen.²⁰² Het Bevrijdingsvuur werd waarschijnlijk in 1948 al gebruikt in Wageningen en is daar een vast onderdeel van de viering van de bevrijding. Bij de lustrumvieringen van 1955 en 1960 is het vuur middels een estafette vanaf Eindhoven, en vijf jaar later vanaf Maastricht, naar de Dam gebracht. De traditie van de estafetteloop heeft na 1960 echter geen stand gehouden. Het vuur wordt altijd ontstoken in Wageningen, waar de capitulatie van de Duitsers officieel plaatsvond, en van daaruit over het land verspreid. Dit onderdeel van de viering kan als symbolisch worden gezien. Het lijkt de betekenis met zich mee te dragen dat vrijheid in Wageningen herwonnen is en dat het van daaruit door Nederland is verspreid en doorgegeven. In dit opzicht is het verspreiden van het vuur naar de Start Viering Bevrijding, de Bevrijdingsfestivals en sinds 2010 ook het Slotconcert te zien als een soort symbolische re-enactment.²⁰³

Op de Bevrijdingsfestivals werd er in de periode van 1966-2000 op verschillende manieren invulling gegeven aan de inhoudelijke boodschap van de dag. Zo waren er in 1996 ‘vrijheids-onderhoudwerkplaatsen’. Dit was een vrijheidstest waarmee een ‘vrijheid-onderhoudtoolkit’ gewonnen kon worden. Deze bestond uit een zak met daarin onder andere een frisbee met de tekst ‘vrijheid geef je door’.²⁰⁴ Datzelfde jaar was er ook aandacht voor de persvrijheid in voormalig Joegoslavië. Zo waren er vrijheidsstempels en kon een petitie ondertekend worden.²⁰⁵ Ook kwamen de duiven die bij de Start Viering Bevrijding waren losgelaten aan op de festivals en werd het gedicht van Jo Wijnen dat deze duiven meedroegen

---

¹⁹⁸ Idem.

¹⁹⁹ Idem.

²⁰⁰ Ibidem. 4.

²⁰¹ Ibidem. 14.

²⁰² Ibidem. 13-14.

²⁰³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen*. 202.

²⁰⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1996*. 15.

²⁰⁵ Ibidem. 16.

voorgedragen.²⁰⁶ In 1997 was op ieder festival een ‘Buren Dating Show’. Hierbij moesten door twee personen tegelijk tien multiple-choice vragen worden beantwoord. Met als doel dat beide deelnemers hetzelfde, goede antwoord gaven. Dit project sloot aan bij het jaarthema ‘buren’. In 1998 was er een ‘mensenrechten memoryspel’, ook was er door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Stichting Van de grond af! de activiteit ‘de stembus’ mogelijk gemaakt. Dit was een spel waarbij buitenaardse wezens in de toekomst de grondrechten hadden gestolen en deelnemers leerden over wat ze hierdoor misten om vervolgens te mogen kiezen of ze de grondrechten terug wensten of niet. Deze activiteit sloot ook aan bij het jaarthema ‘Vrijheid vraagt ieders stem’. In 1999 vond op ieder festival ook een fotoproject plaats onder de naam ‘Iedereen anders, iedereen voor vrijheid’ die aansloot bij het thema ‘de Ander’ in het kader van vrijheid en identiteit. Daarnaast was er een actie voor vluchtelingen in Nederland waarbij festivalbezoekers een ‘hand-tekening’ voor de vrijheid konden maken. Deze bestond uit een omtrek van een hand met daarin een persoonlijke vrijheidsboodschap. Deze werden tentoongesteld op de conferentie ‘The Hague appeal for peace’, die van 11 tot 15 mei in Den Haag plaatsvond. Ook was er een campagne van Amnesty International en de dansmanifestatie ‘Dansen voor de Vrijheid’. Het Ministerie van Binnenlandse zaken financierde een activiteit waarbij fotografen festivalbezoekers op de foto zetten en hen een flyer meegaven met de tekst: ‘Vrijheid is voor mij... Geldt dat ook voor de ander?’. Dit verwees natuurlijk ook naar het jaarthema. Bezoekers konden hun foto later op de dag ophalen als zij deze vraag beantwoordden. Dit was dus een goede manier om mensen aan te sporen om na te denken over vrijheid.

De Ambassadeurs van de Vrijheid hebben in de periode van 1996 tot en met 2000 ook op verschillende manieren bijgedragen aan de inhoudelijke invulling van de festivals. In 1996 zong Marco Borsato een aangepaste versie van zijn nummer ‘Vrij zijn’.²⁰⁷ In 1999 werden de Ambassadeurs van de Vrijheid voor het eerst gekoppeld aan ngo’s. Hierbij schonken deze artiesten tijdens hun optredens aandacht aan specifieke voorbeelden van onvrijheid en mensenrechtenschendingen in de wereld. Acda en de Munnik werden dat jaar gekoppeld aan Vluchtelingenwerk, de band Romeo aan Amnesty International. Zo besteedden Acda en de Munnik aandacht aan vluchtelingen in Nederland, Romeo aan verdwijningen in Chili en Argentinië. Bij de optredens van Romeo werd het publiek extra betrokken en aangesproken door het verspreiden van portretten in het publiek van een vermiste man, wiens dochter op de festivals over zijn verdwijning kwam spreken. Foto’s hiervan zijn dat jaar in Chileense

---

²⁰⁶ Idem.

²⁰⁷ Idem.

kranten verschenen. Dit laat zien dat er op de festivals vanuit Nederland een statement gemaakt werd over vrijheidsschendingen elders in de wereld. Dat jaar was het ook mogelijk om kaarten te richten aan de regeringen van Chili en Algerije om de verdwijningen aan te pakken. In 1999 was er tevens extra aandacht voor de situatie in Kosovo. De presentatoren op de festivals werden hiervoor zelfs specifiek geïnstrueerd tijdens de training die voorafgaand aan de festivals plaatsvond.²⁰⁸ In 2000 werkte de Ambassadeur van de Vrijheid, Postmen, samen met drie Colombiaanse rappers die tijdens de optredens vertelden over geweld in hun thuisland. Ook voerden zij een speciale versie uit van Bob Marly's 'Get up, stand up'. Deze versie is zelfs uitgezonden op de Colombiaanse radio.²⁰⁹ Uit het bijbehorende jaarverslag is niet duidelijk of Postmen dat jaar aan een specifieke ngo was gekoppeld. De aandacht voor de situatie in Kosovo en de onderwerpkeuze van de ngo's laat duidelijk zien dat er op de festivals aansluiting werd gezocht met actuele vrijheidskwesties. Ook toont het het internationale karakter van de festivals. Door het gebrek aan gegevens over de inhoudelijke invulling van de festivals over de periode van 1990 tot 1998 is het onduidelijk of er na 1995 een verschuiving is opgetreden van een nationaal gerichte inhoudelijke invulling naar een internationale invulling zoals deze bij de viering van de bevrijding in het algemeen plaats heeft gevonden.

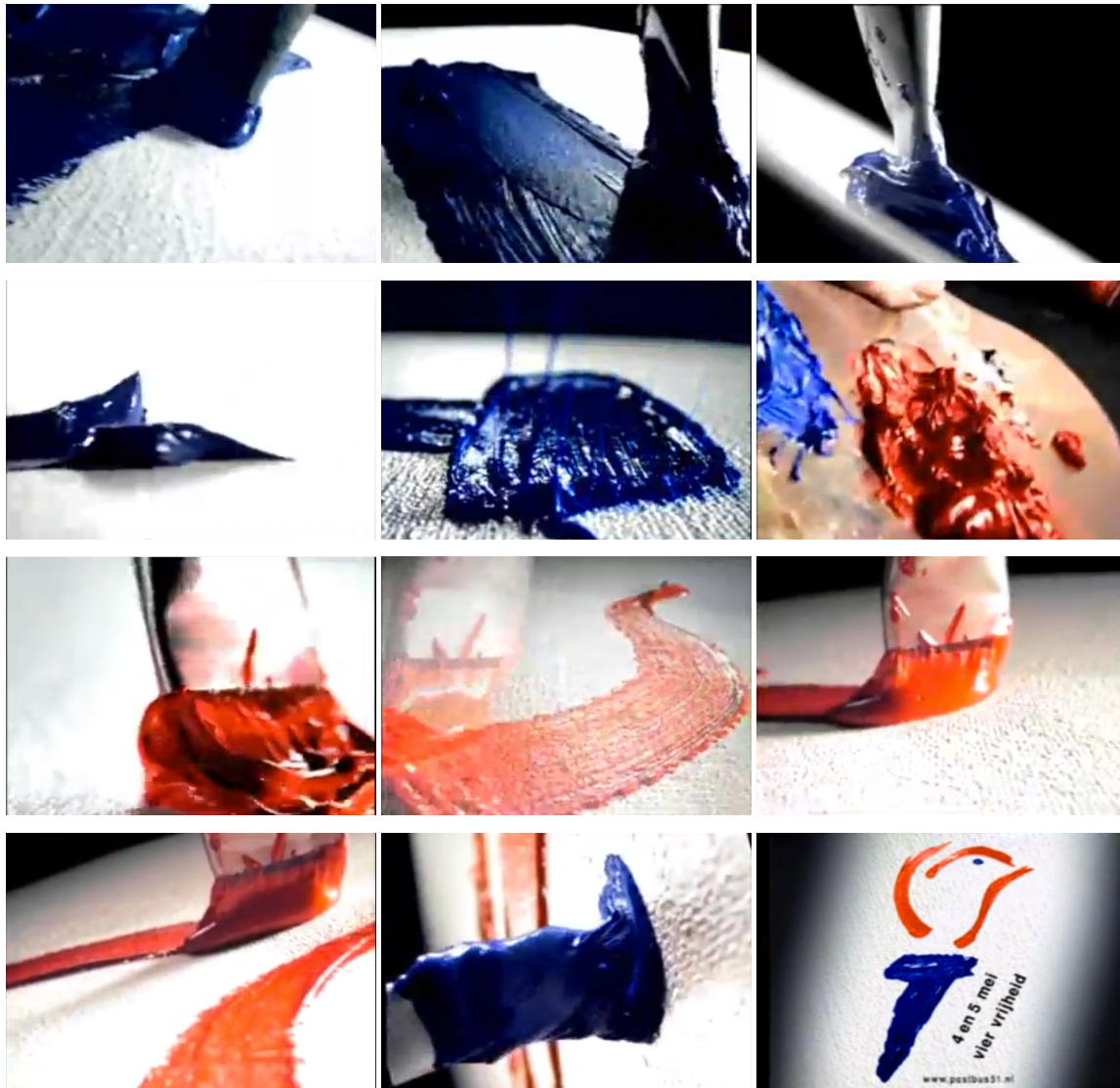
Van 1995 tot 2007 werd een reclame uitgezonden met steeds dezelfde beelden maar met een andere voice over. Het beeld is als volgt: er is een kwast die in close up over een wit canvas gaat en over een pallet met blauwe en rode verf. Het is een lange tijd onduidelijk wat er precies geschilderd wordt. Langzaam wordt echter het fakkellogo onthuld als het symbool van 4 en 5 mei. In 1995 werd de reclame ondersteund door geluidseffecten. Bij de bewegingen van de blauwe verfkvast klinken geluiden van oorlog: bommen en knallen en geschreeuw. Bij de rode kwast klinken geluiden van de bevrijding: gejuich en gelach. De tekst van de voice over luidde: "vier vijf mei, vier vrijheid". In deze reclame werd dus door het een koppeling gemaakt tussen de oorlog met zijn verschrikkingen en de bevrijding.

---

²⁰⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1999*. Paginanummer ontbreekt.

²⁰⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2000*. 12.

Screenshots van de reclame:

De reclame van 1996 werd begeleid door muziek. De voice over vertelde: “4 mei herdenken in vrijheid. 5 mei vieren in vrijheid. Houd het vuur van de vrijheid brandend, als een fakkel. 4 en 5 mei, vier vrijheid”. Nadat de woorden “als een fakkel” zijn uitgesproken zoomt de camera uit en wordt zichtbaar dat het fakkellogo is geschilderd. Naast dit logo staat de tekst: “4 en 5 mei vier vrijheid”.²¹⁰ Deze reclame wees dus op de verantwoordelijkheid om vrijheid in stand te houden. In 1998 was er een andere voice over maar dezelfde muziek. De voice over zei:

²¹⁰ Postbus 51. (18 augustus 2013) ‘Postbus 51 – Spot (1996) 4 en 5 mei, vier vrijheid’. <http://www.youtube.com/watch?v=yu5oxWXtNiM>. (26 juni 2014).

“Vrijheid, die krijg je niet cadeau. Je moet er wat voor doen, steeds opnieuw, met elkaar. Als een vuur dat je brandend houdt. Als een fakkel die je doorgeeft. Vier en vijf mei, vier vrijheid.”

Dit laat zien dat vrijheid niet vanzelfsprekend is en constant onderhoud vergt. Ook wordt het voorgesteld als een persoonlijke en gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. In de versie uit 1999 werd enge muziek gevolgd door oude rustige muziek. Net als in 1995 werd er dus een contrast gelegd tussen de oorlog en de bevrijding en vrede. De voice over sprak:

“Op vier mei herdenken we. Op vijf mei vieren we onze vrijheid. Twee dagen waarop we stilstaan bij hoe kostbaar vrijheid is, maar ook hoe kwetsbaar. Vrijheid is en blijft het resultaat van mensenwerk. Vrijheid maak je met elkaar.”

In deze tekst wordt naast de waarde van vrijheid en het belang deze te onderhouden ook een verwijzing gemaakt naar het jaarthema ‘Vrijheid maak je met elkaar’.

De invulling van Bevrijdingsdag van 2001 tot en met 2005:

‘Vrijheid en verantwoordelijkheid’

Voor het beleidsplan voor de periode 2001-2005 heeft het comité niet alleen intern maar ook aan de hand van publieksonderzoeken, het publieke en academische debat en de meningen van externe partijen de invulling van Bevrijdingsdag bepaald.²¹¹ Voor het comité bleef Bevrijdingsdag de dag waarop het belang van vrijheid en democratie moeten worden uitgedrukt en waarop vooruit wordt gekeken naar de toekomst.²¹² Volgens het comité was het de dag bij uitstek om te reflecteren op de wijze waarop er in en door Nederland om wordt gegaan met vrijheid, democratie, de rechtstaat en menswaardigheid.²¹³ Het comité noemde Bevrijdingsdag zelfs “het ‘verjaardagsfeest van de herwonnen vrijheid’ waarbij de samenleving in al zijn diversiteit de schijnwerpers richt op de voorwaarden om de kostbare vrijheid vitaal te houden”²¹⁴ Het comité wenste door te gaan met huidige inrichting van de viering en het hanteren van (meer)jaren thema’s. Het wou hiermee vooral het draagvlak in

---

²¹¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Herdenken en vieren 2001-2005. De toekomst van 4 en 5 mei. Beleidsplan 2001-2005.* (Amsterdam 1999) 5.

²¹² Ibidem. 6.

²¹³ Ibidem. 10.

²¹⁴ Ibidem. 10.

stand houden en vergroten.²¹⁵ Tegelijkertijd stelde het vast dat een “markeringsmoment”, zoals de twee minuten op 4 mei, op 5 mei ontbrak. Door afstemming hoopte het comité Bevrijdingsdag desondanks een sterke uitstraling te geven.²¹⁶ Gedurende de beleidsperiode 2001-2005 was het overkoepelende thema ‘Vrijheid en verantwoordelijkheid’.²¹⁷ De keuze voor dit thema reflecteert de reflexieve functie die het comité met deze dag beoogde:

“De Dag van de Vrijheid is ook het moment om onszelf en elkaar aan te spreken op de verantwoordelijkheid die van ieder van ons gevraagd wordt om voor de vrijheid te zorgen. Hoe kunnen burgers en overheid bijdragen aan het bestendigen van de democratie de rechtsstaat en de vrijheid in eigen land en hoe kunnen we vrede en vrijheid internationaal bevorderen? Om die discussie te stimuleren, belicht het Nationaal comité 4 en 5 mei het centrale onderwerp ‘vrijheid en verantwoordelijkheid’ ieder jaar vanuit een andere invalshoek.”²¹⁸

In 2001 werd de slogan ‘Vrijheid is leven zonder angst’ gehanteerd. Hierbij werd aandacht besteed aan de sociale aspecten van de vrijheid, met name de vraag hoe men elkaar vrijheid kan gunnen en hiervan gebruik van kan maken zonder dat het anderen angst aanjaagt.²¹⁹ Door de uitbraak van mond en klauwzeer vond er dat jaar geen defilé plaats in Wageningen zoals dat normaal het geval was en was er daar geen bevrijdingsfeest. Van 2 tot 5 mei vond “The Amsterdam Conference on Remembrance” plaats. Bezoekers van deze conferentie werden uitgenodigd de Nederlandse 4 en 5 mei-activiteiten bij te wonen.²²⁰ De Start Viering vond dat jaar plaats in de Provincie Flevoland. Net als het jaar daarvoor was dit niet in de hoofdstad maar in de stad waar ook het Bevrijdingsfestival plaatsvond, Almere. De zes gemeenten van Flevoland boden bij deze viering vijf portretten aan van burgers die zich ingezet hadden voor de vrijheid. Ook werd een bevolkingsontbijt georganiseerd aan een duizend meter lange tafel. Daarnaast werd er een theaterstuk opgevoerd en werd door Premier Kok het Bevrijdingsvuur ontstoken. De 5 mei-lezing werd dat jaar niet door een internationale spreker gehouden omdat de Duitse ambassadeur die het comité voor ogen had verhinderd was.²²¹ Bij de publieke omroep werd zoals gebruikelijk verslag gedaan van het

---

²¹⁵ Ibidem. 9-12.

²¹⁶ Ibidem. 17.

²¹⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Beleidsplan 2001-2005*. 10.

²¹⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2002*. 12.

²¹⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2001*. 4.

²²⁰ Idem.

²²¹ Ibidem.11.

concert aan de Amstel en werd er ook geschakeld naar het optreden van Trijntje Oosterhuis op het Bevrijdingsfestival in Almere. Tijdens het concert werd middels vuurwerk de slogan van dat jaar uitgedrukt.²²²

De slogan van 2002 was ‘Vrijheid luistert nauw’.²²³ Pauline Kruseman, destijds voorzitter van het comité lichtte deze invulling als volgt toe:

“...Wat heb je aan een samenleving als iedereen kan zeggen wat hij of zij vindt, maar niemand luistert? Echt luisteren betekent je openstellen voor de ander, rekening houden met elkaar. Het is een actief werkwoord. Luisteren naar elkaar, is de andere kant van de medaille van vrijheid van meningsuiting.”²²⁴

De Start Viering Bevrijding vond dat jaar plaats in Vlissingen, Zeeland. Verschillende projecten werden hierbij ingepast in ‘De maand van de vrijheid’ die binnen de provincie al een aantal jaren georganiseerd werd. Zo was er de tentoonstelling ‘Een stilte die spreekt – herdenken in diversiteit’. Deze bestond uit drieënvijftig mensen uit Vlissingen die hun visie gaven over wat herdenken voor hen betekend.²²⁵ Ook werd er een lezing met de titel ‘Vrijheid en communicatie’ gehouden. Deze sloot aan bij de slogan van het jaar. Het Bevrijdingsvuur werd door Minister President ontstoken achter de Oranjedijk waar in 1944 de bevrijders aan land waren gekomen. Op deze wijze werd dus een koppeling gemaakt tussen de Tweede Wereldoorlog en het heden. Het vuur was de nacht ervoor door werkpaarden opgehaald uit Wageningen. Er was dat jaar een schreeuw- en fluisterkoor dat de verschillende stemmen die gehoord moesten worden symboliseerde.²²⁶ Van de dag werd op tv verslag gedaan. Zo werd een interview gehouden met de schrijver van de 5 mei-lezing en werd er gekeken naar het ochtendprogramma en de festivals. In hetzelfde jaar werd ook geprobeerd de participatie onder de jeugd te bevorderen door middel van een nationaal aandenken, een boekwerk met informatie over 4 en 5 mei voor kinderen uit de bovenbouw, en een jongerenpanel dat het comité inzicht kon bieden in de visie van jongeren op 4 en 5 mei.²²⁷

2003 stond in het teken van ‘Vrijheid en Economie’. De slogan was dat jaar dan ook “Vrijheid is niet te koop”.²²⁸ Deze slogan is dat jaar voor de reclame en het slotconcert

---

²²² Ibidem. 14.

²²³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2002*. 13.

²²⁴ Ibidem. 3.

²²⁵ Ibidem. 12.

²²⁶ Ibidem. 13-14.

²²⁷ Ibidem. 20-23.

²²⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2003*. 13.

aangepast naar ‘Vrijheid is onbetaalbaar’. Dit diende om hierover “onbedoelde discussie” te vermijden over de situatie in Irak en de economische belangen die hierbij een rol speelden.²²⁹ Ook zou dit verklaard kunnen worden door het feit dat vrijheid in zeker zin beïnvloed wordt door economische welvaart en de slogan dus gemakkelijk tegengesproken en verworpen kon worden.²³⁰ De aangepaste slogan benadrukt sterker de waarde van vrijheid. De Start Viering Bevrijding vond dat jaar plaats in Haarlem. Voor deze Start Viering Bevrijding was een lied geschreven door Sjoerd Kuiper, Keimpe de Jong met de jaarslogan als titel.²³¹ Er was dat jaar veel aandacht voor de inhoudelijke invulling van de dag bijvoorbeeld door drie paviljoens waar discussies gehouden werden.²³² Er vond onder andere een debat plaats op een van de paviljoens onder leiding van Rocky Tuhuteru:

“De discussies gingen onder meer over mensenrechten en handelscontracten, over de vraag of economische samenwerking bijdraagt aan vrede en stabiliteit en over de vraag of de economische verdeling in de wereld zorgt voor vluchtelingenstromen naar het Westen.”²³³

Ook was er een paviljoen heer “Eerlijk (han)delen” door CDS Noord-Holland. Hier werd informatie gegeven en interviews, debatten en een interactieve quiz gehouden. Ook was het mogelijk je persoonlijke milieubeslag, vandaag de dag ook wel ecologische voetafdruk genoemd, uit te rekenen. Dit heeft een duidelijke link met de persoonlijke verantwoordelijkheid met betrekking tot vrijheid en economie die de mens als consument heeft. Het derde paviljoen “Hoe groot is jouw wereld?” was ingevuld door NOVIB en besteedde aandacht aan de voorwaarden voor bestaanszekerheid.²³⁴ Alle drie de paviljoens gaven dus een concrete en actuele invulling aan het jaarthema.

De slogan van 2004 was ‘Vrijheid is kiezen én delen’. Deze slogan sloeg zowel op de deelname aan het politieke proces als persoonlijke verantwoordelijkheid maar ook om delen op zich en de spanning hierbij tussen eigenbelang en het belang van anderen. Ook was er dat jaar extra aandacht voor de Europese Unie om vrijheid te borgen. Dit verhoudt zich tot het thema omdat binnen de EU de verantwoordelijkheid over vrijheid wordt gedeeld.²³⁵ Ook in de

---

²²⁹ Ibidem. 25.

²³⁰ Ibidem. 25.

²³¹ Ibidem. 15.

²³² Ibidem. 13.

²³³ Ibidem. 15.

²³⁴ Ibidem. 16

²³⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2004* (Amsterdam 2005) 5.

5 mei-lezing van dat jaar werd specifiek aandacht besteed aan de uitdagingen van Europa.²³⁶ Daarnaast waren er dat jaar ambassadeurs van vijftientig EU-lidstaten aanwezig.²³⁷ De Start Viering Bevrijding vond dat jaar plaats in Groningen. Hier werd ook een vrijheidsdebat gehouden aan de hand van de vraag “onderhouden we het fundament van vrijheid voldoende?”.²³⁸ Er vond dat jaar ook een samenwerking plaats tussen Nederlandse en Duitse kinderen die samen een tentoonstelling moesten opstellen over Anne Frank.²³⁹ Tevens was er een jeugdvoorlichtingsprogramma opgezet door Stichting Oorlogs- en Verzetsmateriaal Groningen (OVMG) in samenwerking met het Grafisch Museum Groningen, tegenwoordig GR-ID, genaamd “Dringend Drukwerk”. Middels dit project leerden leerlingen over propaganda en propagandatechnieken aan de hand van de gebruikte grafische technieken in echte propagandaposters.²⁴⁰ Op het Bevrijdingsfestival Groningen werden tevens debatten georganiseerd in samenwerking met debatcentrum ‘De Waag’ en Het Landelijk Forum voor Democratische Ontwikkeling. Op het festivalterrein stond een tent waarin zowel lokale als landelijke politici discussieerden over stellingen over vrijheid.²⁴¹ Tijdens het Slotconcert werd een groot lint in de kleuren van de Nederlandse vlag doorgegeven. Het doorgeven van het lint symboliseert het doorgeven en overdragen van de vrijheid. Het lint heeft de kleuren van de Nederlandse vlag en symboliseert hierdoor zowel de vrijheid als Nederland als natie. Het slotconcert is een belangrijk media-evenement. Ondanks de halve finale van de Champions League, die dat jaar op hetzelfde moment werd uitgezonden, werd de uitzending goed bekeken. Namelijk door gemiddeld 779.000 kijkers.²⁴²

2005 stond in het teken van vrijheid in cultureel opzicht. De slogan was dat jaar dan ook ‘Vrijheid delen is de kunst’. Kunst zou namelijk de samenleving een spiegel voorhouden en tot nieuwe inzichten kunnen leiden en op die manier de vrijheid kunnen borgen.²⁴³ Vanwege het feit dat het weer een lustrum was werden er meer activiteiten georganiseerd dan normaal. De Start Viering Bevrijding vond plaats in ’s-Hertogenbosch. De 5-meilezing werd dat jaar gehouden door een bijzondere gast: de toenmalige prins Willem-Alexander. Het is goed mogelijk dat de keuze voor de kroonprins symbolisch is omdat deze precies tien jaar na de eerste voordracht van zijn moeder koningin Beatrix werd gehouden. In het kader van het jaarthema heeft de artiest Thé Lau heeft ‘Lied van de Vrijheid’ gemaakt. Ook werd er weer

---

²³⁶ Idem.

²³⁷ Ibidem. 19.

²³⁸ Ibidem. 7.

²³⁹ Ibidem. 11.

²⁴⁰ Ibidem. 21.

²⁴¹ Idem.

²⁴² Ibidem. 24-25.

²⁴³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2005* (Amsterdam 2006). 7.

een debat gehouden waarbij onder andere de premier en de prins in gesprek gingen met studenten. De prins bracht ook een bezoek aan het Bevrijdingsfestival.²⁴⁴

Op de festivals werden de verschillende jaarthema's in de periode 2001-2006 op verschillende manieren overgebracht. In 2000 heeft het comité een project opgezet waarbij jongeren zelf een inhoudelijke activiteit moesten bedenken voor op de festivals. Jongeren uit het hele land hebben drie weekenden samen doorgebracht om activiteiten te bedenken voor op de festivals.²⁴⁵ Dit laat zien dat het besef heerste dat de jongere generatie zelf het beste weet hoe leeftijdsgenoten kunnen worden bereikt. Het resultaat van dit project was 'De Stemming', dat in 2001 voor het eerst op de festivals werd gehouden. Bij dit inhoudelijke project liepen opvallend geklede 'stemmingmakers' over de festivalterreinen om daar het publiek te onderwerpen aan prikkelende vragen over vrijheid. Het doel hiervan was om de mensen te confronteren met deze vragen en ze hierdoor na te laten denken over vrijheid en een antwoord te formuleren op deze vragen. Ook diende het om discussie hierover aan te wakkeren en hiermee bewustzijn te genereren.²⁴⁶ De Stemming bleek een zeer goede manier om individuele festivalbezoekers te bereiken. In 2002 werd het daarom opnieuw gedaan. Dit keer werden de stemmingmakers van te voren getraind tijdens een landelijke bijeenkomst. Ook werden de uitslagen dat jaar voor het eerst bijgehouden. Hiervan werd vervolgens door de festivalpresentatoren verslag gedaan.²⁴⁷ Ook in 2003, 2004 en 2005 was de Stemming een inhoudelijk onderdeel van het festival. In 2004 werd de uitslag zelfs 's avonds bekend gemaakt tijdens de reportage van de Bevrijdingsdag door de NOS.²⁴⁸ Het zou kunnen dat dit vooral is gedaan in relatie tot het thema "Vrijheid is kiezen én delen". Net als bij de echte verkiezingen werd de uitslag op tv bekend gemaakt. Na 2005 is er in de jaarverslagen geen melding meer gemaakt van de Stemming. Het blijkt dat deze activiteit is opgepikt door de afzonderlijke festivalorganisaties en niet langer door het comité opgezet hoefde te worden. Dit laat zien dat de verschillende onafhankelijke festivalorganisaties succesvolle inhoudelijke activiteiten opgepakt hebben.

In 2002 was er op ieder festival de activiteit 'Bouw mee aan een boodschap'. Dit sloot aan bij het thema "Vrijheid luistert nauw". Voor deze activiteit stond er op elk festival een dertien meter lange trailer waarop bezoekers stickers konden plakken met een boodschap voor

---

²⁴⁴ Ibidem. 19-21.

²⁴⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2000*. 15.

²⁴⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2001*. 13.

²⁴⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2002*. 17.

²⁴⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2003*. 17.

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2004*. 22.

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2005*. 23.

de VN-kindertop die van 8 tot 10 mei in New York plaats vond. Deze trailers werden na het festival naar de top gebracht door het Nationaal comité Internationale Samenwerking Duurzame Ontwikkeling (NCDO). Dit laat zien dat op de festivals er niet alleen aandacht was voor vrijheid maar ook geprobeerd werd bezoekers zich in te zetten voor de vrijheid. Daarnaast komt het internationale karakter van de Bevrijdingsdag in dit project naar voren net als het idee dat vrijheid door een orgaan als de Verenigde Naties geborgd kan worden.²⁴⁹ In 2004 was er in samenwerking met het NCDO een project genaamd ‘Videomonument’. Bij dit project werden honderd zelfgemaakte filmpjes vertoond op de festivals. Hierbij werd een verband gelegd met de Indonesische verkiezingen. Dit was vanwege het jaarthema ‘Vrijheid is kiezen én delen’.²⁵⁰ In 2005 was er het kunstproject ‘Mag ik zo vrij zijn om vrijheid met je te delen?’. Dit project bestond uit een wedstrijd waarbij studenten van de kunstacademie een kunstwerk moesten maken op basis van een gedicht van Marion Bloem. Hierbij werden zeven winnaars uitgeroepen. Reproducties van de winnende werken werden vertoond op de Bevrijdingsfestivals.²⁵¹ Dit sloot natuurlijk aan bij het thema ‘Vrijheid delen is de kunst’.

In 2001 was er weer sprake van samenwerking tussen ngo’s en Ambassadeurs van de Vrijheid. Kane werd gekoppeld aan War Child, Trijntje Oosterhuis aan Amnesty International en Zuco103 aan IBISS (Instituto Brasileiro de Inovações em Saúde Social, Het Braziliaans Instituut voor Innovatie in de Sociale Gezondheidszorg), een organisatie die zich inzet voor de maatschappelijke ontwikkeling in Brazilië.²⁵² Het jaar daarop werkte de rapper Brainpower samen met Amnesty International en bracht hij samen met een journalist uit Kongo het belang van persvrijheid onder de aandacht. Dit was in het kader van een 5 mei-actie voor Amnesty International waarbij een petitie ondertekend kon worden die vervolgens naar de Kongolese president Kabila zou worden doorgestuurd. New Cool Collective was gekoppeld aan Mensen in Nood en bracht de verzoening tussen Christenen en Moslims op Ambon onder de aandacht. Sita sprak namens War Child over kinderen met oorlogstrauma’s en de muziektherapie die War Child mogelijk maakt om hen te helpen deze trauma’s te verwerken. Ook zong zij samen met het publiek een canon.²⁵³ Al deze samenwerkingsverbanden en invullingen sloten aan bij het jaarthema ‘Vrijheid luistert nauw’. Het belang van de pers, van therapie en van wederzijds begrip werden hiermee benadrukt. In 2003 sprak Dolf Jansen voor War Child. Within Temptation besteedde namens Amnesty International aandacht aan het feit dat doordat

---

²⁴⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2002*. 17.

²⁵⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2004*. 23.

²⁵¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2005*. 26.

²⁵² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2001*. 13.

²⁵³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2002*. 16-17.

paspoorten van de Sovjet Unie ongeldig verklaard werden en minderheden geen nieuwe konden krijgen. Als actie werden er 10.000 paspoorten ondertekenend en overhandigd aan de Russische regering. Direct werkte samen met Mensen in Nood en bracht de noodzaak van vrede in Burundi onder de aandacht. Dit deed de band onder andere door op te treden met de Burundische zanger Fete.²⁵⁴ Het is onduidelijk wat deze samenwerkingsverbanden te maken hebben met het jaarthema 'Vrijheid en Economie'. Het jaar daarna brachten De Vliegende Panters het werk van War Child onder de aandacht. Tasha's World sprak namens Mensen in Nood over de 25 miljoen ontheemden in de wereld en specifiek over de situatie van 2,7 miljoen ontheemden in Kongo. Het is onduidelijk of de ambassadeurs Leonie Jansen & She Got Game Holland (een gelegenheidsformatie met onder andere de zangeres Hind) gekoppeld waren aan een bepaald goed doel. Wel zongen zij het nummer 'Freedom' van George Michael en brachten zij vrouwenrechten in Irak onder de aandacht. Dit optreden is achteraf ook uitgezonden in Irak.²⁵⁵ Ook voor dit jaar is het uit de bronnen niet duidelijk hoe de samenwerking met ngo's aansloot bij het jaarthema 'Vrijheid is kiezen én delen'. Wel werden er dat jaar kunstenaars, politici en artiesten gekoppeld aan bepaalde ngo's.²⁵⁶ Pas in 2005 heeft het Nationaal Comité 4 en 5 mei meerjarenafspraken gemaakt met War Child, Amnesty International, Cordaid/Mensen in Nood en Vluchtelingenwerk.²⁵⁷ In de jaren daarvoor was er, zoals eerder genoemde voorbeelden blijkt, sprake van wisselende samenwerkingsverbanden met een aantal terugkerende organisaties.

De reclames uit de periode van 2001-2007 bevatten dezelfde beelden als de reclames van 1995-2000. In de versie van 2001 werden de beelden begeleid door pianomuziek. De voice over werd verzorgd door Humberto Tan. Hij sprak de volgende woorden:

“Op vier mei herdenken we. Op vijf mei vieren we onze vrijheid. Twee dagen waarop we stilstaan bij hoe kostbaar vrijheid is. Vrijheid is een ideaal dat niet verloren mag gaan. De verantwoordelijk van ons allemaal. Vrijheid geef je door.”

Deze tekst sluit aan bij de vrijheidsboodschap van het comité en het jaarthema van 2001 'Idealen'. Het idee van het bewaren van bepaalde idealen voor het nieuwe millennium is hierin terug te zien. In 2002 luidde de tekst:

---

²⁵⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2003*. 18.

²⁵⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2004*. 23-24.

²⁵⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2005*. 24.

²⁵⁷ Idem.

“Op vier mei herdenken we, in stilte. Op vijf mei vieren we onze vrijheid. Vrijheid die we samen levend houden als we naar elkaar luisteren. Want vrijheid is niet vanzelfsprekend, vrijheid luistert nauw.”

Ook deze tekst sluit zowel aan bij het jaarthema ‘Vrijheid luister nauw’ als bij de algemene vrijheidsboodschap van het comité. De tekst van de reclame uit 2003 was:

“Vier mei nationale dodenherdenking. Vijf mei Bevrijdingsdag. Dag van de vrijheid. Momenten waarop we beseffen hoe kostbaar vrijheid is maar ook hoe kwetsbaar. Vrijheid waar we zuinig op moeten zijn want vrijheid is onbetaalbaar.”

Hiervoor geldt weer hetzelfde. Het jaarthema ‘Vrijheid is onbetaalbaar’ en de waarde van vrijheid komen in de reclame tot uitdrukking. In 2004 waren er twee verschillende teksten en voice-overs:

“Sta jij wel eens stil bij vrijheid? Vrijheid is niet altijd en voor iedereen vanzelfsprekend. Daarom blijven we herdenken en vieren. Op vier mei herdenken we onze oorlogsslachtoffers. Op vijf mei vieren we onze vrijheid. Vrijheid vraagt jouw verantwoordelijkheid.”

“Staat u er wel eens bij stil dat vrijheid niet vanzelfsprekend is? Op vier mei herdenken we onze oorlogsslachtoffers. Op vijf mei vieren we onze vrijheid. Vrijheid is mensenwerk. Vrijheid vraagt verantwoordelijkheid.”

In beide reclames komt het meerjarenthema ‘Vrijheid vraagt verantwoordelijkheid’ terug. Het jaarthema is in beide reclames echter niet terug te vinden. In de reclame van 2005 werd dezelfde vrouwelijke voice over gebruikt als in 2004. Een toevoeging was echter zang aan het eind: “de vrede is bevochten”, afkomstig van het ‘Lied van de Vrijheid’ van Thé Lau. De jaarthema’s en vrijheidsboodschap van het comité werden gedurende de periode 2001-2005 dus uitgedrukt al is het in een korte en weinig concrete vorm.

De invulling van Bevrijdingsdag van 2006 tot en met 2010: ‘Vrijheid maak je met elkaar’

Het comité was zich door de jaren heen bewust van het feit dat de betekenisgeving van Bevrijdingsdag niet vaststaat:

“De betekenisgeving aan, en invulling van herdenken en vieren zijn niet statisch; inhoud en vorm ontwikkelen zich onder invloed van de emancipatie van – groepen – oorlogsgetroffenen, maatschappelijke en politieke discussies, op basis van nieuw verworven kennis en inzichten en als gevolg van een streven actueel betekenis te geven aan herdenken en vieren. Het proces van aanpassen en bijstellen zal nooit zijn afgerond.”²⁵⁸

Het comité moest dus de actuele ontwikkelingen in het oog houden. Het comité gaf aan dat politieke gebeurtenissen een grote invloed hebben op het denken over vrijheid. Het nam hiervan kennis maar zou hier niet direct op inspringen. Het comité ging dus mee met de stroming maar vaarde zijn eigen koers.²⁵⁹ Het comité legde in het jaarverslag van 2005 een link met de viering van Bevrijdingsdag en recente gebeurtenissen die het gevoel van vrijheid en veiligheid hebben aangetast zoals de moord op Pim Fortuyn en Theo van Gogh. Ook de aanslagen in New York, Madrid en Londen worden hierbij genoemd. Uit het vrijheidsonderzoek van dat jaar is gebleken dat er sprake is van een teruglopende solidariteit.²⁶⁰ Het zou daarom goed kunnen dat het comité dat jaar het thema voor de beleidsperiode 2006-2010 heeft gekozen, namelijk ‘Vrijheid maak je met elkaar’ wat ook het jaarthema van 1991 was. Ook in het beleidsplan 2006-2010 wordt naar deze gebeurtenissen verwezen, met name in context van de spanning tussen angst met het daar uit voorkomend verlangen naar veiligheid en vrijheid.²⁶¹ Verder heeft het comité dat jaar de verschillende jaarthema’s bepaald: vrijheid in verscheidenheid en gelijkwaardigheid, vrijheid en solidariteit, vrijheid en identiteit, vrijheid en veiligheid en tot slot vrijheid en vrijheid van meningsuiting.²⁶² Deze thema’s lijken geïnspireerd te zijn en aan te haken op de hierboven genoemde gebeurtenissen. Daarnaast zijn ze geïnspireerd op de uitgangspunten van de democratische rechtsstaat. Om die reden achtte het comité het nuttig deze in de beleidsperiode

---

²⁵⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Beleidsplan 2006-2010*. 6.

²⁵⁹ Ibidem. 7.

²⁶⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2005*. 9.

²⁶¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Beleidsplan 2006-2010*. 10.

²⁶² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2005*. 11.

uit te lichten.²⁶³ Uit het meerjarenbeleidsplan voor 2006-2010 blijkt dat comité gekozen heeft geen overleg te voeren met andere partijen.²⁶⁴ Wel heeft het comité ervoor gekozen om de invulling van de jaarthema's uit te besteden aan andere partijen: "Dit kunnen deskundigen op het onderwerp zijn, of vertegenwoordigers van overheden, organisaties en bedrijfsleven."²⁶⁵ Eén van de aanpassingen die het comité heeft gedaan aan de betekenis van de vrijheid is dat deze continue inspanning vereist en dus niet vanzelfsprekend is.²⁶⁶ Dat was iets dat al eerder zichtbaar was in de betekenis die het comité in de jaren daarvoor aan Bevrijdingsdag had toegekend.

Niet alleen wat betreft inhoud maar ook wat betreft het uitdragen hiervan heeft het comité besloten om extra aandacht te besteden aan de thematische invulling van de Bevrijdingsdag, een sterkere verankering van de viering op provinciale schaal en "het bevorderen van de uitwisseling en wisselwerking tussen initiatieven".²⁶⁷ De provinciale verankering was volgens het comité namelijk nog niet geslaagd.²⁶⁸ Deze plannen tonen aan dat het comité de spil wou vormen in de organisatie van activiteiten omtrent herdenken en vieren en de samenwerking tussen bestaande organisaties wou bevorderen om zo het voortbestaan hiervan te borgen. Om herkenbaarder te worden werd in 2006 de naam van het comité toegevoegd aan het fakkellogo.²⁶⁹ In 2007 werd voor het eerst een overkoepelende website gelanceerd.²⁷⁰ Datzelfde jaar ging ook het kennispunt van het comité van start.²⁷¹ Het comité werd zo het centrale punt werd voor informatie over 4 en 5 mei. In het kader van afstemming en het creëren van een samenhangende boodschap wou het comité duidelijkheid scheppen in de betekenis van 4 en 5 mei:

"Zonder een leidend thema bestaat het gevaar dat andere organisaties de aanleiding voor de dodenherdenking op eigen wijze gaan interpreteren (b.v. herdenken van slachtoffers van zinloos geweld of terrorisme) of dat het feest van de vrijheid een inhoudloos feest wordt of voor eigen (inhoudelijke) doelen wordt aangewend."²⁷²

---

²⁶³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Beleidsplan 2006-2010*. 10.

²⁶⁴ Ibidem. 1.

²⁶⁵ Ibidem. 8-9.

²⁶⁶ Ibidem. 9.

²⁶⁷ Ibidem. 8.

²⁶⁸ Ibidem. 12-13.

²⁶⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2007*. 25.

²⁷⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2006*. 25.

²⁷¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2007*. 8.

²⁷² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Beleidsplan 2006-2010*. 8.

Het comité was zich ervan bewust dat Bevrijdingsdag na meer dan vijftien jaar na oprichting van het comité nog steeds niet zo gevestigd was als de Dodenherdenking maar dat het comité in de afgelopen tien jaar veel vooruitgang had geboekt:

“herdenken en vieren zijn diep geworteld in de samenleving. Ze kennen een lange traditie en zijn gestoeld op ‘vaste’ rituelen en waarden. Dat geldt voor 4 mei in sterkere mate dan voor 5 mei, maar de laatste jaren is het profiel van de 5e mei steeds meer uitgekristalliseerd. Belangrijk daarin is de combinatie van feest en inhoud, de betrokkenheid van jongere generaties, de omslag van aandacht voor bevrijding naar aandacht voor vrijheid, en de provinciale schaal waarop activiteiten lijken te aarden.”²⁷³

Het comité bleef vasthouden aan de driedeling van de dag.²⁷⁴ Het draagvlak voor beide dagen was sinds 1994 aanzienlijk vergroot wat erop duidde dat het comité goed werk heeft levert en wat een teken was dat de bestaande opzet succesvol was.²⁷⁵ Een groot deel van de bevolking was voor een vrije dag op 5 mei. 65% koos als ze een dag mochten aanwijzen voor Bevrijdingsdag. Hiermee eindigde het achter Nieuwjaarsdag en Tweede Kerstdag. Dit geeft aan dat de dag erg belangrijk wordt gevonden.²⁷⁶

Het comité zag een speciale rol weggelegd voor de Bevrijdingsfestivals om de boodschap van de dag over te brengen:

“Door aansluiting te zoeken bij de succesvolle provinciale Bevrijdingsfestivals, deze verder te versterken en te verbreden, kunnen de festivals uitgroeien tot dé plaats waar jaarlijks op 5 mei burger, organisaties en overheden in het hele land elkaar inhoudelijk en feestelijk ontmoeten rond het thema van de vrijheid.”²⁷⁷

Het comité bleef dus ook inzetten op de festivals. Deze zouden in de daaropvolgende jaren dus moeten worden tot hét kernpunt van de viering van de bevrijding. Hierbij zou het comité inzetten op een bredere doelgroep omdat uit de vrijheidsonderzoeken gebleken was dat

---

²⁷³ Idem.

²⁷⁴ Ibidem. 19.

²⁷⁵ Ibidem. 5.

²⁷⁶ Ibidem. 13.

²⁷⁷ Idem.

de gemiddelde leeftijd op de festivals destijds 37.7 jaar was en dus ver boven de oorspronkelijke doelgroep lag.²⁷⁸

Het comité besloot gedurende de beleidsperiode het ‘Lied van de vrijheid’ van Thé Lau te blijven gebruiken als “rode draad” door de vieringen heen. Het zou dus een terugkerend element kunnen vormen bij de viering van de bevrijding en dus tot traditie en ritueel kunnen verworden. De keuze voor dit lied valt te verklaren uit de manier waarop de liedtekst van dit nummer aansluit bij de vrijheidsbetekenis die het Comité graag uit wilde dragen.²⁷⁹ Vrijheid wordt in het lied omschreven als iets dat niet vanzelfsprekend is, dat bevochten is en waarvoor gewaakt moet worden. Daarnaast wordt het in het lied gepresenteerd als een voorwaarde voor vrede. Ook wordt er verwezen naar het gelijkheidsbeginsel (zie bijlage 3).

De Start Viering Bevrijding vond in 2006 plaats in de Friese hoofdstad Leeuwarden. De slogan was ‘Vrijheid maak je met elkaar in verscheidenheid’. Premier Balkenende ontstak hierbij het bevrijdingsvuur. Ook bezocht hij verschillende programmaonderdelen van het Bevrijdingsfestival en opende hij een debat. Dat jaar was er ook een vlaggenproject waarin dertien jonge Friese vormgevers en kunstenaars ieder één van de rechten van de mens hadden verbeeld. De insteek hierbij was dat de vlaggen mensen anders naar mensenrechten moesten doen kijken. Ook was er een videoproject van de Thorbecke Academie Leeuwarden. Studenten bezochten hiervoor Kamp Vught, het Anne Frank-huis en een activiteit van Amnesty International. Ook hebben ze met oud-premier Lubbers gepraat en op die manier een bijdrage geleverd aan diens 5 mei-lezing.²⁸⁰

In 2007 vond de Start Viering Bevrijding plaats in Utrecht. Dat jaar draaide om ‘Vrijheid en veiligheid’. Alle Utrechtse gemeenten haalden dat jaar een fakkel op uit Wageningen. De vrijheid werd hiermee symbolisch in de hele provincie verspreid. Het programma van de Start Viering Bevrijding bestond onder andere uit het lied van de vrijheid. Ook werd er voor deze gelegenheid door Edwin Balogh en Mirjam Langendoen het lied ‘Tekenen van Vrede’ gecomponeerd. Tevens werd er een tentoonstelling geopend over de Grebbelinie. Hiermee werd dus een verbinding gelegd met de Tweede Wereldoorlog. Daarnaast vond er een wandeltocht plaats vanaf de Dom naar Park Transwijk waar het Bevrijdingsfestival plaatsvond. Er werden op deze tocht zeventwintig fakkels meegedragen. Ook werden er op de route honderdzwintig stoeptegels onthuld. Premier Balkende ontstak

---

²⁷⁸ Ibidem. 20.

²⁷⁹ Ibidem.19.

²⁸⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2006*. 3, 16.

wederom het bevrijdingsvuur. Op het festival waren stillevens op doek te bezichtigen die door fotografiestudenten waren gemaakt. Ook vond er een debat tussen jongeren uit twaalf EU-landen over vrijheid, veiligheid en privacy. Dit sloot goed aan bij het jaarthema. Staatssecretaris Bussemaker van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) ging met bezoekers in debat over vrijheid van meningsuiting en popmuziek.²⁸¹ Ook werd er voor het ROC Midden-Nederland in Utrecht een debat georganiseerd. Hierbij ging Guusje Ter Horst van het Ministerie van Binnenlandse Zaken met studenten in debat over “de spanning tussen vrijheid, grondrechten en veiligheid”. Het lijkt erop dat dit onderwerp onder andere beïnvloed is door de angst voor terrorisme die door de aanslagen in New York, Madrid en London werd veroorzaakt. Uit het vrijheidsonderzoek van dat jaar bleek dat 80% van de bevolking dacht dat er in Nederland groepen waren die een bedreiging vormden voor de rechtstaat.²⁸² Het jaarthema was dus erg actueel en relevant.

In 2008 was het jaarthema: ‘Vrijheid en solidariteit’.²⁸³ De Viering Bevrijding van dat jaar plaats in Rotterdam. Hierbij werden verschillende locaties aangedaan zoals de Cruise Terminal, de Maas en Bevrijdingsfestival Rotterdam. Tijdens de opening werd onder andere het ‘Lied van de vrijheid’ opgevoerd. Ook landde historische watervliegtuigen op de Maas. Ook waren er zevenenzeventig sloepen uit alle gemeenten van Zuid-Holland die het vuur brachten. Verder vond er debat plaats en werd het bevrijdingsvuur ontstoken vuur door Premier Balkenende.²⁸⁴ Het comité organiseerde dat jaar in samenwerking met de Universiteit Leiden en het V-fonds een columnwedstrijd waarbij de winnaar een bezoek kon winnen aan de Verenigde Naties in New York, de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties in Geneve, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling in Parijs en een publicatie van de column in NRC-Next.²⁸⁵ Dit laat zien dat het specifiek aandacht besteedde aan concrete pogingen om de vrijheid internationaal te borgen.

De viering van de Bevrijding trapte in 2009 af in Zwolle. Het thema was ‘Vrijheid en identiteit’.²⁸⁶ De Start Viering Bevrijding werd georganiseerd door Stichting Bevrijdingsfestival Overijssel in plaats van het Nationaal Comité. Er werd onder andere een ‘brug’ gemaakt tussen het festivalterrein en het provinciehuis van negenennegentig vlaggen met hierop portretten van vrijheidsstrijders uit de wereldgeschiedenis aan de zijkant.²⁸⁷

---

²⁸¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2007*. 16.

²⁸² Ibidem. 7-8.

²⁸³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2008* (Amsterdam 2009) 8.

²⁸⁴ Ibidem. 18.

²⁸⁵ Ibidem. 10.

²⁸⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2009* (Amsterdam 2010). 7.

²⁸⁷ Ibidem. 18.

Door de aanslag op de Koninklijke familie in Apeldoorn op Koninginnedag enkele dagen daarvoor werd er dat jaar een spoedoverleg gevoerd in Assen tussen het Nationaal Comité en betrokkenen van de organisatie. Er werd gekozen voor een meer ingetogen invulling van het Slotconcert en er werden extra veiligheidsmaatregelen genomen.²⁸⁸ Ook dat jaar werd er weer een columnwedstrijd gehouden. Er waren dat jaar meer dan een miljoen kijkers naar het slotconcert op televisie.²⁸⁹

In 2010 vond opnieuw een lustrum plaats. Zoals het comité zich had voorgenomen was er dit jaar geen uitgebreid programma maar wel één groot project: de Vrijheidstrein / ‘Stilstaan bij Vrijheid’. Dit project vond vanzelfsprekend plaats in samenwerking met de NS. Het project duurde van 31 maart 2010 tot en met 5 mei en bestond uit een trein waarin bezoekers een tentoonstelling of film konden bekijken, lezingen konden volgen, muziek konden luisteren, de sporen van vrijheid en de bevrijding in het landschap konden ontdekken en/of in gesprek konden gaan met andere reizigers. Verder was het mogelijk voor bezoekers om hun voorwaarde voor vrijheid achter te laten in het fakkellogo van het Nationaal Comité.²⁹⁰ Ook werden er op zaterdagen debatten voor studenten georganiseerd.²⁹¹ Hiermee zouden 400 studenten zijn bereikt.²⁹² De trein stond vijf zondagen stil in verschillende steden.²⁹³ Gedurende dit project zijn er ongeveer 19.000 bezoekers ontvangen.²⁹⁴ Ook tijdens de viering van de Bevrijdingsdag vervulde de trein een sleutelfunctie. Die dag werd er een vijf uur lange NOS-special uitgezonden vanuit de vrijheidstrein. Deze trein reisde van Limburg met een omweg naar Amsterdam en deed hierbij verschillende festivals aan.²⁹⁵ De route van de trein was gebaseerd op de bevrijding zelf: “De vrijheidstrein volgde grofweg de schuivende linies van de geallieerden”²⁹⁶ Verschillende gasten van het programma reisden stukken mee in de trein. Voorbeelden hiervan zijn Premier Balkenende, Thé Lau en Guus Meeuwis.²⁹⁷ De tv-special trok 529.000 kijkers.²⁹⁸ De vrijheidstrein vormde dat jaar dus een centraal element in de Viering van de Bevrijding. Het project moet gezien worden als een voorbeeld van de veranderende opstelling van het comité. Het comité wilde hiermee

---

²⁸⁸ Ibidem. 19.

²⁸⁹ Ibidem. 26-27.

²⁹⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2010*. 6.

²⁹¹ Ibidem. 16.

²⁹² Ibidem. 11.

²⁹³ Ibidem. 16.

²⁹⁴ Ibidem. 11.

²⁹⁵ Idem.

²⁹⁶ Ibidem. 24.

²⁹⁷ Ibidem. 8.

²⁹⁸ Ibidem. 11.

“iedereen in Nederland uitnodigen na te denken over wat er nodig is voor de verwezenlijking van wereldwijde vrijheid. De uitkomsten van deze nationale ‘gedachte-exercitie’ vormen grondstof voor de nieuwe beleidsperiode 2011 tot en met 2015.”²⁹⁹

Volgens het comité liet het project zien op welke wijze het comité wou opereren namelijk “in samenspel, ontmoeting en uitwisseling.”³⁰⁰

De Start Viering Bevrijding vond in 2010 plaats in de provincie Limburg. Net als in de jaren daarvoor was dit in de stad waar ook het Bevrijdingsfestival plaatsvond. Dit was niet de hoofdstad Maastricht maar in Roermond. Het thema was ‘vrijheid wereldwijd’, de slogan ‘Vrijheid wereldwijd; wat is daarvoor nodig?’. Voor de opening waren ‘Deuren naar de vrijheid’ gemaakt door jongeren onder leiding van het Centrum voor Internationale Samenwerking Limburg (COS Limburg). Hiervoor was gekozen naar aanleiding van de Oosterse wijsheid “Als kansen niet bij je aankloppen, maak dan een deur’. De keuze om de vormgeving van de viering te baseren op een Oosterse wijsheid sluit aan bij het internationale karakter van het jaarthema. Er waren in totaal honderdveertien inzendingen. In het teken van de viering zijn er in Limburg drieëndertig debatten in wijk- en jeugdcentra gehouden en in de vrijheidstrein. Ook een ‘dialogobus’ voor scholieren.³⁰¹ In het programma van de viering kwamen onder andere studenten aan het woord die een tijd daarvoor in de vrijheidstrein hadden gedebatteerd. Traditioneel werd het bevrijdingsvuur die dag ontstoken door de premier en werd er een bezoek afgelegd aan het Bevrijdingsfestival.³⁰² In 2010 is het comité ook een samenwerking aangegaan met kledingmerk WE-fashion. In het kader van de viering van de bevrijding werden statements van de drie Ambassadeurs van de Vrijheid op T-shirts gedrukt. Deze shirts waren te koop op de Bevrijdingsfestivals, in vestigingen van de WE en online.³⁰³ Deze samenwerking sloot aan bij het streven om de jeugd te betrekken bij de viering van de bevrijding.

In de periode van 2006 tot 2010 werd de inhoudelijke invulling van de Bevrijdingsdag op de festivals wederom op uiteenlopende manieren overgebracht. In 2006 werden er debatten gehouden. Hiervoor werd gebruik gemaakt van korte debatfilms van de Anne Frank Stichting. In datzelfde jaar heeft het comité ‘Fredje’ geïntroduceerd. Dit zou een “icoon van vrijheid en discussie” zijn geweest. Uit het jaarverslag blijft echter onduidelijk wat Fredje precies inhield.

---

²⁹⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2009*. 3.

³⁰⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2010*. 5.

³⁰¹ Ibidem. 25.

³⁰² Ibidem. 8.

³⁰³ Ibidem. 9.

In latere jaren wordt Fredje niet meer genoemd dus waarschijnlijk is dit project niet voortgezet.³⁰⁴ In 2008 werd voor het eerst het ‘Plein van de Vrijheid’ een vast onderdeel van het festivalprogramma en –terrein. Op deze plek zouden de inhoudelijke projecten van het festival geconcentreerd worden.³⁰⁵ In 2009 werd er ook een groot kinderfestival gehouden, het ‘Kinderplein voor de Vrijheid’ met artiesten uit Bali, Rwanda en Colombia.³⁰⁶

In dezelfde periode werd opnieuw samengewerkt tussen ngo’s en de Ambassadeurs van de Vrijheid. In 2006 Besteedde Amnesty International aandacht aan “de democratisering en wederopbouw van Angola”. Mensen in Nood richtte zich op Radio Ecclesia, een Katholieke Angolese radiozender. De campagne van War Child stond in het teken van “Wereldwijde culturele sportactiviteiten voor kinderen in het kader van vredesopbouw”. Vluchtelingenwerk had als doel om Nederlanders in contact te brengen met vluchtelingen om deze mensen zo een gezicht te geven. In 2007 besteedde Racoon voor Amnesty International aandacht aan mensenrechten en discriminatie. De band deed dit middels de actie ‘Make some noise against discrimination’ waarbij borden met deze slogan onder het publiek werden verspreid.³⁰⁷ Opgezwolle kwam namens Cordaid/Mensen in Nood in actie voor de wederopbouw van Yogyakarta die na de aardbeving in 2005 noodzakelijk was. Krezip sprak namens War Child over kindsoldaten. Daarnaast vroeg Vluchtelingenwerk om aandacht voor vrede en veiligheid voor vluchtelingen.³⁰⁸ Het lijkt erop dat door de komst van het Plein van de Vrijheid de ngo’s definitief zijn losgekoppeld van de Ambassadeurs van de Vrijheid en deze als het ware naar het Plein van de Vrijheid zijn ‘verplaatst’ in de vorm van kraampjes. In de jaarverslagen vanaf 2008 wordt namelijk geen melding meer gedaan van samenwerking tussen artiesten en ngo’s terwijl er van de ngo’s zelf wel melding wordt gemaakt.³⁰⁹ Dit zou betekenen dat de Ambassadeurs van de Vrijheid vanaf 2008 losgekoppeld zijn van een concrete invulling met betrekking tot vrijheidskwesties in de wereld. Ze zouden daardoor enkel nog dienen als publiekstrekkers.

In 2010 is voor het eerst geprobeerd een moment te creëren waarop op alle verschillende Bevrijdingsfestivals tegelijkertijd wordt stilgestaan bij vrijheid. Op dit moment worden alle festivals met elkaar verbonden door overal dezelfde handeling uit te voeren en tegelijk stilstaan bij vrijheid.³¹⁰ Het zogenaamde 5 voor 5-moment lijkt in zeker opzicht

---

³⁰⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2006*. 17.

³⁰⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2008*. 3.

³⁰⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2009*. 21.

³⁰⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2007*. 24.

³⁰⁸ Ibidem. 18.

³⁰⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2008*. 20.

³¹⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2011*. 9.

geïnspireerd te zijn op de twee minuten stilte. Dit laat zien dat het comité probeert een gemeenschappelijk moment aan te brengen binnen de viering van de bevrijding waarin de boodschap van de dag wordt uitgedragen en door middel van een collectieve gemeenschappelijk handeling een gevoel van saamhorigheid moet worden bewerkstelligd. Dit idee kan gezien worden als een oplossing voor het probleem dat het comité in het meerjarenbeleidsplan van de periode daarvoor, 2001-2006, heeft benoemd. Namelijk het gebrek aan een “markeringsmoment” op 5 mei.³¹¹ In tegenstelling tot de open invulling van de twee minuten stilte, kent het 5 voor 5-moment een concrete inhoudelijke boodschap en een symbolische handeling waarmee de vrijheid wordt doorgegeven. Dit laat zien dat vrijheid door het Nationaal Comité en de festivalorganisaties wordt gezien als iets dat ieders verantwoordelijkheid is en daarnaast iets is dat je niet enkel voor jezelf maar ook voor anderen mogelijk kan maken. In 2010 jaar werden alle festivals via een live-verbinding met elkaar verbonden door middel van de camera’s en videoschermen op de festivalterreinen.³¹² Op die manier wordt geprobeerd een gevoel van nationale saamhorigheid tot stand te brengen. Het comité heeft na deze eerste keer besloten dat dit moment potentie heeft en verder uitgewerkt kan worden en een kernpunt kan vormen op de festivals.³¹³ In 2012 is het 5 voor 5 moment voor het eerst een duidelijk succes. Nick en Simon presenteerden dit moment onder muzikale begeleiding van hun band vanuit Haarlem en laten een spreker vertellen over haar ervaring met de oorlog en het gevoel dat de bevrijding bij haar opriep als kind.³¹⁴ Dit moment was erg succesvol omdat het appelleerde aan de emoties van het publiek aan de hand van een persoonlijke getuigenis gebaseerd op een concrete historische gebeurtenis. Hoewel het moment in 2012 goed werkte, geldt over het algemeen echter dat het 5 voor 5-moment niet het moment van saamhorigheid is die het beoogt. Het probleem ligt hierbij niet in het idee achter dit moment maar in de uitvoering. Ten eerste omdat het moment enkel beleefd kan worden door festivalbezoekers en dus een groot deel van de bevolking hierdoor niet wordt bereikt. Daarnaast lukt het de presentatoren op de verschillende festivals zelden om een aangrijpend moment te creëren waarop de aandacht van een groot deel van het publiek gevangen wordt.³¹⁵

In 2006 en 2007 werden opnieuw fakkelreclames uitgezonden met dezelfde beelden als in 1995. In 2006 werden er twee versies uitgezonden. Eén met een voice over van Renate

---

³¹¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Beleidsplan 2006-2010*. 17.

³¹² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2010*. 11.

³¹³ Ibidem. 26.

³¹⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2012*. 11.

³¹⁵ Gebaseerd op verschillende persoonlijke ervaringen op de verschillende Bevrijdingsfestivals 2014.

Verbaan en een ander met Carice van Houten. Zij gebruikten beiden dezelfde tekst:

“Op vier mei herdenken we onze oorlogsslachtoffers. Op vijf mei vieren we onze vrijheid. Twee dagen waarop we samen herdenken en vieren. Dagen waarop we stilstaan bij het feit dat vrijheid niet vanzelfsprekend is. Vrijheid maak je met elkaar.”

In 2007 was de tekst nagenoeg hetzelfde maar net iets korter. De derde en vierde zin werden samengevoegd tot “Twee dagen waarop we met zijn allen stilstaan bij het feit dat vrijheid niet vanzelfsprekend is.” Beide reclames sloten goed aan bij de boodschap van het comité en het meerjarenthema ‘Vrijheid maak je met elkaar’. In de periode van 2008 tot 2011 was er een nieuwe reclame te zien waarin rode, witte en blauwe ballonnen werden opgelaten. De voice over is alle jaren hetzelfde qua tekst: “Op 4 mei herdenken we de slachtoffers van oorlogsgeweld. Op 5 mei vieren we onze vrijheid. Iedereen, ieder jaar opnieuw. Want vrijheid maak je met elkaar.” De reclame wordt begeleid door rustige gitaar- en pianomuziek. We zien een oude man op een stoel zitten in zijn woning met een rode ballon in zijn hand. Hij stapt naar buiten waar de zon schijnt. Vervolgens zien we een shot van een jonge vrouw die ook ergens buiten staat met een rode ballon. Daarna zien we vanuit de gang door een raam een klaslokaal van een basisschool waarin iedere leerling een ballon vast houdt die rood, wit of blauw is. Ook staat er een oud stelletje buiten voor hun voordeur met een rode ballon. Daarna worden beelden getoond van een straat vol mensen met rode, witte en blauwe ballonnen die ze oplaten. Vervolgens zien we een stofzuigende vrouw die door het raam ballonnen ziet opstijgen. Er volgt een shot vanuit de lucht van een Nederlands landschap met zwevende ballonnen. Ook zijn er verschillende beelden van mensen die ballonnen los laten, bijvoorbeeld van onder gefilmd. Deze beelden worden opgevolgd door beelden van grote massa’s opstijgende ballonnen. En de oude man uit het begin die dit aanschouwt. De reclame eindigt met een shot vanuit de lucht van zwevende ballonnen boven de stad. Hier overheen is het fakkellogo in beeld gebracht en de tekst “4 en 5 mei”. De reclame laat voor het eerst sinds 1994 weer live-action beelden zien van mensen in een ‘echte’ setting in plaats van abstracte omgeving. De ballonnen met hun kleuren symboliseren duidelijk het nationale aspect van deze dag. Het loslaten van de ballonnen kan op verschillende manieren worden geïnterpreteerd. Het kan gezien worden als een symbool voor loslaten, zoals de herinnering aan de oorlog. Ook kan de reclame gezien worden als een symbool voor het feit dat heel Nederland eensgezind deelneemt aan beide meidagen. Omdat het oplaten van ballonnen geen gevestigde traditie is bij 4 en 5 mei heeft dit wellicht voor verwarring gezorgd omdat deze

handeling in veel plaatsen uitmaakt van de traditie van Koninginnedag. De boodschap van de reclame met betrekking tot Bevrijdingsdag is echter helder: deze dag dient ieder jaar gemeenschappelijk gevierd te worden en vrijheid is zowel een individuele als gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. De boodschap van de reclame is dus in lijn met de boodschap die het comité door de jaren heen uitdroeg. In de reclame worden de voorwaarden voor vrijheid zoals de democratische rechtstaat echter niet genoemd. Ook wordt de reden om de vrijheid te vieren niet concreet gemaakt. Hierdoor blijft vrijheid in de reclame een abstract begrip.³¹⁶

Screenshots van de reclame:

³¹⁶ Rijksoverheid. (15 april 2010) '4 en 5 mei TV-spot'. <http://www.youtube.com/watch?v=ielgIyErlV8>. (26 juni 2014).

De invulling van Bevrijdingsdag van 2011 tot 2014: ‘Vrijheid wereldwijd; wat is daar voor nodig?’

In 2008 heeft staatssecretaris Bussemaker van het Ministerie van VWS het Nationaal Comité verzocht om zijn taken uit te breiden. Het lijkt erop dat het comité dit verzoek niet aan heeft zien komen. In het beleidsplan van 2006-2010 stelde het namelijk dat het zijn taken niet wilde uitbreiden.³¹⁷ De taken bestaan uit de ondersteunen van organisaties met betrekking tot de herinnering van Tweede Wereldoorlog, de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog internationaal, herdenken, reünies en lotgenotencontacten, educatie en toegepast onderzoek.³¹⁸

Het Comité wou inzetten de inhoudelijke invulling van de viering van de Bevrijding:

“krachtig verduidelijken wie en wat we herdenken, maar ook onderstrepen wat de voorwaarden zijn voor het bereiken van vrijheid wereldwijd. Uiteraard zal het comité wijzigingen in accent ook met externe partijen bediscussiëren. Voorop staat dat het comité zijn taken zorgvuldig zal blijven afstemmen op wat in de samenleving leeft, met name onder organisaties die bij herdenken en vieren betrokken zijn.”³¹⁹

Het comité laat hiermee wederom zien dat het, om Bevrijdingsdag van een actuele betekenis te voorzien, een luisterend oor zal moeten bieden naar wat er in de samenleving leeft. Dit is ook noodzakelijk om aan te blijven sluiten bij de samenleving. Uit deze voornemens blijkt tevens dat het comité de mening van betrokken organisaties zwaar meeweegt in dit proces. Zwaarder dan de publieke opinie. Het comité toont in dit beleidsplan ook hoe het zijn taken voor zich ziet:

³¹⁷ “Het comité heeft geen ambities om zijn taken en activiteiten komende jaren fundamenteel uit te breiden” Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Beleidsplan 2006-2010*. 3.

³¹⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Beleidsplan 2011-2015*. 10.

³¹⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2010*. 3.

“Enerzijds is het Nationaal Comité dienstbaar aan het grotere geheel. Sleutelwoorden: faciliteren, onderzoek en informeren. Anderzijds wil het comité het voortouw nemen. Kernbegrippen: initiëren, de gezamenlijke blik verruimen, samenwerking zoeken en het debat aanwakkeren.”³²⁰

Het comité wenste dus om zowel externe partijen te ondersteunen met de invulling van Bevrijdingsdag en tegelijkertijd een eigen visie uitdragen in de wijze waarop het richting geeft aan herdenken en vieren. Het comité heeft besloten het meerjarenthema ‘Vrijheid wereldwijd, wat is daar voor nodig?’, afgeleid van het jaarthema uit 2010, te gebruiken. De bedoeling was dat in deze periode zowel de aanleiding van de oorlog als de verdragen die na de oorlog tot stand zijn gekomen onder de aandacht te brengen. De keuze hiervoor is onder andere gebaseerd op de resultaten van de vrijheidsonderzoeken uit 2006 en 2007 waarin naar voren is gekozen dat de kennis over de Tweede Wereldoorlog op sommige punten te kort schoot. Zo is gebleken dat veel mensen weinig weten over de impact van de oorlog wereldwijd. Daarnaast waren de oorzaken van de oorlog voor velen onbekend.³²¹ Ook is in de themakeuze gekozen voor een interactieve benadering door geen statement maar een stelling om zo discussie uit te lokken.³²² Het comité wou op de Bevrijdingsdag zowel een goed feest als aandacht voor de inhoud.³²³ Qua organisatie van de viering bevrijding stond het Comité, in lijn met het meerjarenthema, open voor het uitnodigen van buitenlandse gasten.³²⁴ Ook wou het de Start Viering Bevrijding sterker verankeren in de lokale geschiedenis.³²⁵

Op lokaal niveau werd er nog steeds weinig georganiseerd omtrent de viering van de Bevrijding. Uit onderzoek uit 2008 is gebleken dat er in bijna alle gemeenten herdenkingen georganiseerd werden terwijl maar in een kwart iets georganiseerd werd op 5 mei.³²⁶ Wat dat betreft is er sinds 1991, toen in 85% van de gemeenten jaarlijks een herdenkingsplechtigheid werd gehouden en op Bevrijdingsdag maar in 10% van de gemeenten jaarlijks activiteiten voor de viering van de bevrijding werd georganiseerd.³²⁷ Dit kan verklaard worden door het feit dat een groot deel van de inwoners van gemeenten nog steeds niet vrij zijn op deze dag. Desondanks bleef het comité in de periode 2011-2015 inzetten op lokale participatie.³²⁸

---

³²⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Beleidsplan 2011-2015*. 5.

³²¹ Ibidem. 13.

³²² Ibidem. 15.

³²³ Ibidem. 24.

³²⁴ Ibidem. 22.

³²⁵ Ibidem. 23.

³²⁶ Ibidem. 18.

³²⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Handboek '91*. 12.

³²⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Beleidsplan 2011-2015*. 18.

Opvallend is dat het comité de huidige beleidsperiode van te voren al omschreef als een “overgangsfase” met betrekking tot de invloed van de eerste generatie.³²⁹ In 1996 was dit eerder ook al het geval. Het verdwijnen van de eerste generatie speelt dus al jaren mee in de wijze waarop het comité nadenkt over het de toekomst van 4 en 5 mei. Bij ingang van de beleidsperiode bleek dat er nog steeds discussie was over de invulling van 4 en 5 mei. Om die reden heeft het comité besloten om in 2012 te beginnen hierover in debat te gaan.³³⁰

Omdat er nog steeds onduidelijk bestond over de betekenis van beide dagen wil het comité inzetten op het vaststellen van een memorandum.³³¹ Om dit te doen heeft het comité de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB) opdracht gegeven het begrip vrijheid te duiden en met suggesties te komen voor de mogelijke invulling en ontwikkeling van de inhoudelijke boodschap van Bevrijdingsdag.³³² Het is onduidelijk of dit memorandum al is vastgesteld. Waarschijnlijk zal dit, onder andere gebaseerd op de openbare verkenningsbijeenkomsten, voor de periode 2016-2020 worden gedaan.

De Start Viering Bevrijding vond in 2011 plaats in Arnhem. Het thema was dat jaar ‘Vrijheid op straat’. Dit thema heeft betrekking op vrijheid in het openbaar. Het was de eerste keer dat de Gelderse hoofdstad werd bezocht. De Viering bestond uit een besloten ochtendprogramma in Arnhem en een bezoek aan Wageningen. Zo als gewoonlijk werd het bevrijdingsvuur ontstoken,³³³ Er waren dat jaar maar liefst 1.228.000 kijkers naar het slotconcert op televisie.³³⁴ In de Nieuwe Kerk in Amsterdam was tevens een tentoonstelling te zien genaamd ‘Helden voor de Vrijheid’ deze richtte zich op mensen die zich wereldwijd hebben ingezet voor de vrijheid.³³⁵

In 2012 vond de Start Viering Bevrijding plaats in Breda. Thema was dat jaar ‘Vrijheid geef je door’.³³⁶ De slogan was dat jaar “Elke generatie geeft vorm aan vrijheid”. Hieruit is het idee van de overgang tussen de eerste generatie en de daaropvolgende generaties die het comité als onderdeel van de overgangsfase ziet, goed zichtbaar. Bij de Start viering werden onder andere videoportretten getoond van mensen uit verschillende generaties en landen. Ook was er een optreden van Guus Meeuwis.³³⁷ Guus Meeuwis is dat jaar benoemd

---

³²⁹ Ibidem. 21.

³³⁰ Ibidem. 11.

³³¹ Nederlandse School voor Openbaar Bestuur. *Leven in niet vanzelfsprekende vrijheid* (Den Haag 2012). 6.

³³² Ibidem

Nederlandse School voor Openbaar Bestuur. *Het vieren van vrijheid* (Den Haag 2012).

³³³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2011*. 19.

³³⁴ Idem.

³³⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2010*. 6.

³³⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2012*. 10.

³³⁷ Ibidem. 10-11.

tot "Vriend van de Vrijheid van het Nationaal Comité 4 en 5 mei". Dit is een meerjarenafspraken waarin hij voor een aantal jaar als een ambassadeur van 4 en 5 mei op zal treden.³³⁸ In 2012 heeft het Nationaal Comité voor het eerst een Duitse vertegenwoordiger uitgenodigd namelijk de bondspresident Christopher Gauck. Deze gebeurtenis is in verschillende landen uitgezonden op tv. Het comité was zo te spreken over de komst van een Duitse vertegenwoordiger dat het eraan denkt aan een terugkerende rol van Duitsland bij de viering bevrijding.³³⁹ Het comité heeft dat jaar ook een debat georganiseerd in Noord- en Oost Nederland.³⁴⁰ Dit laat zien dat het comité bezig is om vanuit de bevolking te horen hoe zij denken over herdenken en vieren. Bij het Slotconcert werd net als in de jaren ervoor door middel van een zeshonderd meter lang lint met de kleuren van de Nederlandse vlag de vrijheid doorgegeven.³⁴¹

De extra taken die het ministerie van VWS vanaf 2011 in handen had gebracht van het comité bleken een onverwacht groot beslag te leggen op het comité. Om dit op te lossen werden de afspraken met het ministerie gewijzigd.³⁴² Ook is het comité dat jaar in gesprek gegaan met verschillende organisaties over het vaststellen van de invulling van 4 en 5 mei zoals zij in 2011 al van plan waren.³⁴³ Daarnaast heeft het comité een handleiding voor gemeenten gemaakt met daarin informatie en tips voor de organisatie en programmering van 4 en 5 mei-activiteiten.³⁴⁴ In hetzelfde jaar is het comité een generatieonderzoek begonnen in samenwerking met de Universiteit Utrecht. Dit past in de rol van kennispunt die het comité nastreeft maar dient ook om beter te monitoren wat er leeft onder de bevolking en hoe verschillende bevolkingsgroepen denken over vrijheid en deelnemen aan 4 en 5 mei.³⁴⁵ Het comité kan op deze manier beter aansluiten bij de beleving van verschillende groepen in de Nederlandse maatschappij of hierin bijsturen. Het Nationaal Comité bemerkte in 2012 de gevolgen van angst in de samenleving op de Nederlandse maatschappij. Zo wordt er in 'Breekbare dagen 4 en 5 mei door de jaren heen' gesteld dat Nederland en Nederlanders meer naar binnengekeerd zijn geworden. Dit wil zeggen dat zij meer aandacht besteden aan binnenlandse kwesties en minder aan internationale kwesties. Ook bemerkte het comité dat de solidariteit, een belangrijk aspect voor het borgen van vrede en vrijheid, verder was afgebrokkeld. Het lijkt erop dat deze actuele ontwikkelingen een zorg zijn voor het comité

---

³³⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine april 2012*. 42.

³³⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2012*. 6.

³⁴⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine najaar 2012*. 49.

³⁴¹ Ibidem. 51

³⁴² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2012*. 4.

³⁴³ Ibidem. 5-6.

³⁴⁴ Ibidem. 6.

³⁴⁵ Ibidem. 7.

met het oog op het borgen van vrijheid.³⁴⁶ Het is nog de vraag of het comité voor de komende beleidsperiode meer aandacht zal vragen verdraagzaamheid en solidariteit binnen Nederland. Het lastige hieraan is dat als het comité zich hierop zou richten wellicht meegaat met deze ontwikkeling in plaats van hier tegenwicht aan te bieden. Het comité zal dus een manier moeten vinden om het nationale en het internationale aspect van de vrijheid sterk met elkaar te blijven verbinden. In 2012 vond ook het 25 jarig jubileum van het comité plaats. Ter gelegenheid hiervan werd het boek ‘Breekbare dagen. 4 en 5 mei door de jaren heen’ gepubliceerd. In dit boek wordt de geschiedenis van 4 en 5 mei en het Nationaal Comité geschetst. Ook diende het boek om de bekendheid van het comité te vergroten en hun inspanningen te legitimeren.

De slogan van 2013 was ‘Vrijheid spreek je af’. De Start Viering Bevrijding vond dat jaar plaats in Utrecht en werd gekoppeld aan het driehonderdjarige jubileum van de Vrede van Utrecht. Deze koppeling past erg goed omdat de Vrede van Utrecht historisch gezien belangrijke en internationale vredesverdragen omvat die vrede en vrijheden borgde. Ook werd het lied van de vrijheid opgevoerd. In het Stadhuis van Utrecht werden debatten gehouden over de ‘four freedoms’. Ook vond er een slotdebat plaats op het Bevrijdingsfestival.³⁴⁷ Tevens werd de tentoonstelling ‘Making peace’ geopend.³⁴⁸ Bij het Slotconcert werd wederom het ‘Lint van de Vrijheid’ doorgegeven.³⁴⁹ Het comité heeft dat jaar aangegeven dat de invulling het concertprogramma en de balans tussen inhoud, muziek en muziekkeuze lastig blijft.³⁵⁰ Uit de beleidsstukken is echter nog steeds niet op te maken welke balans het comité hierbij precies nastreeft. Om de jeugd aan te spreken is het comité wederom een samenwerking aangegaan met WE-fashion. Dit maal voor een periode van drie jaar en in samenwerking met de modeontwerper Jan Taminiau.³⁵¹

Op 4 februari 2014 is door Willem Alexander de tentoonstelling ‘De Tweede Wereldoorlog in 100 voorwerpen’ in de Kunsthal Rotterdam geopend.³⁵² Deze tentoonstelling was een initiatief van het Nationaal Comité 4 en 5 mei en Stichting Musea en Herinneringcentra ‘40-‘45. De tentoonstelling is tot stand gebracht in samenwerking met veel verschillende oorlogsmusea en herinneringscentra. Het project heeft dus naast de tentoonstelling de contacten en samenwerking tussen deze organisaties versterkt en heeft

---

³⁴⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen*. 259.

³⁴⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2013* (Amsterdam 2014) 6.

³⁴⁸ Ibidem. 11.

³⁴⁹ Idem.

³⁵⁰ Ibidem. 6.

³⁵¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine voorjaar 2013*. 19.

³⁵² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine voorjaar 2014*. 10.

hiermee een precedent geschept voor toekomstige samenwerking. Op die manier kan de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog levend gehouden worden. De Start Viering Bevrijding vond in 2014 plaats in de Drentse hoofdstad Assen.³⁵³ Het jaarthema was net als in 2012 ‘Vrijheid geef je door’.³⁵⁴ In 2014 is er voor de eerste keer naast de 5 mei-lezing ook een kinderlezing gehouden.³⁵⁵ Dit wijst erop dat het comité de jongste generatie al van jongs af aan bij de bevrijding wil betrekken en op die manier een basis wil leggen betrokkenheid bij de viering van de Bevrijding onder de nieuwe generatie Nederlanders om hiermee inhoudelijke betrokkenheid in de toekomst te borgen. Het comité was dat jaar ook themapartner van het Nederlands Kampioenschap debatteren voor scholieren. Tijdens de finale moest men debatteren over de stelling “zodra de generatie die WO 2 heeft meegemaakt is overleden, zijn 4 en 5 mei achterhaald”.³⁵⁶ Dit laat duidelijk zien dat het comité de jongere generatie wil aansporen na te denken over de toekomst van 4 en 5 mei.

Op de festivals werden in de periode van 2011-2014 nieuwe inhoudelijke projecten georganiseerd. Ook werd er vanaf 2011 ingezet op een sterkere afstemming van de festivals qua aankleding.³⁵⁷ In 2012, 2013 en 2014 werd het project ‘Fort Freedom’ georganiseerd. Hierbij kregen jongeren de opdracht in een weekend filmpjes te maken over het jaarthema. Ook moest hierin de fakkel verwerkt worden.³⁵⁸ In 2011 kwam de meerjarensamenwerking met de ngo’s ten einde. Dit had onder andere te maken met bezuinigingen bij deze goede doelen, die vermoedelijk het gevolg waren van de economische crisis. Wel heeft het Nationaal Comité overeenkomsten gesloten met andere ngo’s, namelijk Het Rode Kruis, IKV Pax Christi en Stichting Vluchteling.³⁵⁹ Het is onduidelijk of er dat jaar artiesten aan deze organisaties waren gekoppeld. Wel komt uit het jaarverslag van 2011 naar voren dat de band Moke voor hun optreden bij de Bevrijdingsfestivals met de Zimbabwaanse artiest Chinowoso ook in april op een vrijheidsconcert in Zimbabwe heeft opgetreden op uitnodiging van de Nederlandse Ambassade aldaar.³⁶⁰ In 2012 was Amnesty Internationaal na een onderbreking van een jaar weer bij de Bevrijdingsfestivals betrokken. Ook OneMen deed dat jaar voor het

---

³⁵³ Ibidem. 38.

³⁵⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. ‘Jaarthema 2014: Vrijheid geef je door’.
http://www.4en5mei.nl/vrijheid/jaarthema/jaarthema_2014_vrijheid_geef_je_door (1 mei 2014)

³⁵⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. ‘Kinderlezing op 5 mei in Drenthe’.
http://www.4en5mei.nl/4_en_5_mei/5meilezing/nieuwsoverzicht/nieuwspagina/30 (11 mei 2014)

³⁵⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine voorjaar 2014*. 36-37.

³⁵⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2011*. 19.

³⁵⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2013*. 6.

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine voorjaar 2014*. 51.

³⁵⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2011*. 9.

³⁶⁰ Ibidem. 17.

eerst mee.³⁶¹ Voor 2012 wordt uit het jaarverslag niet duidelijk of dat deze organisaties zijn gekoppeld aan specifieke Ambassadeurs van de Vrijheid. Het lijkt er dus op dat dit sinds 2008 definitief niet meer het geval is. In 2013 was er geen samenwerking meer met Stichting Vluchteling. Wel zijn Pro Demos en Het College van de Rechten van de Mens toegevoegd aan het bestand van ngo's, naast de eerder toegevoegde organisaties.³⁶² De NOS deed dat jaar wederom verslag en het comité heeft de ambitie uitgesproken dit in de toekomst uit te breiden.³⁶³ De Bevrijdingsfestivals worden sinds 2013 onderworpen aan concrete monitoring door het comité, al is deze nog in ontwikkeling. In 2013 is er voor het eerst een audit gedaan op de Bevrijdingsfestivals. In 2014 is deze pilot voortgezet.³⁶⁴ Het doel van de pilot was om tot beoordelings- en sturingscriteria te komen voor de festivals en inzicht te verwerven in verbeterpunten.³⁶⁵ Op deze manier verkrijgt het comité dus meer inzicht in de verschillende festivals.

Net als in de periode voor de oprichting van het Nationaal Comité zijn er gedurende de bestaansgeschiedenis van het comité weinig particuliere initiatieven ontstaan rond de Bevrijdingsdag die zijn uitgegroeid tot iets met een groot bereik. Het succesvolste particuliere initiatief in natuurlijk het Bevrijdingsfestival dat voor een deel onder de hoede is genomen het Nationaal Comité. Afgezien van deze festivals is er niets ontstaan dat wijdverspreid is geraakt of is geworden tot een regionale of landelijke traditie. De uitzondering hierop is een relatief recent initiatief dat landelijk wordt opgepakt namelijk 'Theater na de Dam'. Dit initiatief is begonnen in 2010 door Jair Strander en Bo Tarenskeen met als doel om tegenwicht te bieden tegen de algemene invulling van de Nationale Dodenherdenking. Theater na de Dam is zoals de naam verklapt een initiatief waarbij na de dodenherdenking theatervoorstellingen te bezoeken zijn die hier een aanvulling op bieden. Het is hiermee een manier om de geschiedenis tot leven te wekken en invoelbaar te maken maar ook om de betekenis van de herdenking uit te dragen en ervoor te zorgen dat deze voor iedereen betekenis blijft houden. Na de eerste keer in de Amsterdamse Nes wilde Toneel Groep Amsterdam, de Stadsschouwburg Amsterdam en Carré meedoen. Inmiddels worden er landelijk in meer dan 10 steden voorstellingen gespeeld vanuit dit initiatief. Deze steden zijn onder andere Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht, Groningen, Haarlem, Zwolle en

---

³⁶¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2012*. 11.

³⁶² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2013*. 12.

³⁶³ Ibidem. 7.

³⁶⁴ In samenwerking met de festivalcoördinator van het Nationaal Comité heb ik deze audit georganiseerd.

³⁶⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2013*. 6.

Maastricht.³⁶⁶ Het lijkt erop dat vanuit de Nederlandse bevolking dus wel degelijk belangstelling bestaat voor de historische achtergrond van 4 en 5 mei en dus voor een inhoudelijke invulling. Hoewel theater niet voor iedereen een geschikte vorm is om bezig te zijn met 4 en 5 mei kan het door zijn laagdrempeligheid zeker een groot publiek trekken en de dodenherdenking en viering bevrijding van extra inhoud voorzien. Wellicht dat dit particuliere initiatief in de toekomst financieel ondersteund zal worden door het Nationaal Comité en zal het dit initiatief helpen promoten.

Om in de toekomst de participatie bij 4 en 5 mei te vergroten is het comité in 2011 begonnen het fakkellogo te promoten als iets dat mensen kunnen dragen als teken van steun voor en betrokkenheid bij beide dagen. Hierdoor kunnen mensen deze uitdragen en zo tonen dat zij zich identificeren met de boodschap van beide dagen. Ook dient het om een gevoel van eenheid en saamhorigheid tot stand te brengen. Het doel achter deze ‘fakkelcampagne’ is om een nieuwe traditie tot stand te brengen binnen de dodenherdenking en viering van de bevrijding waarbij iedereen de fakkel in de toekomst zal dragen.³⁶⁷ Deze fakkel is zowel verkrijgbaar als speldje als als sticker.³⁶⁸ De fakkelcampagne zet in op verschillende doelgroepen en werd en wordt gevoerd via verschillende kanalen. Zo konden mensen in 2011 het fakkellogo toevoegen op hun profiel op de social media site Hyves. Hiermee doelde het comité specifiek op tieners. Meer dan een half miljoen mensen hebben meegedaan. Verder werden op alle activiteiten die het comité op 4 en 5 mei organiseerde en/of ondersteunde fakkelspeldjes uitgedeeld.³⁶⁹ Ook conducteurs van de NS droegen fakkelspeldjes op Bevrijdingsdag.³⁷⁰ Beide manieren zorgen ervoor dat het dragen van de fakkel door een groot publiek gezien wordt. Vooral de evenementen die op televisie worden uitgezonden hebben een groot bereik. Het uitdelen van de speldjes op deze momenten zorgt er mogelijk voor dat de groep mensen die de 4 en 5 mei aan het hart gaan deze traditie overnemen en ook enthousiast zullen uitdragen. Op 27 maart 2012 is de fakkelcampagne voor dat jaar van start gegaan. Dit keer werd er specifiek ingezet op kinderen. Op die manier wordt het dragen van de fakkel voor de jonge generatie in de toekomst mogelijk een vanzelfsprekend onderdeel van 4 en 5 mei.³⁷¹ Dat jaar werd naast met Hyves ook samengewerkt met de website Habbo.³⁷² Hiermee werd dus een groot deel van de jeugd aangesproken. Vanaf 2013 werd het ook

---

³⁶⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine voorjaar 2013*. 8.

Theater Na de Dam. ‘Over ons’. <http://www.theaternadedam.nl/over-ons/>. (8 juni 2014)

³⁶⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2011*. 8.

³⁶⁸ Ibidem. 18.

³⁶⁹ Ibidem. 8.

³⁷⁰ Ibidem. 18.

³⁷¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine voorjaar 2012* (Amsterdam 2012). 42.

³⁷² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2012*. 16.

mogelijk om het fakkellogo toe te voegen aan de profielfoto van Facebook. Daarnaast startte het comité en in samenwerking met Koninklijke Horeca Nederland en Collectieve Propaganda voor het Nederlands Boek (CPNB) een pilot waarbij fakkelspeldjes werden verkocht in hotels, boekwinkels, bibliotheken en musea.³⁷³ In 2014 werd de fakkelcampagne weer op Facebook gehouden. Hyves bestond dat jaar niet meer. De fakkelcampagne is een duidelijk voorbeeld van invention of tradition. In dit geval wordt door het Nationaal Comité geprobeerd een gevoel van saamhorigheid en verbondenheid te creëren aan de hand van het (uit)dragen van een gemeenschappelijk symbool. Het is goed mogelijk dat, als het comité de fakkelcampagne in de toekomst blijft doorzetten, het dragen van het fakkelspeldje een nieuwe gevestigde manier wordt om deel te nemen aan 4 en 5 mei.

De reclame van 2012 tot en met 2014 grijpt weer terug naar de oudere schildercampagnes. De reclame is in de stijl van de oude fakkelcampagnes maar toch anders. De reclame maakt geen gebruik van bewegende beelden maar is een stop motion-animatie waarin op een wit doek geschilderde lijnen figuren vormen die telkens veranderen. Het begint met rode lijnen, net als de verfstroken in eerdere reclames, die twee handen vormen die langs elkaar gaan en iets onzichtbaars doorgeven. Er komt een derde hand bij die samen met de twee anderen handen een cirkel vormt en ronddraait. De drie handen drijven uit elkaar en veranderen in drie vlammen. De vlammen krimpen en komen samen terwijl ze naar boven vliegen. Dan ontploft het punt tot linten en confetti of vuurwerk. De rode lijnen vormen vervolgens de vorm van Nederland. Deze omtrek verandert in de rode vlam van het fakkellogo. Vervolgens wordt het blauwe deel van het logo 'bijgeschilderd'. De camera zoomt net als in de originele reclame weer een beetje uit. Rechts naast de fakkel verschijnt de tekst: "4 mei herdenken 5 mei vieren". Deze tekst verdwijnt en de fakkel wordt links en rechts omsloten met de tekst "Vrijheid geef je door", de slogan van 2012 en 2014. Op het laatst wordt rechtsonder het adres van de website van het comité 4en5mei.nl getoond. De beelden worden vergezeld met een vredige en rustgevende muziek. Daarnaast is er een mannelijke voice over die de volgende tekst opleest:

"We geven het door aan elkaar, iedereen, ieder jaar opnieuw, we koesteren het, herdenken het, we vieren het. Omdat het misschien wel het belangrijkste is dat we hebben. Vrijheid. Laat het vuur van de vrijheid branden. 4 mei herdenken we de oorlogsslachtoffers, 5 mei vieren we dat we vrij zijn. Vrijheid geef je door."

---

³⁷³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2013*. 16.

Screenshots van de reclame:

Deze tekst sluit aan bij de beelden. De handen geven de vrijheid door, de drie handen die ronddraaien symboliseren “ieder jaar opnieuw”, de vlammen het koesteren en het vuurwerk/confetti het vieren. De omtrek van Nederland slaat op het feit dat er in Nederland vrijheid is en definieert tevens wie de ‘we’ is waar de voice over naar verwijst: Nederlanders. De viering wordt dus verbeeld als iets nationaals. Men had namelijk ook kunnen kiezen voor een wereldbol. De ‘we’ zou dan naar de mensheid verwezen hebben en het internationale karakter van de dag hebben benadrukt. Er wordt in de reclame duidelijk gemaakt dat we vrijheid doorgeven maar niet toegelicht op welke wijze. Ook wordt niet uitgelegd waarom vrijheid belangrijk is. Het komt in de reclame over als iets vanzelfsprekends terwijl volgens de invulling die het comité aan deze dag wil geven vrijheid allesbehalve vanzelfsprekend is.

Conclusie

Het Nationaal Comité 4 en 5 mei heeft sinds de oprichting veel werk verzet en de Bevrijdingsdag ieder jaar op een andere passende wijze ingevuld. Het heeft de afgelopen zevenentwintig jaar een viering van de bevrijding gerealiseerd met een vastomlijnde maar toch flexibele boodschap waarin de democratische rechtsstaat, mensenrechten en de persoonlijke en gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor het continue onderhouden van onvanzelfsprekende vrijheid waar ook ter wereld centraal staat. Het comité heeft ervoor gezorgd dat de viering van de bevrijding nog steeds voortleeft en door veel mensen als belangrijk wordt gezien. Het draagvlak voor Bevrijdingsdag is door de inzet van het comité toegenomen en niet afgenomen zoals in de jaren tachtig werd gevreesd.

Hoewel de dag aan steun heeft gewonnen door de inspanningen van het comité kan het zich tegenwoordig nog steeds niet meten aan de Dodenherdenking. Dit komt voornamelijk door het gebrek aan een gemeenschappelijk nationaal moment dat zelfs door de toevoeging van het 5 voor 5 moment op de festivals nog niet tot stand is gebracht. Daarnaast is het gebrek aan een vrije dag voor een deel van de bevolking, ondanks de inspanningen van het comité om dit te verhelpen, een blijvend obstakel gebleven. De keuze van het comité uit 1996 om tijdens lustrumjaren geen bijzondere vieringen en extra projecten te organiseren maar telkens in te zetten op één groot project is met het oog op de vrije dag in lustrumjaren wellicht niet bevorderlijk geweest voor het bereiken van deze groep mensen. Juist doordat men in deze jaren de kans heeft de bevrijding te vieren had men de kans moeten krijgen dit op een zo stimulerende en memorabele wijze mogelijk te doen. Op die manier hadden deze mensen wellicht kunnen uitzien naar het volgende lustrum. Zo had er in de loop der jaren vanuit de bevolking misschien meer druk uitgeoefend kunnen worden op de cao-onderhandelingen.

De verschillende programmaonderdelen van de Nationale Viering Bevrijding laten in zeker opzicht ook te wensen over. Bij zowel de Start Viering Bevrijding, als de Bevrijdingsfestivals en het Slotconcert rest de vraag wie hieraan deelneemt en in hoeverre deze deelnemers betrokken worden bij de inhoud van de dag. De Start zorgt door de viering in een bepaalde provinciale hoofdstad voor een ervaring van aandacht voor de viering op die specifieke plek maar draagt niet bij aan een landelijke boost voor de viering op lokaal niveau. Dit zou enkel kunnen als er ieder jaar in iedere (hoofd)stad een viering zou worden gehouden. Daarnaast geldt dat de Start Viering Bevrijding het meest gesloten karakter heeft terwijl dit juist het meest inhoudelijke onderdeel van de viering is. Alhoewel er in de start veel inhoudelijke en symbolische componenten zitten die onderdeel zijn geworden van traditie, is

de bekendheid hiervan klein. Hoewel er bij de Start Viering Bevrijding ruimte is voor inbreng van de bevolking, is de viering niet bottom up georganiseerd. De betrokkenheid wordt hierdoor beperkt. Er is veel ruimte voor hoogwaardigheidsbekleders maar weinig voor de bevolking zelf.

Voor de festivals geldt dat de inhoudelijke projecten vaak zeer sterk waren. De inhoudelijke projecten op de Bevrijdingsfestivals verschilden ieder jaar en sloten over het algemeen aan bij de verschillende jaarthema's en de algemene boodschap van het comité. De projecten waren participatief en informatief. Ze bevatten spelelementen en brachten door middel van interactie kennis over. Ook spoorden enkele projecten bezoekers aan om zich in te zetten voor vrijheid. Dit gebeurde vooral in internationaal perspectief. Er werd samengewerkt met nationale en internationale organisaties die zich inzetten voor mensenrechten en vrijheid. Ook werden er regelmatig debatten gehouden. Hierdoor konden kwesties rondom vrijheid worden besproken en werden festivalbezoekers aangespoord om na te denken over de betekenis van en de voorwaarden voor vrijheid. De Ambassadeur van de Vrijheid heeft zich grofweg ontwikkeld van voornamelijk een populaire publiekstrekker naar één met inhoudelijke betrokkenheid. Door middel van samenwerking met ngo's, de muziekkeuze en gastoptredens werd door de jaren heen een groot publiek op vermakelijke wijze ingelicht over actuele vrijheidsschendingen en mensenrechtenkwesties. De artiesten trokken een groot en breed publiek en droegen tegelijkertijd een inhoudelijke boodschap over. Ze gaven deze kwesties een gezicht en maakten ze invoelbaar. Het lijkt er echter op dat het Plein van de Vrijheid, bedoelt om op ieder festival op een duidelijk afgebakende plek de inhoudelijke boodschap van Bevrijdingsdag over te brengen, ten koste is gegaan van de inhoudelijke invulling door de ambassadeurs. Beide formats dragen op hun eigen manier bij aan de inhoudelijke invulling van de festivals. Het is daarom verwonderlijk dat er niet gekozen is om beide vormen naast elkaar in te zetten. Het koppelen van artiesten aan een inhoudelijke boodschap is namelijk een uitstekende manier om veel festivalbezoekers te bereiken. De samenwerking met ngo's biedt bezoekers mogelijkheden om zich in te zetten voor vrijheid of zich hierover in te laten lichten. De grootste kanttekening bij de Bevrijdingsfestivals is dan ook dat, hoewel de verschillende projecten inhoudelijk sterk waren, deze overschaduwde werden door het muzikale programma. Het comité laat in de jaarverslagen niet zien welke verhouding tussen deze elementen het ambieert. Er kan op basis van de verschillende

inhoudelijke projecten en samenwerkingsverbanden echter vastgesteld worden dat de festivals qua inhoud niet verwaterd zijn, zoals Rob Visser stelde, maar ondergesneeuwd.³⁷⁴

Het comité heeft de boodschap die het aan Bevrijdingsdag wou meegeven geprobeerd over te brengen bij een breed publiek via verschillende televisiereclames. Alle reclames van 1998 tot 2014 overziend vallen een aantal dingen op te maken. In de verschillende reclames is de boodschap van de bevrijding in de loop der jaren steeds algemener en abstracter geworden. De reclames leggen in tegenstelling tot 1995 niet langer uit wat de oorsprong is van de viering of hoe vrijheid precies geborgd kan worden. Wel wordt er in toenemende mate gewezen op de persoonlijke en gemeenschappelijke verantwoordelijkheid om vrijheid te borgen. Waar in de beginjaren verwezen werd naar specifieke gebeurtenissen uit het verleden, staat in de nieuwere reclames vooral het heden centraal. In een andere campagne van het comité, de zogenaamde Dans van de Vrijheid uit 2013, die niet is meegenomen in de analyse, wordt deze verbinding wel gemaakt. Dit laat zien dat het comité de koppeling tussen heden en verleden niet uit het oog is verloren en ook heeft uitgedragen.³⁷⁵ Het Fakkellogo en de kleuren van de Nederlandse vlag nemen vanaf 1995 een prominente plaats in binnen de reclames. In dit opzicht is de bevrijding visueel gezien zowel letterlijk als figuurlijk steeds nationaler gekleurd. Opvallend is dat het internationale aspect, dat vanaf 1996 prominent terug te zien is in de inhoudelijke invulling van de viering van de bevrijding door het Nationaal Comité, in de reclames niet benoemd wordt. De reclames hebben door hun korte boodschap weinig diepgang en zijn weinig concreet. Daarnaast is de boodschap vaak erg algemeen en weinig prikkelend. De waarde van vrijheid wordt in de reclames weinig duidelijk gemaakt terwijl dit een belangrijke functie van Bevrijdingsdag is. Door gedurende de jaren telkens een andere boodschap over te brengen is de betekenis van vrijheid niet eenduidig en daardoor misschien onduidelijk. De reclames hebben de inhoudelijke invulling van Bevrijdingsdag die het comité uit wenste te dragen wel uitgedragen maar niet altijd voldoende over het voetlicht gebracht.

Uit dit onderzoek wordt duidelijk dat niet de inhoudelijke betekenis die het comité door de jaren heen aan Bevrijdingsdag heeft toegekend de oorzaak is voor het gebrek aan inhoudelijke betrokkenheid bij deze dag. De invulling was namelijk zeer consequent en sloot aan bij maatschappelijke ontwikkelingen. Het ligt vooral aan de wijze waarop het comité deze inhoud heeft overgebracht. Het is het comité niet gelukt om de gehele bevolking te bereiken omdat veel mensen niet fysiek kunnen deelnemen aan evenementen en dat waar dat wel kan, de boodschap veelal ondergeschikt is aan vermaak. Het is daarom opvallend dat het comité

---

³⁷⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Het beste conserveren*. 12.

³⁷⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. 'Dans van de Vrijheid'. <http://www.youtube.com/watch?v=2ewsgKd2UT4>.

blijft inzetten op het verhelderen en aanpassen van de inhoud, zoals uit het treinproject uit 2010, de debatmiddagen en de verkenningsbijeenkomsten zichtbaar is. Het comité laat zien dat het de mening van de bevolking in toenemende mate zwaarder is gaan wegen ten opzichte van de vertegenwoordigers van de eerste generatie, al blijft deze groep nog zeer invloedrijk. In plaats van zich te richten op de inhoud zou het comité zich beter kunnen richten op het bevorderen van de organisatie van evenementen overal in het land, de deelname aan de nationale viering en het vergroten van de inhoudelijke component van de festivals.

Hopelijk heeft dit onderzoek bijgedragen aan de kennis over Bevrijdingsdag. Het uitgangspunt is geweest om bloot te leggen waar de pijnpunten zitten met betrekking tot het organiseren van een viering van de bevrijding in Nederland die naast een feest ook een belangrijke functie moet dienen bij het overbrengen van nationale waarden en het bewerkstelligen van bewustwording onder de bevolking. De dag is niet alleen van belang voor het (her)bevestigen van de nationale identiteit maar ook voor de reflectie op de hedendaagse Nederlandse maatschappij en internationale gemeenschap. Zoals eerder gesteld zou deze dag zelfs dé dag kunnen worden waarop wordt stilgestaan bij de Nederlandse staat.

De obstakels voor het tot stand brengen van een breed gedragen viering van de Bevrijding die recht doet aan de status van Nationale Feestdag zouden zonder twijfel onderworpen kunnen worden aan verder onderzoek. Er is een overvloed aan invalshoeken en ongebruikt bronmateriaal om de ontwikkeling van Bevrijdingsdag te onderzoeken. Zo is een deel van de papieren archieven van het Nationaal Comité 4 en 5 mei overgebracht naar het Nationaal Archief, is er in beleidstukken van verschillende ministeries, verslagen van Kamerdebatten en in de media nog voldoende materiaal beschikbaar om onder de loep te nemen. Al deze zaken zouden op zichzelf de basis kunnen vormen voor afzonderlijk onderzoek. Hetzelfde geldt voor alle specifieke programmaonderdelen van de viering van de bevrijding. Zo zouden de tv-reportages over Bevrijdingsdag door de jaren heen kan een nieuw perspectief bieden op de zaak. Daarnaast zouden de Bevrijdingsfestivals een lastige maar interessant case study kunnen vormen. Niet alleen naar de inhoudelijke invulling maar ook naar de beleving van de festivals, en dus de Bevrijdingsdag, op individueel en lokaal niveau.

Tot slot werp ik, net als Ilse Raaijmakers eerder heeft gedaan, een blik op de toekomst van de Bevrijdingsdag.³⁷⁶ Hierbij doe ik niet zozeer voorspellingen maar voornamelijk aanbevelingen. Bevrijdingsdag zal de komende jaren ondanks de actualisatie en internationalisering van de inhoudelijke invulling het best Bevrijdingsdag, en dus niet Dag

---

³⁷⁶ Raaijmakers. 4 en 5 mei. 145.

van de Vrijheid, kunnen blijven heten. Niet alleen vanwege het belang dat hieraan gehecht wordt door vertegenwoordigers van de eerste generatie, maar ook omdat de verwijzing naar de Bevrijding als historische gebeurtenis de koppeling garandeert tussen 4 en 5 mei. Daarnaast duidt deze naam erop dat vrijheid iets is dat door middel van menselijk handelen, ‘bevrijden’, tot stand wordt gebracht. Het zal op 5 mei niet moeten draaien om een abstract begrip, ‘vrijheid’, maar om concreet handelen.

Verder zal er in de toekomst wellicht in toenemende mate specifiek aandacht worden geschonken aan de geschiedenis van de bevrijding en de Tweede Wereldoorlog omdat de aanleiding en betekenis van deze feestdag minder bekend is dan vroeger en de geschiedenis van deze dag in de laatste twee decennia bij de herdenking en viering steeds meer op de achtergrond is geplaatst. Door hier in de media, op de festivals en op andere manieren aandacht te besteden zou de historische kennis over de Tweede Wereldoorlog, die telkens weer veranderd onder invloed van ontwikkelingen in het academisch debat, een belangrijke rol kunnen blijven spelen in de duiding van de dag.

Ook is het noodzakelijk om meer in debat te gaan over de waarde van en voorwaarden voor vrijheid. Het feit dat er geen consensus is over wat deze dag zou moeten betekenen hoeft hiertoe geen obstakel te zijn zolang er een overkoepelend verhaal is, zoals al jaren het geval is. Dit betekent niet dat deze betekenis vaststaand moet zijn maar wel dat deze breed gedragen moet worden. Aan deze voorwaarde lijkt de invulling van de Bevrijdingsdag door het comité steevast te voldoen.

De toenemende afstemming en inhoudelijke versterking van de Bevrijdingsfestivals zal naar verwachting in de toekomst worden voortgezet. Er zou op de festivals in verhouding tot het muzikale programma meer aandacht moeten zijn voor inhoudelijke onderdelen. Het dragen van een fakkelspeld en het creëren van een inhoudelijk nationaal moment of programma in de avond zal de betrokkenheid en het gevoel van nationale saamhorigheid kunnen vergroten.

Het is aan te raden dat het comité in blijft zetten op een betaalde vrije dag op 5 mei. Dit zou namelijk zeker kunnen bijdragen aan de kansen om een bredere en actievere viering van de bevrijding mogelijk te maken. Om de kans hierop te vergroten is het noodzakelijk dat een groot deel van de bevolking waarde blijft hechten aan Bevrijdingsdag. Als het Nationaal Comité in de toekomst lukt om van Bevrijdingsdag dé nationale feestdag te maken zal dit een grotere kans van slagen hebben. Om dit mogelijk te maken zal de betekenis van Bevrijdingsdag niet enkel gekoppeld moeten zijn aan de bevrijding maar ook aan de Nederlandse culturele en staatkundige traditie zoals James Kennedy heeft voorgesteld. Dit

laat zien dat Bevrijdingsdag de potentie heeft om te verworden tot een nationale feestdag met een concrete en invoelbare invulling die zowel actueel als historisch verankerd is. Ook kan Nederland door de internationale invulling van de Bevrijdingsdag zijn kosmopolitische karakter laten zien. Natuurlijk is de verdere ontwikkeling van Bevrijdingsdag sterk afhankelijk van hoe Koningsdag zich in de toekomst zal ontwikkelen. De tijd zal leren of Bevrijdingsdag in de toekomst voor de meeste Nederlanders naast een feest ook een moment zal zijn waarop zij de waarde van en voorwaarden voor vrijheid zullen ervaren.

Bijlage 1: Sprekers op de verkenningsbijeenkomsten

11 maart:

Peter van Uhm. Generaal buiten dienst.

Peter Romijn. Historicus en hoofd onderzoek van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD).

Inger Schaap. Historica en educatiemedewerker.

Hans Goedkoop. Historicus en presentator.

Rocky Tuhuteru. Presentator en communicatieadviseur.³⁷⁷

12 maart:

Mischa de Vreede. Schrijfster.

Jan Postma. Journalist.

Micha de Winter. Hoogleraar Pedagogiek.

Ruben Gowricharn. Hoogleraar Sociale Cohesie en Transnationale Vraagstukken.

Rolf Kleber Hoogleraar Psychotraumatologie.³⁷⁸

18 maart:

Maarten Asscher. Schrijver, jurist en boekhandelaar.

Barbara Oomen. Hoogleraar Recht en decaan van University College Roosevelt in Middelburg.

Hans Jaap Melissen. Journalist.

Anoek Nuyens. Theatermaakster en journaliste.

Ellen Walraven. Directeur van de Rotterdamse Schouwburg.³⁷⁹

20 maart:

Joseph Oubelkas. Onterecht gevangen gezeten in Marokko.

James Kennedy. Historicus.

Kustaw Bessems. Journalist.

Kim Putter. Directeur van het Sociaal Cultureel Planbureau

Judith Belinfante. Oud-voorzitter van het Nationaal Comité 4 en 5 mei³⁸⁰

een verslag van iedere bijdrage is via de in de voetnoten aangegeven adressen terug te vinden

---

³⁷⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. Verslag verkenningsbijeenkomst 11 maart 2014.

http://www.4en5mei.nl/4_en_5_mei/verkningsbijeenkomsten/11_maart. (9 mei 2014).

³⁷⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. Verslag verkenningsbijeenkomst 12 maart 2014.

http://www.4en5mei.nl/4_en_5_mei/verkningsbijeenkomsten/12_maart. (9 mei 2014).

³⁷⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. Verslag verkenningsbijeenkomst 18 maart 2014.

http://www.4en5mei.nl/4_en_5_mei/verkningsbijeenkomsten/18_maart. (9 mei 2014).

³⁸⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. Verslag verkenningsbijeenkomst 20 maart 2014.

http://www.4en5mei.nl/4_en_5_mei/verkningsbijeenkomsten/20_maart. (9 mei 2014).

Bijlage 2: Lijst van Ambassadeurs van de Vrijheid

- 1991: Hessel van der Rooij³⁸¹
1992: (Niet duidelijk uit het bronmateriaal)
1993: (Niet duidelijk uit het bronmateriaal)
1994: De Jazzpolitie³⁸²
1995: De Dijk, 2Unlimited³⁸³
1996: Marco Borsato³⁸⁴
1997: Total Touch³⁸⁵
1998: Anouk, de Kast³⁸⁶
1999: Acda en de Munnik, Skik en Romeo³⁸⁷
2000: Postmen³⁸⁸
2001: Kane, Trijntje Oosterhuis, Zuco 103³⁸⁹
2002: Sita, New Cool Collective, Brainpower.³⁹⁰
2003: Dolf Jansen, Within Temptation, Di-rect.³⁹¹
2004: Leonie Jansen & She Got Game Holland, De Vliegende Panters, Tasha's World³⁹²
2005: (Niet duidelijk uit bronmateriaal)
2006: The Sheer, Brace, Lange Frans en Baas B.³⁹³
2007: Racoon, Opgezwolle, Krezip.³⁹⁴
2008: Van Velzen, Ferry Corsten, Pete Philly & Perquisite.³⁹⁵
2009: Typhoon, Voicst, Ellen ten Damme & Isis³⁹⁶
2010: Guus Meeuwis, Junkie XL, The Boris Wicked Jazz Experience?³⁹⁷
2011: Moke, Waylon, The Opposites & The Party Squad.³⁹⁸
2012: Go Back to the Zoo, Alain Clark, Nick & Simon.³⁹⁹
2013: Miss Montreal, Dio, Chef Special⁴⁰⁰
2014: Douwe Bob, Gers Pardoel, Kensington.⁴⁰¹

---

³⁸¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine najaar 2012*. 42.

³⁸² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1994*. 8.

³⁸³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1995*. 17-18.

³⁸⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1996*. 16.

³⁸⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1997*. Geen paginanummers.

³⁸⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1998*. Geen paginanummers.

³⁸⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1999*. Geen paginanummers.

³⁸⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2000*. 13.

³⁸⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2001*. 13.

³⁹⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2002*. 16-17.

³⁹¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2003*. 18.

³⁹² Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2004*. 23-24.

³⁹³ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2006*. 18.

³⁹⁴ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2007*. 18.

³⁹⁵ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2008*. 20.

³⁹⁶ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2009*. 20.

³⁹⁷ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2010*. 11.

³⁹⁸ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2011*. 19.

³⁹⁹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2012*. 11.

⁴⁰⁰ Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine voorjaar 2013*. 14.

⁴⁰¹ Nationaal Comité 4 en 5 mei. (18 januari 2014) Ambassadeurs van de Vrijheid 2014: Douwe Bob, Gers Pardoel, Kensington <http://www.4en5mei.nl/nieuws/nieuwsbericht/84>. (3 mei 2014).

Bijlage 3: Lied van de Vrijheid 'In Vrijheid' Thé Lau

In Vrijheid

Tekst en Muziek : Thé Lau
Arr.: Dante Oei

♩ = 120

E
Kom broe-der,

A
E
Bm
E
E
E
A
E
geef je hand — ver - geet je ra - zer-nij — moed is de moeder — van de re -

Bm
E
E
E7
A
E
E7
de Kom, zus - ter, schuif — eens aan — en zet je angst op-zij —

A
E
E
D
A
C#
E
— sluit je aan — en lucht je hart — in vrij - heid

E A E Bm E

Kom broe-der, drink eens uit van - daag is het vijf mei

E A E Bm E E7

feest van een zwaar - be-voch - ten vre - de Kom zus-ter,

A E E7 A E E D

dans met ons draai je rok-ken rond dans op de klan-ken van de

A C# E E7 A E E7

re - de Vre - de wordt zo voor on - ze neu - zen weg-ge-kaapt

A E E7 A E7 A E

vrij - heid is niet iets dat zo van straat wordt op-ge - raapt

A D A D E7
A A

Vre - de is be-voch - ten vre - de is be-voch - ten

A D A E A A

vrij - heid wordt be-voch - ten op een oor-log die nooit slaapt vrij - heid wordt be-voch -

D E E A E

- ten op een oor - log die nooit slaapt Kom broe-der, drink eens uit we

Bm E E A Bm
E E

zijn hier niet al-leen wij zijn hier van lie-ver - le - de sa - men

E E7 A E7 A E

Kom, zus-ter dans je los - voel je ge-lijk en vrij

E D A C# E
 kom, draai je rok-ken— rond— in vrij - heid

Vre - de is - be-voch - ten— vre-de is— be-voch - ten— vrij - heid— wordt be-voch -

- ten op een oor-log die nooit slaapt— vrij-heid wordt— be-voch - ten op een

E
 drei-ging die nooit slaapt

3 Rit...

4

Archivalia:

Nationaal Comité 4 en 5 mei:

Koninklijk Besluit. Instelling nationaal comité 4 en 5 mei, nationale herdenking en viering bevrijding. (Den Haag 1987).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *50 jaar vrijheid. Jaarverslag 1995* (Amsterdam, 1996).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Handboek '91 voor lokale activiteiten 4 en 5 mei* (Amsterdam 1991)

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Het beste conserveren voor later* (Amsterdam 2003).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Herdenken en vieren 2001-2005. De toekomst van 4 en 5 mei. Beleidsplan 2001- 2005.* (Amsterdam 1999).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1992* (Amsterdam 1993).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1994* (Amsterdam 1995).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1996* (Amsterdam 1997).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1997* (Amsterdam 1998).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1998* (Amsterdam 1999).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 1999* (Amsterdam 2000).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2000 Vrijheid geef je door* (Amsterdam 2001).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2002* (Amsterdam 2003)

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2003* (Amsterdam 2004)

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2004* (Amsterdam 2005).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2005* (Amsterdam 2006).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2007* (Amsterdam 2008).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2008* (Amsterdam 2009).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2009* (Amsterdam 2010)

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2010* (Amsterdam 2011)

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2011* (Amsterdam 2012).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2012.* (Amsterdam 2013).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Jaarverslag 2013* (Amsterdam 2014)

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Na de oorlog. Herdenken en vieren in Europa.* (Amsterdam 2014).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine najaar 2012* (Amsterdam 2012).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine najaar 2013* (Amsterdam 2013).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine voorjaar 2012* (Amsterdam 2012).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine voorjaar 2013* (Amsterdam 2013).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *NC Magazine voorjaar 2014* (Amsterdam 2014).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *“Sociale grondrechten leggen een bodem in het bestaan” Jaarverslag van het Nationaal Comité 4 en 5 mei 1994* (Amsterdam 1995) 7.

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *“Soms moet je een keuze maken, anders wordt er voor je gekozen” Jaarverslag 1993 van het Nationaal Comité 4 en 5 mei* (Amsterdam 1994).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Stilstaan bij vrijheid. Herdenken, vieren en herinneren. Beleidsplan 2011-2015* (Amsterdam 2010).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Vrijheid maak je met elkaar. Herdenken en vieren 2006-2010. Beleidsplan 2006-2010* (Amsterdam 2005).

Nationaal Comité 4 en 5 mei & Instituut Clingendael. *Ideaal en identiteit. Een nieuwe zoektocht na 50 jaar vrijheid* (Den Haag 1995).

Stichting Bevrijdingsfestival Overijssel. *Bevrijdingsfestival Overijssel 2010: Vrijheid Wereldwijd 20 jaar jubileum editie* (Zwolle 2010).

Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid

Hier heb ik de verschillende reclamefilmmpjes bekeken en geanalyseerd.

Staatscourant (online via officiële bekendmakingen op Overheid.nl):

Koninklijk Besluit. Wijziging instellingsbesluit Nationaal Comité 4 en 5 mei (Den Haag 2001).

Bronnen:

Afbeeldingen:

De screencaps van de reclames zijn gemaakt aan de hand van de versies van de reclames die via Youtube beschikbaar waren (zie onder Internet). Deze versies kwamen overeen met de versies die bij Beeld en Geluid zijn bekeken.

Internet:

Nationaal Comité 4 en 5 mei. (18 januari 2014) Ambassadeurs van de Vrijheid 2014: Douwe Bob. Gers Pardoel, Kensington <http://www.4en5mei.nl/nieuws/nieuwsbericht/84>. (3 mei 2014).

Nationaal Comité 4 en 5 mei, Bijdrage Anoeek Nuyens *Verbinding door verbeelding*.

http://www.4en5mei.nl/documenten/Verkenningbijeenkomsten/bijdrage_anoek_nuyens_verkenningbijeenkomst_18_maart_2014.pdf. (9 Mei 2014).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. Bijdrage James Kennedy.

http://www.4en5mei.nl/documenten/Verkenningbijeenkomsten/bijdrage_james_kennedy_verkenningbijeenkomst_20_maart_2014.pdf. (9 mei 2014).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. 'Dans van de Vrijheid'.

<http://www.youtube.com/watch?v=2ewsgKd2UT4>.

Nationaal Comité 4 en 5 mei. 'Jaarthema 2014: Vrijheid geef je door'.

http://www.4en5mei.nl/vrijheid/jaarthema/jaarthema_2014_vrijheid_geef_je_door (1 mei 2014).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. 'Kinderlezing op 5 mei in Drenthe'.

http://www.4en5mei.nl/4_en_5_mei/5meilezing/nieuwsoverzicht/nieuwspagina/30 (11 mei 2014).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. Piano en zang.

http://www.4en5mei.nl/documenten/piano_en_zang.pdf (15 juni 2014).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. Verslag verkenningbijeenkomst 11 maart 2014.

http://www.4en5mei.nl/4_en_5_mei/verkenningbijeenkomsten/11_maart. (9 mei 2014).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. Verslag verkenningbijeenkomst 12 maart 2014.

http://www.4en5mei.nl/4_en_5_mei/verkenningbijeenkomsten/12_maart. (9 mei 2014).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. Verslag verkenningbijeenkomst 18 maart 2014.

http://www.4en5mei.nl/4_en_5_mei/verkenningbijeenkomsten/18_maart. (9 mei 2014).

Nationaal Comité 4 en 5 mei. Verslag verkenningbijeenkomst 20 maart 2014. H

http://www.4en5mei.nl/4_en_5_mei/verkenningbijeenkomsten/20_maart. (9 mei 2014).

Postbus 51. (15 augustus 2013) 'Postbus 51 - Spot (1988) 4 en 5 mei: Dodenherdenking en Bevrijdingsdag.' <http://www.youtube.com/watch?v=UmQypywmoKs>. (26 juni 2014).

- Postbus 51. (17 augustus 2013) 'Postbus 51 - Spot (1993) Vier, vijf mei, vier vrijheid.'
<http://www.youtube.com/watch?v=22Iw8TjCPSY>. (26 juni 2014).
- Postbus 51. (17 augustus 2013) 'Postbus 51 - Spot (1994) Vier, vijf mei, vier vrijheid.'
<http://www.youtube.com/watch?v=x1X4NbiGm8E>. (26 juni 2013).
- Postbus 51. (18 augustus 2013) 'Postbus 51 – Spot (1996) 4 en 5 mei, vier vrijheid'.
<http://www.youtube.com/watch?v=yu5oxWXtNiM>. (26 juni 2014).
- Rijksoverheid. (15 april 2010) '4 en 5 mei TV-spot'.
<http://www.youtube.com/watch?v=ielgIyErlV8>. (26 juni 2014).
- Rijksoverheid. 'Geschiedenis Postbus 51',
<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/overheidscommunicatie/geschiedenis-postbus-51> (26 juni 2014).
- Theater Na de Dam. 'Over ons'. <http://www.theaternadedam.nl/over-ons/>. (8 juni 2014).

Literatuur:

- Anderson, Benedict. *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (London 1999)
- Assmann, Aleida. 'Re-framing memory. Between individual and collective forms of constructing the past', in: Karin Tilmans, Frank van Vree en Jay Winter (eds.) *Performing the Past. Memory, History and Identity in the Modern Age* (Amsterdam 2010).
- Bakker, Bert. [et al.] *Nationale Snipperdag*. (Den Haag, 1945). 2.
- Bureau Veldkamp. Nationaal Vrijheidsonderzoek 4 en 5 mei 2014. *Beleving, houding en draagvlak ten aanzien van 4 en 5 mei* (Amsterdam 2014).
- Boissevain, Jeremy. *Feestelijke vernieuwing in Nederland?* (Amsterdam 1991).
- De Haan, Ido. 'Paths of Normalization after the Persecution of the Jews: The Netherlands, France, and West Germany', in: Richard Bessel & Dirk Schumann (eds.) *Life After Death: Approaches to a Cultural and Social History of Europe during the 1940s and 1950s* (Cambridge 2003).
- De Valk, Melissa. Nationale dodenherdenking en bevrijdingsdag. Verleden, heden en toekomst (Utrecht, 2009). (Ongepubliceerde scriptie).
- Hobsbawm, Eric. *The Invention of Tradition* (Cambridge gj).
- Keizer, Madelon. 'Inleiding', in: Madelon Keizer en Marije Plomp *Een open zenuw: hoe wij ons de Tweede Wereldoorlog herinneringen* (Amsterdam, 2010).
- Keizer, Madelon en Marije Plomp. *Een open zenuw: hoe wij ons de Tweede Wereldoorlog herinneren* (Amsterdam, 2010).
- Lagrou, Pieter. 'The Nationalization of Victimhood: Selective Violence and National Grief in Western Europe, 1940-1960', in: Richard Bessel en Dirk Schumann (ed.) *Life After Death: Approaches to a Cultural and Social History of Europe during the 1940s and 1950s* (Cambridge 2003).
- Mooij, Annet. 'The Aftermath of World War II', in: Jolande Withuis en Annet Mooij *The Politics of War Trauma: the Aftermath of World War II in Eleven European Countries* (Amsterdam 2010).
- Nationaal Comité 4 en 5 mei. *Breekbare dagen. 4 en 5 mei door de jaren heen* (Amsterdam 2012).
- Nederlandse School voor Openbaar Bestuur. *Leven in niet vanzelfsprekende vrijheid* (Den Haag 2012).
- Nederlandse School voor Openbaar Bestuur. *Het vieren van vrijheid* (Den Haag 2012).
- Jos Perry. *Wij herdenken, dus wij bestaan* (Nijmegen 1999).

- Raaijmakers, Ilse. 4 en 5 mei. Het herdenken van de Tweede Wereldoorlog in Nederland 1945-75 (Amsterdam 2008). (ongepubliceerde scriptie).
- Rigney., Ann. 'Plenitude, scarcity and the circulation of cultural memory', *Journal of European Studies* (2005) 35 (1).
- Rigney, Ann. "Transforming Memory and the European Project" *New Literary History* (2012), 43 (4), 620.
- Van de Reijt, Maud. *Zestig jaar herrie om twee minuten stilte: hoe wij steeds meer doden gingen herdenken* (Amsterdam, 2010).
- Van der Heijden, Chris. *Dat nooit meer. De nasleep van de Tweede Wereldoorlog in Nederland* (Amsterdam 2011).
- Van Ginkel, Rob. '4 en 5 mei', in: Madelon Keizer en Marije Plomp *Een open zenuw: hoe wij ons de Tweede Wereldoorlog herinneringen* (Amsterdam, 2010).
- Van Vree, Frank. 'De dynamiek van herinnering. Nederland in een internationale context', in: Frank van Vree en Rob van der Laarse. *De dynamiek van de herinnering: Nederland en de Tweede Wereldoorlog in een internationale context* (Amsterdam 2009).
- Van Vree, Frank en Rob van der Laarse. 'Ter inleiding', in: Frank van Vree en Rob van der Laarse (eds.) *De dynamiek van de herinnering: Nederland en de Tweede Wereldoorlog in een internationale context* (Amsterdam 2009).
- Vermolen, Julika. 'De vierde en de vijfde mei: Herinnering aan en herdenking van de Tweede Wereldoorlog', in: G. Aalders [et al.] *Oorlogsdocumentatie '40-'45. Zesde jaarboek van het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie* (Zutphen 1995) 87-122.